

26.11.2013

LATVIJAS REPUBLIKAS
LABKLĀJĪBAS MINISTRIJA

**Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem,
to izplatību un dinamiku 2012.gadā**

**RĪGA
2013**

Saturs

1. Ar vardarbību ģimenē saistītu problēmu aktualizācija starptautiskajā līmenī..	3
2. Statistiskais situācijas raksturojums par vardarbības ģimenē izplatību ES valstīs.....	5
3. Izmaiņas Latvijā, kas ietekmē ar vardarbību ģimenē saistīto problēmu risināšanu.....	6
4. Statistiskais situācijas raksturojums par vardarbības ģimenē izplatību Latvijā pārskata periodā.....	8
4.1. Traumas vardarbības ģimenē dēļ	9
4.2. Likumpārkāpumi, kas saistīti ar vardarbību ģimenē.....	12
4.3. No vardarbības ģimenē cietušie bērni	34
4.4. Nevalstisko organizāciju un pašvaldību iestāžu sniegtā palīdzība no vardarbības ģimenē cietušajiem	47
5. Informācija par vardarbību pret sievietēm ģimenē saskaņā ar Pekinas kritērijiem	55
6. Secinājumi par vardarbības ģimenē izplatību Latvijā un cietušo iespējām saņemt palīdzību.....	64
7. Konstatētas problēmas turpmākām diskusijām un risinājumu meklēšanai	66

Ikgadējā vardarbības ģimenē izplatības un dinamikas analīze tiek veikta kopš 2008.gada, kad Ministru kabinets apstiprināja Programmu vardarbības ģimenē mazināšanai 2008.–2011.gadam. Šajos informatīvajos ziņojumos tiek iekļauti statistikas dati, vispārējs situācijas raksturojums pārskata periodā, kā arī Labklājības ministrijas un citu atbildīgo valsts pārvaldes institūciju sniegtā informācija par to kompetences ietvaros veiktajiem pasākumiem un nevalstisko organizāciju sniegtā informācija par situācijas izvērtējumu saistībā ar vardarbību ģimenē.

Programma vardarbības ģimenē mazināšanai 2008.-2011.gadam bija pirmais politikas plānošanas dokuments Latvijā, kas tika veltīts vardarbības ģimenē problēmai. Pēc šī dokumenta darbības beigām pasākumi vardarbības ģimenē mazināšanai nākamajam plānošanas periodam tika iekļauti Ģimenes politikas pamatnostādņēs 2011.-2017.gadam un sekojošā rīcības plānā „Ģimenes valsts politikas pamatnostādņu 2011.-2017.gadam” īstenošanai 2012.-2014.gadam (apstiprināts 2012.gada 7.decembrī). Šī rīcības plāna 4.2.1. uzdevums paredz turpināt veikt ikgadēju vardarbības ģimenē izplatības un dinamikas analīzi.

Tādejādi kopš 2008.gada tika uzkrāti dati jau par piecu gadu periodu, kas tomēr nesniedz konsekventu informāciju par no vardarbības ģimenē cietušajiem un vardarbības veicējiem vairāku iemeslu dēļ:

- dažu iestāžu mainītā datu uzskates metodoloģija, piemēram, personu loks, par kurām tiek uzkrāta informācija;
- veiktie grozījumi normatīvajos aktos, mainot noziedzīgo nodarījumu kvalifikāciju;
- katrs informatīvais ziņojums tiek papildināts ar jauniem datiem, raksturojot arvien jaunus vardarbības ģimenē problēmas aspektus.

1. Ar vardarbību ģimenē saistītu problēmu aktualizācija starptautiskajā līmenī

Ar vardarbību ģimenē saistītu problēmu analīzē un risināšanā ir iesaistītas dažādas starptautiskās institūcijas: ANO Sieviešu diskriminācijas izskaušanas komiteja, ANO Spīdzināšanas novēršanas komiteja, Pasaules Veselības organizācija, Bērnu fonds UNICEF, ANO Eiropas ekonomiskā komisija, Eiropas Padome u.c.

Eiropas Padomes konvenciju par vardarbības pret sievieti un vardarbības ģimenē novēršanu (Stambulas konvencija), kas tika atvērta parakstīšanai 2011.gada 11.maijā, parakstīja jau 26 Eiropas Padomes valstis un 5 valstis to ratificēja¹.

Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts (EIGE) – aģentūra, kas sniedz atbalstu Eiropas Savienībai (ES) un dalībvalstīm centienos veicināt dzimumu

¹ Albānija, Montenegro, Portugāle, Turcija, Bosnija un Hercegovina
LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

līdztiesību, apkarot uz dzimumu balstītu diskrimināciju un veicināt izpratni par dzimumu līdztiesību - ir veicis vairākas aktivitātes, lai apzinātu patiesos vardarbības pret sievietēm un ģimenē iemeslus, un dažādās valstīs no vardarbības pret sievietēm un ģimenē cietušajiem ieviestos atbalsta pakalpojumus. 2012.gadā EIGE izstrādāja ziņojumu „Vardarbība pret sievietēm – atbalsts upuriem”² (turpmāk – EIGE ziņojums), kurā identificētas šādas problēmas:

- ES dalībvalstu un Horvātijas³ nacionāla līmeņa plānošanas dokumentos vardarbība pret sievieti ir atzīta par cilvēktiesību pārkāpumu un dzimumu līdztiesības jautājumu. Vienlaikus spēkā esošie tiesiskie mehānismi skata vardarbības pret sievietēm jautājumu vardarbības ģimenē kontekstā, un tikai 4 dalībvalstīs (Spānija, Francija, Portugāle, Zviedrija) vardarbība pret sievieti ģimenē krimināllikumā minēta, kā ar dzimumu saistīta vardarbības forma;

- lielākajā daļā dalībvalstu trūkst koordinētas upuru atbalsta sistēmas;
- ES dalībvalstīs trūkst pārskatāmu un salīdzinošu datu īstenoto pasākumu vardarbībai pret sievietēm mazināšanas novērtēšanai.

Latvija atbilstoši EIGE ziņojumā iekļautajiem kritērijiem tiek novērtēta kā valsts, kurā, salīdzinot ar lielāko daļu pārējo ES valstu, vardarbības pret sievieti ģimenē problēmai netiek pievērsta pietiekama uzmanība un kura piedāvā vāju aizsardzību no vardarbības ģimenē cietušām. Latvija ir:

- vienīgā ES valsts, kurā nav ieviests tiesiskās aizsardzības regulējums no vardarbības ģimenē (pagaidu personisko tiesību aizsardzības līdzekļi);

- viena no 4 valstīm (kopā ar Bulgāriju, Kipru un Ungāriju), kurā kopš 2000.gada nav veikts neviens pētījums par vardarbības pret sievietēm ģimenē izplatību;

- viena no 3 valstīm (kopā ar Lietuvu un Ungāriju), kurā nav specializētu krīzes centru sievietēm;

- vienīgā valsts, kurā netiek nodrošināts valsts finansējums sieviešu atbalsta organizācijām/ centriem, kas sniedz ambulatoros pakalpojumus;

- viena no 5 valstīm (kopā ar Bulgāriju, Ungāriju, Rumāniju, Horvātiju), kurā publiskajās vietās nav pieejami informatīvie materiāli par atbalsta pakalpojumiem no vardarbības ģimene cietušajiem;

- viena no 10 valstīm (kopā ar Beļģiju, Čehiju, Vāciju, Maķedoniju, Nīderlandi, Poliju, Portugāli, Rumāniju, Horvātiju), kurā nav specializēta krīzes tālruņa sievietēm.

Atbilstoši definētajām problēmām, EIGE ziņojumā ietvertās rekomendācijas ES dalībvalstīm iesaka:

- izveidot atbalsta sniegšanai vardarbības upuriem un to bērniem specializētu tūlītēju un ilgtermiņa pakalpojumu sistēmu (ārkārtas dienesti, patversmes,

² “Violence against women – victim support” <http://eige.europa.eu/content/document/violence-against-women-victim-support-report>

³ Ziņojuma gatavošanas brīdī Horvātija vēl nebija ES dalībvalsts

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

palīdzības telefonlīnijas, tiesiskais atbalsts, veselības aprūpe, psiholoģiskais atbalsts, atbalsts, lai persona varētu atgriezties darba tirgū u.c. pakalpojumi);

- risināt ilgtspējīga finansējuma specializētajiem atbalsta pakalpojumiem no vardarbības ģimenē cietušajām sievietēm trūkuma problēmu;
- identificēt atbildīgās institūcijas vardarbības pret sievietēm jautājumu izskatīšanai;
- veidot statistiku par noziegumiem, kriminālo atbildību un veselības aprūpi tā, lai dati par upuriem un vardarbības veicējiem tiktu uzskaitīti pēc dzimuma un vecuma, pēc vardarbības veida, un attiecībām starp upuri un uzbrucēju. Apkopotajiem datiem ir jāaptver visas institūcijas un pakalpojumi, kas darbojas valstī, kā arī tiem ir jābūt publiski pieejamiem un publicētiem vismaz reizi gadā.

2012.gada 6.decembrī Eiropas Savienības Nodarbinātības, Sociālo lietu, veselības un patērētāju lietu ministru padome (EPSCO), pamatojoties uz EIGE izstrādāto ziņojumu, publicēja secinājumus „Pret sievietēm vērstas vardarbības apkarošana un atbalsta pakalpojumu sniegšana no vardarbības ģimenē cietušajiem”⁴. Secinājumos norādīts, ka vardarbība ģimenē ir uz dzimumu balstītas vardarbības forma un vēsturiski nevienlīdzīgā varas sadalījuma starp sievietēm un vīriešiem manifestācija. Uzsvērts, ka vardarbību pret sievieti neattaisno ne tradīcijās, paražās vai kultūrā balstīti, ne privāta vai reliģiska rakstura apsvērumi. Atbilstoši secinājumiem EPSCO aicina dalībvalstis izstrādāt Eiropas Stratēģiju visu formu vardarbības pret sievieti novēršanai un apkarošanai. Tāpat dalībvalstis tiek aicinātas, izmantojot pēc Pekinas Rīcības platformas 2002. gadā noteiktos rādītājus, pastāvīgi novērot vardarbības pret sievietēm situācijas izmaiņas, tostarp atbalsta pakalpojumu nodrošināšanu personām, kas cieš no vardarbības ģimenē. Dalībvalstis arī tiek aicinātas nodrošināt, lai atbalsta pakalpojumi, kas paredzēti no vardarbības cietušajiem, būtu pienācīgi pieejami un lai tajos tiktu piemērota dzimumu līdztiesības pieeja ar īpašu mērķi aizsargāt sievietes un bērnus, un lai šādi pakalpojumi tiktu veidoti, ņemot vērā cietušo īpašās tūlītējās un ilgtermiņa vajadzības un drošību. Pakalpojumu sniegšanai nepieciešams nodrošināt atbilstošu un ilgtspējīgu finansējumu.

2. Statistiskais situācijas raksturojums par vardarbības ģimenē izplatību ES valstīs

Vispārpieņemts ir atzinums, ka vardarbība pret sievietēm, tai skaitā ģimenē, ir ļoti izplatīta parādība un ka aptuveni katra ceturta pilngadīgā sieviete cieta no fiziskas vardarbības vismaz vienu reizi. Tomēr precīzāki starptautiski salīdzināmi dati par šiem vardarbības gadījumiem un to sekām nav pieejami.

Gan Eiropas Parlamenta 2009.gada 26.novembra rezolūcijā par vardarbības pret sievietēm izkaušanu, gan Eiropas Savienības Padomes

⁴Latviski - <http://register.consilium.europa.eu/pdf/lv/12/st17/st17444.lv12.pdf>;

angliski - http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lisa/134081.pdf

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

2010.gada 8.marta secinājumos par vardarbības pret sievietēm izskaušanu un 2012.gada 6.decembra secinājumos par pret sievietēm vērstas vardarbības apkarošanu ir uzsvērts, ka ES trūkst regulāru un salīdzināmu datu par vardarbību pret sievietēm. Lai gan dažas ES dalībvalstis ir veikušas šādus apsekojumus, to rezultātus nav iespējams salīdzināt vai tie ir novecojuši. Arī EIGE pētnieki, publicējot 2013.gada jūnijā pētījumu par Dzimumu līdztiesības indeksu ES valstīs⁵, atzinuši, ka vardarbība pret sievietēm ir ļoti aktuāla problēma, tomēr pagaidām precīzu datu par tās izplatību nav, jo vēl nav precīzas un vienotas šo nodarījumu uzskates kārtības ES.

Sagaidāms, ka ES Pamattiesību aģentūras (FRA) 2010.gadā uzsāktais ES mēroga apsekojums par vardarbību pret sievietēm palīdzēs vismaz daļēji aizpildīt datu vakuumu šajā sfērā. Šajā apsekojumā pēc nejaušības principa tika atlasītas un intervētas 42000 sievietes 28 ES dalībvalstīs. Apsekojuma rezultāti būs pieejami 2014.gada sākumā, bet jau patlaban ir zināmi provizoriskie rezultāti⁶, piemēram:

- 4 no 5 sievietēm pēc pārdzīvotās vardarbības nevēršas nevienā iestādē (veselības aprūpes iestādē, upuru atbalsta centrā vai sociālajā dienestā), kas norāda uz to, cik ļoti latentī ir vardarbības gadījumi;
- no tām sievietēm, kuras pēc palīdzības tomēr vērsās, lielāka daļa izvēlējas veselības aprūpes iestādi;
- divas no piecām sievietēm nezina par nacionālajiem tiesību aktiem, kuri paredz aizsardzību no vardarbības ģimenē cietušajiem.

3. Izmaiņas Latvijā, kas ietekmē ar vardarbību ģimenē saistīto problēmu risināšanu

ES līmenī norit darbs, lai mazinātu atšķirības, kas pastāv starp dalībvalstīm, tai skaitā normatīvo aktu līmenī. Latvija pilnveido normatīvos aktus, sekojot citu valstu piemēriem.

2012.gadā turpinājās normatīvo aktu pilnveide:

- 29.11.2012. tika pieņemti grozījumi Civillikumā (spēkā no 01.01.2013.), izsakot 74.panta 1.punktu jaunā redakcijā, paredzot, ka, ja laulātie dzīvo šķirti mazāk nekā trīs gadus, tiesa laulību var šķirt tādā gadījumā, ja laulības iziršanas iemesls ir laulātā fiziska, seksuāla, psiholoģiska vai ekonomiska vardarbība pret laulāto, kas pieprasa laulības šķiršanu, vai pret viņa bērnu vai laulāto kopīgo bērnu. Iepriekšējā panta redakcijā tika lietots termins „neizturama cietsirdība pret laulāto”, kura nozīme praksē netika viennozīmīgi interpretēta. Tādējādi Civillikums kļuva par pirmo normatīvo aktu, kurā tika nepārprotami noteiktas visas četras vardarbības pret laulāto formas;

- likumprojekta „Grozījumi Civilprocesa likumā” un saistīto grozījumu Bāriņtiesu likumā, Krimināllikumā (KL), likumā „Par policiju” un Bērnu tiesību aizsardzības likumā izstrāde, kas paredz no vardarbības un vajāšanas cietušajām

⁵ <http://eige.europa.eu/content/gender-equality-index>

⁶ <http://fra.europa.eu/en/news/2013/true-extent-violence-against-women-remains-hidden>

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

personām iespēju pēc savas iniciatīvas civilprocesa ietvaros vērsties tiesā, tai skaitā ar policijas starpniecību, un lūgt tiesu noteikt ierobežojumus vardarbīgajai personai. Grozījumi Civilprocesa likumā paredz, ka cietušās personas tiesības uz dzīvību, brīvību, personas neaizskaramību, veselību, dzimumneaizskaramību, privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību, varēs aizsargāt ar pagaidu personisko tiesību aizsardzības līdzekļiem, piemēram, vardarbīgajai personai aizliedzot tuvoties un sazināties ar cietušo u.c. Tāpat grozījumi paredz, ka izskatīt jautājumu par personisko tiesību aizsardzības līdzekļu noteikšanu būs pieļaujams jebkurā civilprocesa stadijā, arī pirms prasības celšanas tiesā. Apmierinot pieteikumu par personisko tiesību aizsardzības līdzekļu noteikšanu pirms prasības celšanas, tiesa vai tiesnesis nosaka no vardarbības cietušajai personai termiņu prasības pieteikuma iesniegšanai tiesā - ne ilgāku par vienu gadu. Tomēr gadījumos, ja vardarbīgajai personai būs noteikts pienākums atstāt un aizliegums atgriezties, uzturēties vai tuvoties mājoklim, kurā pastāvīgi vardarbīgā persona dzīvo kopā ar cietušo, tiesa vai tiesnesis noteiks vardarbības cietušajai personai termiņu prasības pieteikuma iesniegšanai tiesā - ne ilgāku par 30 dienām.⁷

- izstrādāti likumprojekti, lai ieviestu Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2011/92/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu⁸. Tika izstrādāti grozījumi KL, Kriminālprocesa likumā (KPL), Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā (LAPK), Bērnu tiesību aizsardzības likumā, Pornogrāfijas ierobežošanas likumā, Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, likumā "Par valsts kompensāciju cietušajiem", likumā "Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem", kā arī attiecīgajos Ministru kabineta noteikumos. Turklāt KL XVI nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību” tiek paredzētas konceptuālas izmaiņas ne tikai attiecībā uz bērniem, bet arī pieaugušajiem atbilstoši Eiropas Padomes Konvencijā par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu noteiktajam. Plānots, ka sodāma būs jebkāda seksuāla darbība, kas izdarīta bez piekrišanas, arī tajos gadījumos, kad vardarbības upuris nav izrādījis fizisku pretestību.

- Tieslietu ministrijas izveidotā darba grupa izstrādāja Preventīvo piespiedu līdzekļu koncepcijas projektu⁹, kas paredz izveidot mehānismu, lai novērstu vardarbību veicinošus apstākļus un cēloņus, aizsargātu un sniegtu nepieciešamo palīdzību apdraudētajām personām.

- Ir izveidota Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēma (NPAIS), kuras mērķis ir veicināt bērnu tiesību un interešu aizsardzību, nodrošinot nepieciešamās informācijas apstrādi un sekmējot starpinstitūciju

⁷ Likumprojekti iesniegti Saeimā 21.03.2013. Paredzamais likumprojektu stāšanās spēkā termiņš – 01.01.2014.

⁸ Likumprojekti atbalstīti Ministru kabineta 2013.gada 16.jūlija sēdē
<http://mk.gov.lv/lv/mk/mksedes/saraksts/protokols/?protokols=2013-07-16>

⁹ Atbalstīts MK 04.06.2013.

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

sadarbību. Vardarbības pret bērnu gadījumos šī sistēma ļaus visām iesaistītajām institūcijām rīkoties operatīvi un koordinēti¹⁰.

4. Statistiskais situācijas raksturojums par vardarbības ģimenē izplatību Latvijā pārskata periodā

Latvijā statistikas datus, kas raksturo vardarbības ģimenē izplatību, apkopo vairākas dažādu nozaru iestādes. Latvijā nav vienotas „vardarbības ģimenē” definīcijas¹¹, arī iestāžu datu vākšanas metodoloģija atšķiras. Parasti ar vardarbību ģimenē saprot vairākkārtējus viena partnera¹² vardarbības aktus pret otru, kas izpaužas kā fiziska, seksuāla, psiholoģiska vai ekonomiska vardarbība, ar mērķi iegūt varu un kontroli. Vardarbība ģimenē pret partneri parasti ir saistīta arī ar vardarbību pret bērniem un/ vai mājdzīvniekiem.

Labklājības ministrijas gatavotajos pārskatos vardarbību ģimenē raksturo šādi dati:

- vardarbība pieaugušo tuvinieku un partneru starpā;
- tuvinieku vardarbība pret bērnu.

Daļēji ziņojumos apkopota informācija var raksturot arī vardarbības pret sievietēm apmērus, kas ir samērā bieži pielietojamais rādītājs, lai situāciju valstī salīdzinātu starptautiski.

Pieejamie statistikas dati var palīdzēt iezīmēt vardarbības ģimenē izplatību pēc šādām pazīmēm:

- *Traumas vardarbības ģimenē dēļ* (4.1.sadaļa)

- no vardarbības ģimenē cietušo personu, kas ieguvušas traumas un vērsušās veselības aprūpes iestādēs, skaits;

- *Likumpārskāpumi, kas saistīti ar vardarbību ģimenē* (4.2. sadaļa)

- Valsts policijas un pašvaldību policijas saņemtie izsaukumi par konfliktiem ģimenē;

- pie kriminālatbildības par noziedzīgiem nodarījumiem pret tuviniekiem saukto personu skaits;

- notiesātu personu skaits;

- personu skaits, pret kurām ierosinātās krimināllietas ir izbeigtas;

- cietušo personu skaits;

- probācijas klientu skaits;

¹⁰ MK 2012.gada 22.maija noteikumi Nr.348 „Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmas noteikumi”

¹¹ KL 48.panta pirmās daļas 15.punkts palīdz raksturot šo problēmu noziedzīgo nodarījumu gadījumos, paredzot, ka tas ir noziedzīgs nodarījums, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu un izdarīts pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē, vai pret laulāto vai bijušo laulāto, vai pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir vai ir bijis neregistrētās laulāto attiecībās, vai pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājam ir kopīga (nedalīta) saimniecība.

¹² Neskatoties uz to, ka normatīvajos aktos netiek lietots vārds “partneris”, bet gan “persona, ar kuru ir vai ir bijušas laulāto attiecības”, vairākas iestādes, piemēram, SPKC un IeM IC, savās datu bāzēs lieto vārdu „partneris”. Arī šajā ziņojumā tiek lietots vārds „partneris”, „kopdzīves partneris” vai „kopdzīvē esošās personas”, kas nozīmē „persona, ar kuru ir vai ir bijušas laulāto attiecības”.

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

- **No vardarbības ģimenē cietušie bērni (4.3. sadaļa)**

- bērnu skaits, kuru vecākiem ar bāriņtiesas lēmumu atņemtas bērna aprūpes tiesības, ja konstatēta vecāku vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu;

- no vardarbības cietušo bērnu, kuriem nodrošināta rehabilitācija, skaits, un vardarbības veicēja un cietušā bērna saistība/ radniecība;

- **Nevalstisko organizāciju un pašvaldību iestāžu sniegtā palīdzība no vardarbības ģimenē cietušajiem (4.4. sadaļa)**

- apkopota informācija par no vardarbības cietušajiem, kas vērsušies nevalstiskajās organizācijās un pašvaldību iestādēs pēc palīdzības.

4.1. Traumas vardarbības ģimenē dēļ

Informāciju par traumām, kas gūtas dēļ vardarbības ģimenē, var iegūt Slimību profilakses un kontroles centra (turpmāk – SPKC) datu bāzē „Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs par pacientiem, kuri guvuši traumas un ievainojumus” (turpmāk – reģistrs). Reģistrā ir pieejama informācija gan par netīšām, gan par vardarbības rezultātā gūtajām traumām¹³. Informāciju par pacientiem ar traumām un ievainojumiem reģistram sniedz stacionārās ārstniecības iestādes par hospitalizētajiem pacientiem¹⁴ (līdz 2008.gada 15.septembrim informāciju reģistram sniedza arī ambulatorās ārstniecības iestādes¹⁵). 2011. un 2012.gadā informāciju reģistram sniedza 19 no 23 stacionārajām ārstniecības iestādēm, kurām dati bija jāsniedz.

Reģistrā tiek atzīmētas traumas *pēc nolūka* (netīšs, tīšs paškaitējums, uzbrukums, cita veida vardarbība, nenoteikts nolūks, cita veida precizēts nolūks, nolūks nav precizēts); cietušo un vardarbību veikušo personu dzimums un vecums; vardarbības *iemesls* (strīds, naudas/ īpašuma nelikumīgs ieguvums vai nelikumīgs iegūšanas mēģinājums, ar narkotikām saistīts notikums, seksuāls uzbrukums, ar bandu saistīts notikums, cits precizēts/ neprecizēts uzbrukuma konteksts), *vainīgā saistība ar upuri* (laulātais draugs/ draudzene vai partneris, vecāki, citi radnieki, aprūpētāji, kam nav radniecības saites, paziņa vai draugs, amatpersona vai likumīga vara, svešinieks, cita/ neprecizēta saistība).

¹³ Vardarbība ir iemesls aptuveni 10% no visiem reģistra ierakstiem.

¹⁴ Saņemtā informācija tiek apkopota un kodēta, atbilstoši ES IDB (*Injury Database*) rokasgrāmatas vienotajām datu kvalitātes prasībām. Pēc rokasgrāmatas rekomendācijās minētās terminoloģijas, vārds „vainīgais” norāda uz to personu, kas nodarījusi pacientam („cietušais”) fiziskus miesas bojājumus. Rekomendācijās ir uzsvērts, ka šī terminoloģija attiecas tikai uz traumu un ievainojumu gadījumu uzskaiti, bet nenorāda uz juridiski vainīgām personām.

¹⁵ 2008.gada 15.septembra Ministru kabineta noteikumu Nr.746 „Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistra izveides, papildināšanas un uzturēšanas kārtība” 17.punkts LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

Tab. 1. No vardarbības cietušās personas, kuras vērsušās pēc medicīniskās palīdzības

(no jebkāda veida vardarbības cietušās personas un no vardarbības ģimenē cietušās personas)

Vecu-ma grupa	2008.gads				2009.gads				2010.gads				2011.gads				2012.gads			
	Cietušie vīrieši kopā	t.sk., ģimenē	Cietušās sievietes kopā	t.sk., ģimenē	Cietušie vīrieši kopā	t.sk., ģimenē	Cietušās sievietes kopā	t.sk., ģimenē	Cietušie vīrieši kopā	t.sk., ģimenē	Cietušās sievietes kopā	t.sk., ģimenē	Cietušie vīrieši kopā	t.sk., ģimenē	Cietušās sievietes kopā	t.sk., ģimenē	Cietušie vīrieši kopā	t.sk., ģimenē	Cietušās sievietes kopā	t.sk., ģimenē
Nezināma	2	0	1	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20	0	2	0
0-4	6	5	3	2	1	1	2	1	2	0	1	1	1	3	3	1	0	0	0	0
5-9	23	4	1	0	6	0	4	1	16	1	2	0	15	2	3	0	2	1	2	1
10-14	76	2	31	5	41	4	12	0	50	3	30	4	50	2	16	2	35	8	8	2
15-19	368	12	84	15	224	5	49	9	172	6	59	8	185	4	42	2	110	1	19	2
20-24	520	19	89	26	369	10	55	22	367	13	85	41	341	5	64	20	256	8	35	11
25-29	410	5	88	37	284	5	60	31	325	4	66	32	292	7	70	37	222	10	42	22
30-34	350	15	85	34	287	7	62	20	284	18	63	29	247	13	62	25	196	11	43	26
35-39	281	11	101	39	196	5	83	21	237	9	83	39	236	12	91	47	157	4	41	24
40-44	259	13	82	31	160	8	59	22	182	13	59	34	181	15	58	26	129	8	47	20
45-49	242	14	82	36	157	9	38	15	163	10	67	27	151	13	77	36	118	8	27	12
50-54	160	12	64	25	112	13	51	17	122	7	47	27	128	12	46	24	94	5	33	17
55-59	90	11	58	21	78	5	27	9	77	16	34	14	88	15	33	22	76	7	18	9
60-64	59	7	37	15	49	4	26	11	42	4	30	16	37	7	19	8	32	5	20	9
65-69	32	7	26	9	27	2	17	6	25	1	22	8	22	4	13	4	15	2	16	8
70-74	21	4	20	9	10	2	14	3	21	3	20	10	23	2	20	14	18	6	15	8
75-79	15	2	17	5	5	3	16	7	9	4	14	6	7	1	22	9	7	1	12	6
80-84	6	1	14	6	2	0	8	4	4	0	11	6	3	1	9	7	1	0	15	8
> 85	2	0	2	0	2	0	4	0	1	0	9	4	2	1	7	5	1	0	7	3
Kopā	2922	144	885	315	2012	83	587	199	2144	112	702	306	2011	119	653	289	1489	85	402	188
	3807 (t.sk. 459 ģimenē)				2599 (t.sk. ģimenē 282)				2846 (t.sk. ģimenē 418)				2664 (t.sk. ģimenē 408)				1891 (t.sk. ģimenē 273)			

Avots: SPKC

Analizējot 1. tabulā ietvertos datus, ir konstatējams, ka kopumā no vardarbības cietušo vīriešu skaits, kas vērsušies pēc medicīniskās palīdzības, ir daudz lielāks, nekā cietušo sieviešu skaits. Tomēr, ja pilngadīgu¹⁶ vīriešu procents, kas cietuši ģimenē (no laulātās draudzenes, partnera, vecākiem vai citiem radniekiem) ir ļoti niecīgs (apm. 4% 2008.gadā, 4% 2009.gadā, 5% 2010.gadā, 5% 2011.gadā un 5% 2012.gadā), tad vismaz **katra trešā pilngadīga sieviete no vardarbības cietusi ģimenē, no tuviniekiem vai partnera** (apm. 33% 2008.gadā, 32% 2009.gadā, 42% 2010.gadā, 44% 2011.gadā, 46% 2012.gadā). Savukārt no vardarbības ģimenē cietušo bērnu skaits nav no dzimuma atkarīgs.

Tab. 2. Vainīgā saistība ar cietušo (no tuviniekiem cietušo skaits)

		0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	>85	Kopā
2008	Laulātais draugs/ draudzene vai partneris	0	0	0	11	23	35	39	42	32	40	21	14	7	8	2	4	1	0	279
	Vecāki	5	3	6	7	8	4	1	0	6	3	0	2	1	1	1	1	0	0	49
	Citi radnieki	2	1	1	9	14	3	9	8	6	8	16	16	14	7	10	2	5	0	131
	Kopā	7	4	7	27	45	42	49	50	44	51	37	32	22	16	13	7	6	0	459
2009	Laulātais draugs/ draudzene vai partneris	0	0	0	6	22	31	25	20	24	14	20	7	7	3	2	2	1	0	184
	Vecāki	2	1	3	2	3	0	0	2	2	1	2	3	5	0	2	2	1	0	31
	Citi radnieki	0	0	2	5	7	5	2	4	4	9	8	4	3	5	1	6	2	0	67
	Kopā	2	1	5	13	32	36	27	26	30	24	30	14	15	8	5	10	4	0	282
2010	Laulātais draugs/ draudzene vai partneris	0	0	0	2	37	30	30	40	39	26	19	18	11	2	3	0	0	0	257
	Vecāki	1	0	7	11	4	1	4	0	1	2	7	3	4	0	0	0	0	0	45
	Citi radnieki	0	1	0	1	13	5	13	8	7	9	8	9	5	7	10	10	6	4	116
	Kopā	1	1	7	14	54	36	47	48	47	37	34	30	20	9	13	10	6	4	418
2011	Laulātais draugs/ draudzene vai partneris	0	0	0	1	15	36	31	50	30	35	25	22	7	2	7	1	1	0	263
	Vecāki	4	2	0	3	5	2	3	2	3	5	3	3	3	4	5	2	4	0	55

¹⁶ SPKC dati ļauj iegūt informāciju tikai par personām no 20 gadu vecuma vai par personām no 15 gadu vecuma. Šajā aprēķinā tika izmantoti dati par 20 gadus un vecākām personām.
LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

	Citi radinieki	0	0	3	1	5	6	4	7	8	9	8	12	5	2	4	7	3	6	88
	Kopā	4	2	3	5	25	44	38	59	41	49	36	37	15	8	16	10	8	6	406
2012	Laulātais draugs/ draudzene vai partneris	0	0	1	0	12	24	27	24	21	14	17	8	5	5	5	0	0	1	164
	Vecāki	0	1	7	1	2	3	6	2	2	1	2	4	3	0	3	2	2	2	43
	Citi radinieki	0	1	2	2	5	5	4	2	5	5	3	4	6	5	5	5	5	0	64
	Kopā	0	2	10	3	19	32	37	28	28	20	22	16	14	10	13	7	7	3	271
Kopā cietuši attiecīgajā vecumā pārskata periodā	gadi	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	>85	Kopā
	skaits	14	10	32	62	175	190	198	211	190	181	159	129	86	51	60	44	31	13	1836

Avots: SPKC

Izvērtējot datus par vainīgā saistību ar cietušo, nepieciešams atzīmēt, ka lielākajā reģistrēto gadījumu daļā vardarbīgi ir izturējies laulātais draugs/draudzene vai partneris, kā arī citi radinieki, vismazāk reģistrēti gadījumi, kad vardarbīgi ir izturējušies vecāki. Vardarbīgo laulāto un partneru vidū bija 138 vīrieši, 24 sievietes, bet 2 gadījumos dzimums reģistrā nebija norādīts. Tomēr jāatzīmē arī, ka šajā tabulā dati neatspoguļo situāciju pilnībā, jo reģistrā tiek iekļauts arī liels gadījumu skaits, kur norādīta „Cita/ neprecizēta saistība” – 1327 gadījumi 2008.gadā, 907 gadījumi 2009.gadā, 781 gadījumi 2010.gadā, 577 gadījumi 2011.gadā un 374 gadījumi 2012.gadā. Līdz ar to var pieņemt, ka no tuviniekiem un partneriem cietušo skaits ir lielāks, nekā tabulā norādīts - tie ir slēptās vardarbības gadījumi, par kuriem cietušais kaut kādu iemeslu dēļ nevēlas atklāt apstākļus, kādos trauma ir gūta.

Dati par traumām vardarbības ģimenē dēļ norāda uz to, ka visvairāk traumas, kuru ārstēšanai nepieciešama vēršanās stacionārā, gūst sievietes no vīriem vai kopdzīves partneriem. 2012.gadā katrai otrai sievietei, kura guvusi traumu, to nodarīja partneris vai cits ģimenes loceklis.

4.2. Likumpārkāpumi, kas saistīti ar vardarbību ģimenē

Par gadījumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē un kas nonāk tiesībsargājošo iestāžu redzeslokā, ir pieejama informācija no dažādiem avotiem. Vislielākais rādītājs ir izsaukumu skaits par konfliktiem ģimenē un vardarbīgiem nodarījumiem, ko saņem Valsts un pilsētu un novadu pašvaldības policijas. Mazāks ir ierosināto krimināllietu skaits, jo daļā no gadījumiem, par kuriem

informāciju saņem policija, netiek konstatētas noziedzīga nodarījuma pazīmes, bet daļā gadījumu uzsāktais kriminālprocess dažādu iemeslu dēļ tiek izbeigts. Savukārt notiesājošu spriedumu ir vēl mazāk. Turklāt jāņem vērā, ka ne visiem ģimenē veiktajiem vardarbības aktiem Latvijas tiesību aktos ir paredzēts atbilstošs krimināls vai administratīvs sods. Piemēram, KL psiholoģiskā vardarbība pret pieaugušo un vajāšana (*stalking*), atšķirībā no citām valstīm, vēl nav klasificēti kā noziedzīgi nodarījumi. Tādēļ dati par likumpārkāpumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē, atspoguļo situāciju atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem. Tā kā lielākā daļa policijā sākotnēji fiksēto gadījumu paliek ārpus turpmāka redzesloka, 4.2.sadaļas dati par likumpārkāpumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē, parāda tikai „aisberga redzamo daļu”; „atsijāto” gadījumu skaits ir daudz lielāks.

Policijas izsaukumi

Valsts policija reģistrē informāciju par notikumiem (izsaukumiem) Integrētās iekšlietu informācijas sistēmas apakšsistēmā „Elektroniskais notikumu žurnāls” (turpmāk – žurnāls). Žurnālā tiek reģistrēti gan telefoniski saņemtie izsaukumi, gan iesniegumi, gan no citām iestādēm saņemtā informācija. Žurnālā tiek ierakstīta informācija, ņemot vērā izsaucēja telefoniski teikto, savukārt, ierodoties notikuma vietā, šī informācija var arī neapstiprināties vai tas var būt viltus izsaukums.

Analizējot žurnālā ietverto informāciju, var iegūt datus par gadījumu skaitu, par kuriem ir vai nav uzsākts kriminālprocess. 3.tabulā ir redzami visi gadījumi, kas reģistrēti žurnālā pārskata periodā pēc konkrētā nodarījuma veida, nevis tikai gadījumi, kas ir saistīti ar konfliktiem vai vardarbību starp ģimenes locekļiem. Vienlaikus 3.tabulā redzams, ka Valsts policija regulāri saņem izsaukumus par konfliktiem ģimenē – dienā tie ir vidēji 7-11 izsaukumi. Savukārt, ja tuvinieks vai partneris nodara miesas bojājumu otram, notikums tiek kvalificēts atbilstoši sekām, tādēļ reāli izsaukumu uz vardarbības ģimenē gadījumiem skaits ir vēl lielāks. Secināms, ka lielākā daļa vardarbības ģimenē gadījumu ir tāda, kas paliek ārpus turpmākas policijas rīcības.

Tab. 3. Valsts policijā Integrētās iekšlietu informācijas sistēmas apakšsistēmā „Elektroniskais notikumu žurnāls” reģistrētie notikumi

Notikums	2010		2011	2012		Kopā laika posmā no 01.01.08. līdz 31.12.12.		
	Kopā	Notikumi, par kuriem <u>nav</u> pieņemti lēmumi „Pievienots kriminālprocesam” un „Uzsākts kriminālprocess”		Kopā	Kopā		Notikumi, par kuriem <u>nav</u> pieņemti lēmumi „Pievienots kriminālprocesam” un „Uzsākts kriminālprocess”	
		skaits	% no kopējā skaita				skaits	% no kopējā skaita

Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo	167	126	75,45	149	151	127	84,10	759
Tīši miesas bojājumi,	2230	1837	82,38	2946	3303	3031	55,62	13157
t.sk. viegli,	-	-	-	-	3190	2985	93,57	-
t.sk. vidēja smaguma,	-	-	-	-	79	37	46,83	-
t.sk. smagi	-	-	-	-	34	9	26,47	-
Izvarošana	91	41	45,06	82	92	14	15,21	475
Vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana	34	27	79,42	32	48	31	64,58	190
Pavešana netiklībā	61	44	72,14	66	113	89	78,76	417
Dzimumsakari ar personu līdz 16 gadiem	37	27	72,98	36	-	-	-	156
Ģimenes konflikts	2483	2428	97,79	3241	4311	4299	99,72	14506
Noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni	384	320	83,34	76	0	0	0	593

Avots: VP

Ja pašvaldībā ir arī pašvaldības policija, tad lielu daļu izsaukumu par konfliktiem ģimenē Valsts policija pāradresē pašvaldības policijai. 4.tabulā ir sniegti Rīgas pašvaldības pārvaldes apkopotie dati par izsaukumiem par konfliktiem ģimenē, kas papildina 3.tabulā sniegto informāciju. Tādejādi var redzēt, ka laika posmā no 2008. līdz 2012.gadam Valsts un Rīgas pašvaldības policija vidēji par konfliktiem ģimenē saņēma vismaz 13 izsaukumus dienā. Šajā skaitā nav iekļauti izsaukumi par notikumiem, kuru rezultātā tika nodarīti tīši miesas bojājumi vai izdarīti citi noziegumi.

Tab. 4. Rīgas pašvaldības pārvaldes apkopotā informācija par izsaukumiem un iesniegumiem par konfliktiem ģimenē, 2008.-2012.gadā

	2008	2009	2010	2011	2012	Kopā
Izsaukumu skaits par konfliktiem ģimenē	4701	4563	4501	3803	3831	21399
<i>t.sk. izsauc kaimiņi</i>	253	237	231	235	226	1182
<i>t.sk. izsauc ģimenes locekļi</i>	1984	1529	2163	2091	2428	10195
<i>t.sk. izsauc citi</i>	228	141	90	97	52	608
<i>t.sk. izsauc Valsts policija vai OVB</i>	2236	2656	2017	1389	1125	9414
Gadījumu skaits, kāds no konfliktā iesaistītajiem tika aizturēts	968	733	794	600	580	3675
Gadījumu skaits, kad ģimenē atradās nepilngadīgie	157	174	347	327	224	1229
Saņemti personu iesniegumi par konfliktiem starp ģimenes	1 170	890	840	665	676	4241

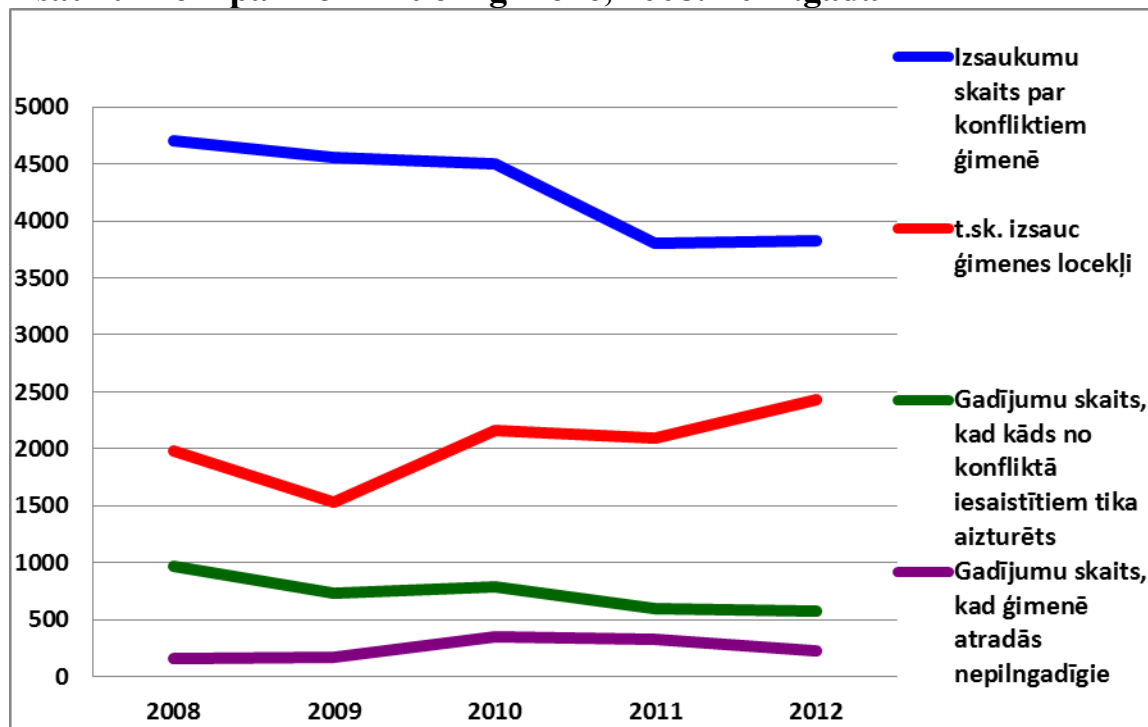
LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

locekļiem						
<i>t.sk. iesniedz sievietes</i>	1 015	792	742	595	600	3744

Avots: RPP

Rīgas pašvaldības policijas sniegtie dati apliecina, ka pārskata periodā ir vērojams konsekvents samazinājums gan izsaukumu skaitā par konfliktiem ģimenē, gan arī aizturēto personu skaitā. Valsts policijas reģistrētie izsaukumi šādu tendenci neuzrāda.

Tab. 5. Rīgas pašvaldības pārvaldes apkopotā informācija par izsaukumiem par konfliktiem ģimenē, 2008.-2012.gadā

Avots: RPP

Rīgas pašvaldības policijas sniegtie dati rāda, ka kaimiņi ir visai kūtri policijas izsaukšanā (tikai apm. 5% gadījumos), kas vismaz daļēji varētu būt skaidrojams ar sabiedrības neiejaukšanās kultūru. Cits iespējamais skaidrojums, kuram gan ziņojumā nav tiešu pierādījumu, – kaimiņi, kuri, piemēram, ir pieraduši pie regulāra paaugstinātā līmeņa trokšņa konfliktu dēļ, izsauc policiju tādos gadījumos, kad troksnis šo „pierasto līmeni” pārsniedz.

Rīgas pašvaldības policija atlasa arī sīkāku informāciju - par saņemtajiem iesniegumiem gadījumos, kad kādai no ģimenes konfliktā iesaistītai personai ir bail palikt vienatnē ar vardarbīgo personu, bet noziedzīgs nodarījums nav izdarīts. Šajos gadījumos tiek piemērots likuma „Par policiju” 12.panta 10.punkts, saskaņā ar kuru policijai ir tiesības aizturēt uz rakstveida pieteikuma pamata personas, kuras atrodas mājoklī alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu reibuma stāvoklī un var nodarīt kaitējumu sev vai apkārtējiem cilvēkiem, kā arī gadījumā, ja apkārtējie cilvēki baidās palikt vienatnē ar šo personu un ja nav cita pamata tās aizturēšanai, kā arī aizturēt tādas personas

polīcijas iestādē līdz atskurbšanai vai apstākļu noskaidrošanai, bet ne ilgāk par 12 stundām. 4.tabulā ir redzams, ka pārsvarā (apm. 90%) šādi iesniegumi tiek saņemti no sievietēm.

Diemžēl citu pilsētu un novadu pašvaldības policijas detalizētāku informāciju par izsaukumiem uz konfliktiem ģimenē atsevišķi neizdala un neapkopo, tāpat arī bieži vien informatīvajām ziņojumam nepieciešamo informāciju vajadzēja atlasīt manuāli. Kopumā, analizējot ministrijai sniegto informāciju, secināms, ka izsaukumu skaits uz konfliktiem ģimenē lielākoties nav atkarīgs no iedzīvotāju skaita konkrētajā novadā vai pilsētā, piemēram, Daugavpilī pašvaldības policijas saņemto izsaukumu skaits bija sešas reizēs mazāks nekā Jelgavā.

Tab. 6. Pilsētu un novadu pašvaldību policiju dati

	Cēsu novada Pašvaldības policija	Daugavpils pilsētas pašvaldības policija	Jelgavas pilsētas pašvaldības policija	Liepājas pilsētas pašvaldības policija (dati par 05.2012. līdz 05.2013.)	Tukuma novada Pašvaldības policija	Ventspils pilsētas pašvaldība (dati par 01.01.2012. - 20.08.2013.)
Izsaukumu skaits par konfliktiem ģimenē	-	104	615	-	64	158
t.sk. izsauc sievietes	-	84	-	-	-	- t.sk. izsauc faktiskajā laulībā esošās personas, parasti sievietes – 65 - t.sk. izsauc par konfliktu starp māti un pieaugušo dēlu – 36
t.sk. izsauc vīrieši	-	20	-	-	-	-
Gadījumu skaits, kad kāds no konfliktā iesaistītajiem tika aizturēts	25	0	-	64	-	25
Gadījumu skaits, kad ģimenē atradās nepilngadīgie	-	2	92	12	17	17
Gadījumu skaits, kad ģimenes konfliktā iesaistītajiem tika nodarīti miesas bojājumi	-	-	-	-	-	15
Tālāka rīcība	-	-	-	-	-	-
t.sk. nodoti Valsts policijai	-	37	85	-	-	-
t.sk. personas nogādātas atskurbšanas telpā	-	22	174	-	-	-
t.sk. izvesta profilaktiska saruna	-	17	-	-	-	-
t.sk. izsaukums atcelts	-	8	-	-	-	-
t.sk. izsaukums neapstiprinājies vai konflikts beidzās līdz pašvaldības policijas darbinieki atbrauca uz notikuma vietu	-	20	-	-	-	-
t.sk. personas sauktas pie administratīvas atbildības par vardarbību pret bērnu	-	-	15	-	3	-

Avots: pašvaldību policiju ziņojumam sniegtā informācija

Gan Rīgas pašvaldības policijas, gan citu pilsētu un novadu pašvaldību policiju dati parāda, ka gadījumu skaits, kad ģimenē atradās nepilngadīgie, ir ļoti neliels. Var secināt, ka pašvaldības policijas ar vārdiem "ģimenes konflikts" apzīmē ļoti plašu notikumu loku.

No sniegtās informācijas nav iespējams izdarīt secinājumus par pašvaldību policistu rīcību izsaukumu uz ģimenes konfliktiem gadījumos. Acīmredzams, ka tajās pašvaldībās, kur ir atskurbšanas telpas (Daugavpils,

Jelgava), tajā nogādā reibumā esošo ģimenes konfliktā iesaistīto personu. Arī Rīgā, Cēsīs, Liepājā un Ventspilī pašvaldības policisti izmanto tiesības personu aizturēt līdz pat 12 stundām. Savukārt Daugavpils pašvaldības policijas dati rāda, ka 27% gadījumu ģimenes konflikti bija beigušies vai izsaukums tika atcelts, pirms policijas darbinieki atbrauca uz notikuma vietu.

Dati par Valsts un pašvaldību policiju saņemtajiem izsaukumiem liecina, ka katru dienu vidēji tiek saņemti 13 izsaukumi par konfliktiem ģimenē, lielākajā daļā gadījumu pamata ierosināt krimināllietu nav, uz cietušā iesnieguma pamata agresīvu personu var aizturēt līdz 12 stundām vai ievietot atskurbšanas telpā. Citi instrumenti, kas ļautu uz šiem vardarbības gadījumiem reaģēt ārpus kriminālprocesa vai administratīvā procesa, nav attīstīti.

Uzsākti kriminālprocesi un konstatētie administratīvie pārkāpumi

Ņemot vērā to, ka kriminālsods par vardarbību ģimenē kā atsevišķu noziedzīgo nodarījumu nav paredzēts, praksē vardarbības ģimenē gadījumos vainīgās personas tiek sauktas pie atbildības pēc dažādiem KL un LAPK pantiem, ņemot vērā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas veidu, iestājušās sekas un citas pazīmes. Par ģimenē veiktajiem vardarbīgiem aktiem var tikt uzsākti kriminālprocesi saskaņā ar KL XII nodaļā „Nonāvēšana”, XIII nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret veselību”, XVI nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību”, XVII nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un nepilngadīgajiem” iekļautajiem atsevišķiem pantiem vai administratīvie procesi saskaņā ar LAPK 167.² pantu un 172.² pantu.

Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs (turpmāk – IeM IC) apkopo datus par personām, sauktām pie kriminālatbildības¹⁷.

Reģistrēto likumpārkāpumu skaits, par kuriem ierosinātas krimināllietas, nekad nesakrīt ar personu skaitu, kuras ir sauktas pie kriminālatbildības, un ar cietušo skaitu. Piemēram, viena persona var būt vardarbīga pret vairākiem cietušiem, vai kriminālprocesi var ierosināt un atzīt personu par cietušo, bet necelt apsūdzību pret vainīgo.

Tāpat jāņem vērā, ka šajā ziņojumā sniegtajos IeM IC datos tiek iekļauti arī tādi noziedzīgi nodarījumi pret tuvinieku/ partneri, kas var nebūt saistīti ar vardarbību, piemēram, zādzības.

¹⁷ Informācija pieejama Kriminālprocesa informācijas sistēmā (2010.gada 14.septembra MK noteikumi Nr.850 „Kriminālprocesa informācijas sistēmas noteikumi”) un Sodu reģistrā. KRASS ievada arī tādu pazīmi kā cietušās personas vai personas, kuras nāvi izraisījis noziedzīgs nodarījums, un noziedzīgo nodarījumu izdarījušās personas savstarpējo attiecību raksturojums.

Persona, saukta pie kriminālatbildības, ir persona, pret kuru uzsākta kriminālvajāšana. KPL 403.pants: (2) Prokurors uzsāk kriminālvajāšanu, pieņemot lēmumu par personas saukšanu pie kriminālatbildības, 10 dienu laikā pēc tam, kad saņēmis krimināllietas materiālus no izmeklēšanas iestādes.

Tātad, no vairākiem tūkstošiem gadījumu, par kuriem Valsts un pašvaldību policija saņēma informāciju 2012.gadā, pie kriminālatbildības par vardarbību pret tuviniekiem un partneriem saukts pusotrs simts personu.

Tab.7. Pie kriminālatbildības saukto personu skaits par noziedzīgiem nodarījumiem pret tuviniekiem (salīdzinājumā pēc teritorijas)

	<i>Personu skaits 2008.gadā</i>	<i>Personu skaits 2009.gadā</i>	<i>Personu skaits 2010.gadā</i>	<i>Personu skaits 2011.gadā</i>	<i>Personu skaits 2012.gadā</i>
Rīgā	83	47	36	31	25
Republikas pilsētās kopā	107	70	79	40	47
Novados kopā	320	253	176	167	104
Nav norādīts	2	0	25	6	0
Kopā	512	370	314 ¹⁸	244	151

Avots: IeM IC

2012.gadā pie kriminālatbildības par noziedzīgiem nodarījumiem pret tuviniekiem saukta 151 persona, kas ir trīs reizes mazāk nekā 2008.gadā. Samazinājums vērojams gan Rīgā un citās republikas pilsētās, gan arī novados.

Visvairāk noziedzīgie nodarījumi pret tuviniekiem un partneriem izpaužas kā fiziska vardarbība (miesas bojājumu nodarīšana, kur dominē viegli miesas bojājumi), tomēr nereti tiek veikti arī noziedzīgi nodarījumi, kas saistīti ar īpašuma/ mantas bojāšanu. Kopumā par vardarbīgiem noziegumiem pret tuviniekiem (KL XII, XIII, XVI, XVIII nodaļas) pie kriminālatbildības sauktas 105 personas no 193 (54.4%).

Tab.8. Pie kriminālatbildības saukto personu skaits par noziedzīgajiem nodarījumiem pret tuviniekiem (pēc noziedzīga nodarījuma kvalifikācijas pēc KL¹⁹)

	Personu skaits 2008. gadā	Personu skaits 2009. gadā	Personu skaits 2010. gadā	Personu skaits 2011. gadā	Personu skaits 2012. gadā	
					kopā	no tiem sievietes
KL XI nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi, 96.-115.p.) kopā	1	-	-	-	0	0
KL XII nodaļa (nonāvēšana, 116.-124.p.) kopā	17	11	5	7	6	2
<i>no tiem</i> 116.p. (slepkavība)	8	4	3	3	4	1
117.p. (slepkavība pastiprinošos)	3	5	2	2	1	1

¹⁸ Kopējais personu skaits – 314 – nesakrīt ar skaitļiem salīdzinājumā pēc teritorijas – 316, jo viena persona var izdarīt noziedzīgu nodarījumu vairākās vietās.

¹⁹ Noziedzīgi nodarījumi var būt kvalificēti arī pēc vairākiem KL pantiem, bet šajā tabulā tas nav atspoguļots. Piemēram, ja noziedzīgais nodarījums ir kvalificēts pēc 130.panta 2.daļas (tīši viegļie miesas bojājumi), 185.panta 1.daļas (mantas tīša iznīcināšana un bojāšana) un 143.panta 1.daļas (personas dzīvokļa neaizskaramības pārkāpšana), tad šajā tabulā tas parādīsies ailē par 130.pantu.

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

apstākļos)						
KL XIII nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību, 125.-142.p.) kopā	234	184	147	80	61	9
<i>no tiem</i> 125.p. (tīšs smags miesas bojājums)	32	15	18	15	15	6
126.p. (tīšs vidēja smaguma miesas bojājums)	24	27	15	20	18	1
130.p. (tīšs viegls miesas bojājums)	166	126	102	31	22 ²⁰	2
132.p. (draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu)	4	10	6	9	5	0
KL XVI nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret personas pamattiesībām un pamatbrīvībām, 143.-151.p.) kopā	1	1	4	2	3	0
KL XV nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret personas brīvību, godu un cieņu, 152.-158.p.) kopā	1	1	0	0	1	0
KL XVI nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību, 159.-166.p.) kopā	15	8	12	10	8	0
<i>no tiem</i> 159.p. (izvarošana)	2	-	5	3	1 ²¹	0
160.p. (vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana)	5	1	1	0	0	0
162.p. (pavešana netiklībā)	5	6	4	7	5	0
KL XVII nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un nepilngadīgajiem, 167.-174.p.) kopā	87	46	38	47	30	8
<i>no tiem</i> 174.p. (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo)	47	40	37	46	30	8
KL XVIII nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu, 175.-189.p.) kopā	118	83	88	66	67	6
KL XIX nodaļa (noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā, 190.-223.p.) kopā	10	23	9	17	10	1
KL XX nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību, 224.-256.p.) kopā	6	6	2	5	1	0
KL XXI nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret satiksmes drošību, 257.-268.p.) kopā	17	4	7	8	5	1
KL XXII nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret pārvaldības kārtību, 269.-288.p.) kopā	2	-	2	1	1	0
KL XXIII nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret jurisdikciju, 289.-315.p.) kopā	3	2	-	1	0	0
KL XXIV nodaļa (noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā, 316.-330.p.) kopā	-	1	-	0	0	0
Kopā ²²	512	370	314	244	193	27

²⁰ Viens nodarījums ir klasificēts arī pēc 174.p..

²¹ Šis nodarījums ir klasificēts pēc 159.p.3.d., 160.p.3.d., 162.p.2.d.

²² Dati par 2012.gadu 7.tabulā un 8.tabulā atšķiras, jo persona varētu būt apsūdzēta pēc vairākiem KL pantiem un dažādos kriminālprocesos un tāpēc tā varētu būt pieskaitīta vairākas reizes. Sadalījumā pēc novadiem (7.tabulā) visas apsūdzētas personas tiek pieskaitītas vienu reizi.
LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

Avots: IeM IC

8.tabulā ietvertajos datos redzams, ka pārskata periodā konsekvents samazinājums vērojams noziedzīgo nodarījumu pret personas veselību (īpaši vieglo miesas bojājumu) skaitā. Šāda samazinājuma iemesls varētu būt 2011.gadā spēkā stājušies normatīvo aktu grozījumi, mainot kritērijus viegļu miesas bojājumu klasifikācijai, kā arī paredzot administratīvo atbildību par maznozīmīgajiem miesas bojājumiem²³. Tādējādi kļūva iespējams piemērot administratīvos sodus tajos gadījumos, kad kriminālprocesa ierosināšana visdrīzāk nenotiktu. IeM IC sniegtie dati liecina, ka 2011. un 2012.gadā administratīvais sods par maznozīmīgu miesas bojājumu nodarīšanu tika piemērots visai plaši. Turklāt bija samērā neliels gadījumu skaits, kad lietvedība tika izbeigta, nepiemērojot sodu. Vardarbības ģimenē gadījumu specifika ir tāda, ka cietušās personas bieži vien nevēlas, lai pret ģimenes locekli vai partneri ierosinātu krimināllietu. Iespēja vardarbīgu nodarījumu sodīt administratīvi palīdz mazināt vardarbības latentumu.

Tab. 9. Administratīvo pārkāpumu protokolu un pieņemto lēmumu skaits

LAPK	Sastādīto protokolu skaits		Personu skaits, kam sastādīti protokoli		Izteikts brīdinājums		Piemērots naudas sods		Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi		Izbeigta lietvedība (LAPK 239.p)		Izteikts mutvārdu aizrādījums (LAPK 21.p.)	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012
167.² 1.daļa	841	798	824	789	8	4	583	550	11	10	137	135	32	29
167.² 2.daļa	234	216	229	212	2	1	176	155	-	1	33	37	10	6

Avots: IeM IC

²³ Maznozīmīgs miesas bojājums - miesas bojājuma, kas izraisījis īslaicīgas, maznozīmīgas sekas, bet nav izraisījis veselības traucējumu vai vispārējo darbspēju zaudējumu, tīša nodarīšana (LAPK 167.² pants). Viegli miesas bojājumi ir miesas bojājumi, kas izraisījuši īslaicīgu veselības traucējumu no 7 dienām līdz 21 dienai vai vispārējo darbspēju nenozīmīgu paliekošu zaudējumu līdz 5 procentiem (ieskaitot). (likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību 3.pielikums).

Līdz 2011.gada 1.janvārim par viegļiem miesas bojājumiem tika uzskatīti:

- miesas bojājumi, kas izraisījuši īslaicīgu veselības traucējumu vai vispārējo darbspēju nenozīmīgu paliekošu zaudējumu (īslaicīgs veselības traucējums ilgst no 7 dienām līdz 21 dienai; vispārējo darbspēju nenozīmīgs paliekošs zaudējums ir līdz 5% (ieskaitot));
- miesas bojājumi, kas nav izraisījuši veselības traucējumu vai vispārējo darbspēju zaudējumu, bet radījuši tikai īslaicīgas, maznozīmīgas sekas.

9.tabulā ir sniegti dati par visiem maznozīmīgo miesas bojājumu gadījumiem, vienlaikus jāņem vērā, ka LAPK 167.² panta otrā daļa attiecas uz vardarbības ģimenē gadījumiem vai uz atkārtotajiem vardarbības gadījumiem. Pieņemot, ka vismaz daļa no sastādītajiem protokoliem pēc LAPK 167.² panta otrās daļas ir par vardarbību ģimenē, redzams, ka ierosināto krimināllietu skaita samazināšanās par viegliem miesas bojājumiem šķiet likumsakarīga, bet kopējais vardarbīgo nodarījumu samazinājums 2012.gadā nav tik liels.

No IeM IC sniegtajiem datiem var gūt informāciju arī par pie kriminālatbildības saukto personu saistību (attiecībām) ar cietušo. Līdz 2011.gadam bija iespējams gūt detalizētu informāciju par pie kriminālatbildības sauktajām personām, norādot attiecību pret nodarījumā cietušo (piemēram, vardarbības veicējs - vīrs, partneris, māte). Sākot ar 2011.gadu datu uzskaitē ir mainīta un ir pieejami dati par cietušajiem, norādot viņu attiecību pret vardarbības veicēju (piemēram, cietušais – sieva, partneris, dēls). Vardarbības veicēju un cietušo skaits atšķīrās, jo viens cilvēks var būt vardarbīgs pret vairākiem cietušajiem (piemēram, māte – pret diviem bērniem).

Tab. 10. Pie kriminālatbildības saukto personu skaits par noziedzīgajiem nodarījumiem pret tuviniekiem 2008.-2011.gadā (salīdzinājumā pēc attiecības pret nodarījumā cietušo)

	<i>Personu skaits 2008.gadā</i>	<i>Personu skaits 2009.gadā</i>	<i>Personu skaits 2010.gadā</i>	<i>Personu skaits 2011.gadā²⁴</i>
Laulātais/ -tā	140	100	79	11
Partneris/ -re	19	20	12	3
Civilvīrs/ civilsieve	132	92	75	12
Tēvs	47	28	34	10
Māte	34	27	9	4
Patēvs	14	14	2	1
Pamāte	1	2	0	0
Audžutēvs	11	6	12	2
Audžumāte	1	0	0	0
Dēls/ audžudēls	38	28	57	10
Meita/ audžumeita	28	11	8	3
Māsa	9	7	2	0
Brālis	15	16	14	2
Vectēvs/ vecmāte	2	3	1	2
Mazdēls	7	10	7	1
Mazmeita	1	1	1	0
Aizbildnis / -ne	3	0	1	1
Cits (cits radnieks, kaimiņš, nepazīstama persona, paziņa)	10	5	0	0
Kopā	512	370	314	62

Avots: IeM IC

²⁴ 2011.gadā tika mainīta uzskaites sistēma – no personām, kuras sauktas pie kriminālatbildības attiecībā pret nodarījuma upuri, uz cietušām personām attiecībā pret noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu. Tādējādi šajā tabulā par 2011.gadu sniegta informācija ir nepilnīga un nav salīdzināma ar iepriekšējiem gadiem. LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

Tāpat kā SPKC apkopotajos datos, arī IeM IC apkopotajos datos var redzēt, ka visvairāk vardarbīgi izturas tieši laulātie vai kopdzīvē esošās personas. Vardarbīgi pret radniekiem var būt arī bērni vai mazbērni.

Kā tika minēts iepriekš, visvairāk ģimenes locekļi cieš no vardarbīgiem noziegumiem – miesas bojājumiem un seksuālas vardarbības. Liels ir gan cietušo sievu un partneru skaits, gan arī māšu skaits, uz ko, piemēram, norādīja arī Ventspils pašvaldības policija, ka bieži vien tiek saņemti izsaukumi par konfliktiem starp pieaugušo dēlu un māti.

Tab.11. No tuviniekiem cietušo personu skaits 2012.gadā (pēc noziedzīga nodarījuma kvalifikācijas pēc KL²⁵)

	Cietušo personu skaits			Attiecībā pret noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu									
	kopā	vīrieši	sievietes	vīrs	sieva	kopdzīves partneris (-e)	māte	patēvs/ pamāte	audžuvecāks, aizbildnis (-e)	aizbilstamais	dēls/ meita	audžubērns	cits (aizgādībā esošs, māsa, brālis, vecvecāks, mazbērns)
KL XI nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi, 96.-115.p.) kopā	1	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
KL XII nodaļa (nonāvēšana, 116.-124.p.) kopā	10	4	6	-	1	3	1	-	-	-	2	-	3
<i>no tiem</i> 116.p. (slepkavība)	5	1	4	-	1	3	-	-	-	-	-	-	1
117.p. (slepkavība pastipriņošos apstākļos)	3	1	2	-	-	-	1	-	-	-	1	-	1
KL XIII nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību, 125.-142.p.) kopā	123	23	100	5	24	62	6	4	1	-	6	4	11
<i>no tiem</i> 125.p. (tīšs smags miesas bojājums)	15	8	7	1	1	6	1	1	-	-	1	1	3
126.p. (tīšs vidēja smaguma miesas bojājums)	29	4	25	-	7	16	1	2	1	-	-	1	1
130.p. (tīšs viegls miesas bojājums)	62	7	55	1	15	32	3	-	-	-	5	1	5
132.p. (draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu)	12	-	12	-	3	6	1	-	-	-	-	-	2
KL XIV nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret personas pamattiesībām un pamatbrīvībām,	5	-	5	-	-	3	2	-	-	-	-	-	-

²⁵ 2011. gadā, ņemot vērā, ka KRASS ir jauna sistēma, šajā sadaļā bija daudzas kļūdas un dati ziņojumā nav iekļauti. Noziedzīgi nodarījumi var būt kvalificēti arī pēc vairākiem KL pantiem, bet šajā tabulā tas nav atspoguļots. Piemēram, ja noziedzīgais nodarījums ir kvalificēts pēc 130.panta 2.daļas (tīši viegls miesas bojājums), 185.panta 1.daļas (mantas tīša iznīcināšana un bojāšana) un 143.panta 1.daļas (personas dzīvokļa neaizskaramības pārkāpšana), tad šajā tabulā tas parādīsies ailē par 130.pantu. Savukārt, ja noziedzīgais nodarījums klasificēts pēc 159.panta un pēc 160. vai 162.panta, tas ir iekļauts sadaļā pie 159.panta. LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

143.-151.p.) kopā													
<i>no tiem</i> 143.p. (par nelikumīgu iekļūšanu dzīvoklī pret tajā dzīvojošās personas gribu)	5	-	5	-	-	3	2	-	-	-	-	-	-
KL XV nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret personas brīvību, godu un cieņu, 152.-158.p.) kopā	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
KL XVI nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību, 159.- 166.p.) kopā	34	7	27										
<i>no tiem</i> 159.p. (izvarošana)	11	-	11	-	2	2					3	2	2
160.p. (vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana)	7	3	4	-	1	-	1	-	-	-	1	4	-
162.p. (pavešana netiklībā) ²⁶	13	4	9										
KL XVII nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un nepilngadīgajiem, 167.-174.p.) kopā	78	32	46										
<i>no tiem</i> 174.p. (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo)	75	32	43										
KL XVIII nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu, 175.- 189.p.) kopā	160	42	118	6	9	56	33	3	12	-	13	1	27
KL XIX nodaļa (noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā, 190.-223.p.) kopā	19	6	13	3	-	5	6	-	1	-	2	-	2
KL XX nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību, 224.- 256.p.) kopā	2	-	2	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-
KL XXI nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret satiksmes drošību, 257.-268.p.) kopā	25	6	19	1	2	2	6	-	2	1	8	-	4
KL XXII nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret pārvaldības kārtību, 269.-288.p.) kopā	4	3	1	-	-	1	1	-	-	-	1	-	1
KL XXIII nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret jurisdikciju, 289.- 315.p.) kopā	28	7	21	2	10	3	4	-	1	-	3	3	2
KL XXV, XXVI, XXVII nodaļas kopā	11	1	10	-	2	1	2	2	-	-	1	2	1
Kopā	504	132	372	17	55	144	65	n/a	n/a	3	97	33	55

Avots: IeM IC

Salīdzinot datus 8.tabulā par pie kriminālatbildības saukto personu skaitu par noziedzīgajiem nodarījumiem pret tuviniekiem ar datiem 11.tabulā par no

²⁶ Precīza informācija par cietušajiem pēc 162.panta, 174.panta un XVII nodaļas un cietušo patēvu un audžuvecāku skaitu nav pieejama KRASS sistēmā neprecīzi norādītas informācijas dēļ. Arī citi tabulā sniegtie dati var būt neprecīzi tādēļ, ka procesa virzītāji KRASSā norāda nevis cietušo personu, bet vardarbības veicēju. LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

tuviniekiem cietušo personu skaitu, redzams, ka cietušo personu reģistrēts trīs reizes vairāk nekā pie kriminālatbildības saukto personu, un tas nav tikai tādēļ, ka viena persona var būt vardarbīga pret vairākiem cietušajiem. Vidēji divos no trijiem gadījumiem, kad kriminālprocess tiek ierosināts par pret tuvinieku vai partneri veikto nodarījumu, apsūdzība netiek celta un kriminālprocess tiek izbeigts. Piemēram, cietušo vidū reģistrētas 11 izvarotas sievietes un 7 cietušie no vardarbīgas dzimumtieksmes apmierināšanas. Savukārt pie atbildības par izvarošanu ir saukta tikai viena persona un neviena nav saukta pie atbildības pēc KL 160.panta (vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana)²⁷. Atbilstoši IeM IC sniegtajai informācijai par KL 159.pantā (izvarošana) paredzētā noziedzīgā nodarījuma veikšanu 2012.gadā apsūdzība tika celta tikai 1 personai, 1 kriminālprocess tika nosūtīts tiesai medicīniska rakstura līdzekļu piemērošanai bez apsūdzības celšanas, pārējie kriminālprocesi tika izbeigti bez apsūdzības celšanas vai ir nosūtīti prokuratūrai kriminālvajāšanas uzsākšanai. Savukārt par KL 160.pantā (vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana) paredzētā noziedzīgā nodarījuma veikšanu 2012.gadā apsūdzība netika celta nevienai personai, 2 kriminālprocesi tika izbeigti (plašāka informācija par izbeigtām krimināllietām sniegta 16.tabulā).

12.tabulā ir apkopoti dati par personām, kas ir sauktas pie atbildības par vardarbīgiem nodarījumiem pret ģimenes locekļiem, un par no vardarbības cietušajiem ģimenes locekļiem. Konstatējams, ka par vardarbību ģimenē pie atbildības lielākoties saukti vīrieši, bet cietušo vidū – lielākoties ir sievietes. Tāpat secināms, ka sievietes visbiežāk cieš tieši no vīru vai kopdzīves partneru, nevis citu radnieku vardarbības. Savukārt no cietušajiem vīriešiem lielākā daļa ir cietuši no citiem radniekiem, nevis no sievas vai kopdzīves partneres vardarbības.

Tab. 12. Pie kriminālatbildības par vardarbību ģimenē sauktie un no vardarbības ģimenē cietušie 2012.gadā

Pants	Par vardarbību ģimenē pie kriminālatbild. sauktie		Cietušie no vardarbības ģimenē					
			kopējais cietušo skaits		t.sk. cietušais partneris		t.sk. cits cietušais tuvinieks ²⁸	
	kopā	t.sk. siev.	kopā	t.sk. siev.	kopā	t.sk. siev.	kopā	t.sk. siev.
KL XII nod. (slepkavība)	6	2	10	6	4	3	6	3
125.p. (tīšs smags miesas bojājums)	15	6	15	7	8	6	7	1
126.p. (tīšs vidēja smaguma miesas bojājums)	18	1	29	25	23	22	6	3

²⁷ Jāņem vērā, ka kriminālprocess var ilgt vairāk nekā gadu un ka 2012.gadā uzsāktas lietas var turpināties arī nākamajā gadā.

²⁸ Ar vārdiem „cits cietušais tuvinieks” apzīmēti vecāki, bērni, brāļi, māsas, vecvecāki, mazbērni utt.

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

130.p.(tīšs viegls miesas bojājums)	22	2	62	55	48	47	14	8
Kopā	61	11 (18%)	116	93 (80%)	83	78 (94%)	33	15 (45%)

Avots: IeM IC

Cietušo aizsardzība kriminālprocesa ietvaros

Jau kopš 2005.gada 1.oktobra kriminālprocesa virzītājam, ierosinot krimināllietu, ir tiesības piemērot drošības līdzekļi - aizliegums tuvoties noteiktai personai vai vietai (KPL 253.pants). Vardarbības ģimenē gadījumos šie aizliegumi ir īpaši būtiski, jo ļauj pasargāt cietušos no vardarbības turpināšanas un vajāšanas. Tomēr praksē šie aizliegumi tiek piemēroti reti, par ko ir iespējams pārliecināties, aplūkojot IeM IC apkopotos statistikas datus par laika posmā no 2008.gada līdz 2012.gadam piemērotajiem drošības līdzekļiem pēc KL pantiem visos gadījumos, ne tikai tajos, kas saistīti ar noziedzīgiem nodarījumiem pret tuviniekiem (13.tabula).

Tab. 13. Piemērots drošības līdzeklis – aizliegums tuvoties noteiktai personai vai vietai

KL panti	2008	2009	2010	2011	2012
116.pants (<i>slepkavība</i>)	0	1	0	1	3
117.pants (<i>slepkavība pastipr. apstākļos</i>)	1	0	0	1	0
118.pants (<i>slepkavība sevišķi pastipr. apstākos</i>)	-	-	-	-	0
125.pants (<i>tīšs smags miesas bojājums</i>)	1	3	1	2	4
126.pants (<i>tīšs vidēja smag. miesas bojājums</i>)	5	6	2	2	4
130.pants (<i>tīšs viegls miesas bojājums</i>)	7	4	4	6	8
132.pants (<i>draudi izdarīt slepkavību</i>)	16	6	12	16	6
159.pants (<i>izvarošana</i>)	-	-	-	-	2
160.pants (<i>vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana</i>)	-	-	-	-	5
162.p. (<i>pavešana netiklībā</i>)	-	-	-	-	7
174.pants (<i>cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo</i>)	8	10	8	11	4
Kopā	38	30	27	39	43

Avots: IeM IC

Dati par ierosinātajiem kriminālprocesiņiem vardarbības ģimenē gadījumos, par pie kriminālatbildības sauktām personām un cietušām personām raksturo situāciju tikai par nelielu vardarbības gadījumu daļu, kad Valsts policijai ir pamats ierosināt krimināllietu. Liela ir to gadījumu daļa, kad kriminālprocess tiek ierosināts, bet apsūdzība netiek celta un kriminālprocess tiek izbeigts. Dati liecina, ka vardarbība ģimenē visbiežāk izpaužas kā miesas

bojājumu nodarīšana vai seksuāla vardarbība. No šiem nodarījumiem visvairāk cieš sievietes, un vardarbības veicēji visbiežāk ir cietušo sieviešu vīri vai partneri. Otrā lielāka grupa ir bērni, kuri cieš no savu vecāku vai audžuvecāku vardarbības, un mātes, kuras cieš no savu pieaugušo dēlu vardarbības.

Notiesātās personas

Tiesu administrācijas (turpmāk – TA) apkopotajos datos par notiesātajām personām vainīgā un cietušā saistība norādīta netiek. Tomēr, apkopojot datus par 2010. - 2012.gadu, TA darbinieki manuāli izskatīja attiecīgos tiesu nolēmumus tajās lietās, kas ir saistītas ar vardarbību ģimenē. 14.tabulā ir sniegta informācija par notiesāto personu skaitu pēc atsevišķiem KL pantiem, par kuriem ir arī visvairāk pie kriminālatbildības par vardarbību pret tuviniekiem saukto personu skaits: tie ir noziedzīgie nodarījumi, ko klasificē pēc KL 116.panta (slepkavība), 117.panta (slepkavība pastiprinošos apstākļos), 118.panta (slepkavība sevišķi pastiprinošos apstākļos), 125.panta (tīšs smags miesas bojājums), 126.panta (tīšs vidēja smaguma miesas bojājums), 130.panta (tīšs viegls miesas bojājums), 132.panta (draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu), 159.panta (izvarošana), 174.pants (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo).

Tab.14. Notiesāto personu skaits

		Notiesāto personu skaits	tai skaitā sievietes kopā	tai skaitā par vardarbību ģim. ²⁹	tai skaitā sievietes par vard. ³⁰	Vecums (gados) ³⁰					Pamatsods – brīvības atņemšana					Citi pamatsodi		
						14-17	18-24	25-29	30-49	50+ ³¹	Līdz 1 gadam	1-3 gadi	3-5 gadi	Vairāk par 5	Nosacīti	Naudas sods	Piespiedu darbs	Atbrīvots no soda
116.p. (slepkavība) un 117.p. (slepkavība pastiprinošos apstākļos)	2008	86	7	-	-	8	24	10	31	13	1	1	7	76	3	0	0	0
	2009	66	3	-	-	2	17	11	26	10	1	2	8	53	2	1	0	1
	2010	61	9	7	3	1	0	1	4	1	0	0	0	7	0	0	0	0
	2011	52	5	5		1	10	14	20	7	0	0	4	47	1	0	0	0
	2012	63	5	12	2	1	17	6	29	10	1	2	5	56	3	0	0	0
118.p.	2010	21	4	3	0	0	0	0	3	0	0	0	3	0	0	0	0	0

²⁹ Noziegums tika identificēts kā pastrādāts ģimenē, ja notiesāto personu un cietušo ir saistījusi asinsradniecība, kopīga māsaimniecība vai aizgādība.

³⁰ Par 2010.gadu dati par vecumu un piespriesto sodu norādīti tikai par personām, kuras notiesātas par vardarbību ģimenē.

³¹ Vienai personai, kura notiesāta par KL 125.pantu un vienai personai, kura notiesāta par KL 130.pantu, precīzs vecums nav norādīts un šīs personas iekļautas grupā 50+.

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

(slepkavība sevišķi pastipriņošos apstākļos)	2011	10	1	0	-	0	2	2	5	1	0	3	0	7	0	0	0	
	2012	16	2	2	0	2	4	0	9	1	0	0	1	15	0	0	0	
125.p. (tīšs smags miesas bojājums)	2008	190	22	-	-	8	41	30	81	30	1	25	36	35	96	1	2	0
	2009	181	19	-	-	3	44	27	82	25	2	29	32	33	87	0	1	0
	2010	166	24	28	12	0	3	3	18	4	0	4	3	4	16	0	0	1
	2011	163	24	28	-	3	38	18	70	34	3	20	24	20	95	1	0	0
	2012	142	23	20	5	3	17	25	66	31	1	25	31	20	67	0	0	1
126.p. (tīšs vidēja smaguma miesas bojājums)	2008	119	4	-	-	11	41	21	42	4	3	14	7	5	56	5	31	0
	2009	138	5	-	-	15	43	32	40	8	1	21	5	0	59	1	53	0
	2010	153	5	20	0	1	2	1	10	6	0	4	0	0	9	0	7	0
	2011	116	5	12	-	3	34	25	46	8	5	17	4	5	43	0	42	0
	2012	97	2	7	1	2	38	18	32	7	7	14	3	0	33	0	39	3
130.p. (tīšs viegls miesas bojājums)	2008	84	8	-	-	2	10	10	47	15	0	4	0	0	13	13	55	1
	2009	79	8	-	-	5	15	12	36	11	1	6	1	1	3	9	57	1
	2010	68	6	36	0	0	4	8	19	5	1	6	0	0	0	3	26	0
	2011	61	8	6	-	3	14	8	24	6	2	1	0	1	10	3	44	0
	2012	74	5	7	0	4	27	9	23	11	3	5	0	0	11	2	53	1
132.p. (draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu)	2008	10	0	-	-	0	1	1	5	3	1	0	1	0	5	1	2	0
	2009	11	0	-	-	1	1	0	4	5	1	3	0	0	1	2	4	0
	2010	14	1	3	0	0	0	1	2	0	0	0	0	0	2	0	1	0
	2011	10	1	6	-	0	0	1	4	5	1	1	0	1	2	0	5	0
	2012	7	0	1	0	0	0	1	4	2	1	1	0	0	2	0	3	0
159.p. (izvarošana)	2010	20	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
	2011	19	0	2	-	1	5	5	7	1	1	4	7	7	0	0	0	0
	2012	24	0	4	0	0	5	3	13	3	0	1	5	15	2	0	1	0
160.p. (vard. dzimumtieks. apmierin.)	2012	18	0	5	0	3	4	4	6	1	0	1	6	9	2	0	0	0
162.p. (pavešana netiklībā)	2010	23	0	5	0	1	0	0	3	1	1	0	1	1	2	0	0	0
	2011	22	0	7	-	2	1	3	6	10	2	7	3	0	8	0	2	0
	2012	33	0	10	0	1	1	3	14	14	3	11	4	2	9	1	3	0
174.p. (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo)	2008	35	7	-	-	0	1	4	24	6	2	3	2	0	8	0	20	0
	2009	64	6	-	-	1	1	8	49	5	1	8	2	0	17	0	36	0
	2010	56	13	56	13	0	1	6	40	9	1	1	1	0	26	1	26	0
	2011	39	7	39	-	0	1	6	31	1	2	7	0	1	18	0	11	0
	2012	37	4	37	4	0	2	6	25	4	3	8	1	0	9	0	16	0

Avots: TA

Ceturtnā daļa (apm. 22,8%) no visiem ar vardarbību saistītiem noziegumiem, par kuriem personas tika notiesātas, ir notikušas ģimenēs. Vienīgais samazinājums ir vērojams par viegļiem miesas bojājumiem notiesāto

personu skaitā, taču tas ir tādēļ, ka pēc grozījumiem LAPK, 2011. un 2012.gadā bija ievērojams administratīvi sodīto maznozīmīgo miesas bojājumu skaits.

TA no tiesu nolēmumiem manuāli ir atlasījusi arī datus par cietušajiem ģimenes locekļiem par 2010. - 2012.gadu. 15.tabulā ir detalizēta informācija par ģimenē, t.sk. no partneriem, cietušo skaitu.

Tab.15. Cietušo un ģimenē cietušo personu skaits un dzimums pēc KL pantiem

KL pants	Gads	Cietušās sievietes					Cietušie vīrieši					Cietušās personas kopā	
		kopā	tai skaitā ģimenē				kopā	tai skaitā ģimenē				kopā ³²	tai skaitā ģimenē
			mazgadīgas	nepilngadīgas	pilngadīgas	kopā		mazgadīgi	nepilngadīgi	pilngadīgi	kopā		
116.p. (slepkavība)	2010	25	0	0	4	4	13	0	0	1	1	38	5
	2011	-	0	0	2	2	-	0	0	2	2	-	4
	2012	-	0	0	6	6	-	0	0	3	3	-	9
117.p. (slepkavība pastipriņošos apstākļos)	2010	13	0	0	0	0	10	0	0	0	1	23	1
	2011	-	0	0	1	1	-	0	0	0	0	-	1
	2012	-	1	0	0	1	-	0	0	2	2	-	3
118.p. (slepkavība sevišķi pastipriņošos apstākļos)	2010	18	0	1	2	3	19	0	0	1	1	37	4
	2011	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	2012	-	0	0	1	1	-	0	0	1	1	-	2
125.p. (tīšs smags miesas bojājums)	2010	53	0	0	12	12	119	1	1	14	16	172	28
	2011	-	2	0	9	11	-	0	0	17	17	-	28
	2012	-	2	0	8	10	-	8	0	6	14	-	24
126.p. (tīšs vidēja smaguma miesas bojājums)	2010	34	1	0	17	18	113	2	3	1	6	147	24
	2011	-	0	0	11	11	-	2	0	0	2	-	13
	2012	-	0	0	3	3	-	0	0	6	6	-	9
130.p. (tīšs viegls miesas bojājums)	2010	46	0	0	36	36	19	0	0	0	0	65	36
	2011	-	1	0	6	7	-	1	0	0	1	-	8
	2012	-	0	0	7	7	-	0	0	0	0	-	7
132.p. (draudi izdarīt slepkavību un	2010	11	0	0	3	3	7	0	0	0	0	18	3
	2011	-	0	0	6	6	-	0	0	0	0	-	6

³² Kopējie dati par cietušajiem par 2010.gadu ir tikai aptuveni, jo tika ņemti no Tiesu informācijas sistēmas (turpmāk – TIS). Ir vairāki faktori, kas ietekmē objektīvu dzimumu sadalījumu un personu skaitu: TIS tiek uzskaitīti tikai tie cietušie, kuri ir lietas dalībnieki; noziedzīgajos nodarījumos, kuros ir iestājusies personas nāve, tiesvedībā kā cietušais var tikt norādīts viens vai vairāki bojā gājušā tuvinieki; cietušo skaits tika apkopots no tām lietām, kurās kāda persona ir notiesāta pārskata periodā.
LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

nodarīt smagu miesas bojājumu)	2012	-	2	0	1	3	-	0	0	0	0	-	3
159.p. (izvarošana)	2011	17	0	1	0	1	0	0	0	0	0	17	1
	2010	-	3	0	0	3	-	0	0	0	0	-	3
	2012	-	4	0	0	4	-	0	0	0	0	-	4
160.p. (vardarbīga dzimumtieksm. apmierināšana)	2012	-	5	0	0	5	-	0	0	0	0	-	5
162.p. (pavešana netiklībā)	2010	27	6	0	0	6	10	2	0	0	2	37	8
	2011	-	10	0	0	10	-	2	0	0	2	-	12
	2012	-	9	0	0	9	-	1	0	0	1	-	10
174.p. (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo)	2010	60	34	4	21	59	47	35	12	0	47	107	106
	2011	-	21	1	1	23	-	32	1	0	33	-	56
	2012	-	33	5	0	38	-	26	0	0	26	-	64
Kopā pēc šiem pantiem	2010.gadā	314	41	6	95	142	360	40	16	18	74	674	216
	2011.gadā	-	37	1	36	74	--	37	1	19	57	-	131
	2012.gadā	-	56	5	26	87	-	35	0	18	53	-	140

Avots: TA

Tabulā ir redzams, ka 2010.-2011.gadā³³ ģimenē tika noslepkavotas vismaz 9 pilngadīgas sievietes, vismaz 49 tika izkropļotas (cieta no smagiem un vidēji smagiem miesas bojājumiem), 42 – cieta no vieglākiem miesas bojājumiem. Savukārt 2012.gadā ģimenē tika noslepkavotas vismaz 7 pilngadīgas sievietes, vismaz 11 cieta no smagiem un vidēji smagiem miesas bojājumiem, 7 cieta no vieglākiem miesas bojājumiem.

Pēdējo trīs gadu laikā no ģimenes locekļiem cieta arī vismaz 270 nepilngadīgie, kuru pāridarītājus notiesāja, t.sk. 2 nepilngadīgie tika noslepkavoti, 43 tika seksuāli izmantoti, 225 cieta no cietsirdības un fiziskas vardarbības.

Lielākajā daļā noziedzīgajos nodarījumos pret ģimenes locekļiem ir konstatēti atbildību pastiprinoši apstākļi (2011.gadā - 75 gadījumi, 2012.gadā – 87 gadījumi), kas attiecīgi var ietekmēt piespriedē soda veidu un ilgumu; 30 gadījumos 2011.gadā un 18 gadījumos 2012.gadā atbildību pastiprinoši apstākļi netika konstatēti.

Analizējot par cietušajiem un notiesātajiem pieejamo statistiku dzimumu griezumā, konstatējams, ka tāpat kā IeM IC sniegtajos datos, arī TA dati norāda uz to, ka no vardarbības ģimenē cietušo vidū daudz vairāk ir sieviešu un nepilngadīgo, savukārt notiesāto vidū sieviešu skaits ir neliels.

Tā, piemēram, par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem pret ģimenes locekļiem 2010.gadā notiesātas vismaz 159 personas, tai skaitā 28 sievietes (18%). Sieviešu īpatsvars ir lielāks vardarbības pret bērniem gadījumos – no pēc

³³ Jāņem vērā, ka noziedzīgs nodarījums varētu būt noticis iepriekšējos gados, bet notiesājošais spriedums pieņemts 2010., 2011. vai 2012.gadā.

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

174.panta (vardarbība un cietsirdība pret nepilngadīgo) 56 notiesātiem ģimenes locekļiem 13 (23%) ir sievietes. Savukārt no 216 personām, kas cietušas ģimenē un 2010.gadā atzītas par cietušajiem kriminālprocesa ietvaros, 142 (66%) – sievietes un 103 (48%) - nepilngadīgie.

Līdzīgi ir arī 2012.gadā - par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem pret ģimenes locekļiem notiesātas 100 personas, tai skaitā 8 sievietes (8%). Pēc 174.panta notiesāto vidū sieviešu īpatsvars ir mazliet lielāks - no 34 notiesātajiem ģimenes locekļiem 4 (12%) ir sievietes. Savukārt no 140 personām, kas cietušas ģimenē un atzītas par cietušajiem kriminālprocesa ietvaros, 87 (62%) ir sievietes un 96 (68,5%) ir nepilngadīgie.

Dati par cietušām personām arī parāda, ka nepilngadīgie ir mazāk aizsargāti no noziedzīga nodarījuma ģimenē nekā pilngadīgas personas, kā arī, iespējams, to, ka pret noziedzīgajiem nodarījumiem, kuros cietušais ir nepilngadīgs, tiesībsargājošas iestādes vērsas bargāk un ir lielākas izredzes, ka lieta tiks iztiesāta un vainīgais sodīts.

Dati par notiesātām personām par vardarbību ģimenē un par cietušām personām liecina, ka ceturta daļa no visiem ar vardarbību saistītiem noziegumiem, par kuriem personas tika notiesātas, ir notikušas ģimenēs. No šiem nodarījumiem visvairāk cieš sievietes un nepilngadīgie.

Izbeigtās krimināllietas

Būtiska ir arī statistika par to personu skaitu, pret kurām krimināllietas ir izbeigtas, kas vardarbības ģimenē gadījumos visdrīzāk nozīmē to, ka cietušais nebūs pasargāts no turpmākiem vardarbības aktiem, bet vardarbības veicējs paliek ārpus turpmāka valsts un pašvaldības iestāžu redzesloka.

Liels izbeigto lietu skaits ir par KL 130.pantu (viegli miesas bojājumi), kur, lai krimināllietu ierosinātu, ir nepieciešams cietušās personas iesniegums³⁴. Ja nav cietušās personas pieteikuma tādā kriminālprocesā, kuru var uzsākt tikai uz šīs personas pieteikuma pamata, kriminālprocesu nedrīkst uzsākt, bet uzsākts process ir jāizbeidz. Ierosinātā krimināllietā tiek izbeigta, pamatojoties uz cietušā rakstisku iesnieguma atsaukumu, kas tiek noformēts kā lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu. Te būtu jāņem vērā, ka vardarbības ģimenē gadījumos varmākam ir lielas iespējas ietekmēt tuviniekus, tādējādi nav izslēgts, ka cietušais var rakstīt atsaukumu spiediena, draudu vai kādas citas ietekmēšanas rezultātā. Vienlaikus saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 379. panta ceturto daļu izbeigt kriminālprocesu uz izlīguma pamata nedrīkst, ja ir iegūtas ziņas, ka izlīgums panākts draudu vai vardarbības rezultātā vai izmantojot citus prettiesiskus līdzekļus.

³⁴ Kriminālprocesa likuma 7.panta otrā daļa: „Par Krimināllikuma ... 130., ... 159.panta pirmajā daļā ... paredzēto nodarījumu kriminālprocesu uzsāk, ja saņemts pieteikums no personas, kurai nodarīts kaitējums. Kriminālprocesu var uzsākt arī tad, ja nav saņemts pieteikums no personas, kurai nodarīts kaitējums, ja šī persona sakarā ar fiziskiem vai psihiskiem trūkumiem pati nespēj īstenot savas tiesības.”
LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

Tab. 16. Personu skaits, pret kurām lietas izbeigtas³⁵

Krimināllikuma panti	Personu (tuvinieku) skaits, pret kurām lietas izbeigtas – IeM IC dati ³⁶			Personu skaits, pret kurām lietas izbeigtas – TIS dati				
	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
116.p. (<i>slepkavība</i>)	-	1	0	3		1	2	1
117.p. (<i>slepkavība pastiprinošos apstākļos</i>)	-	-	0	3	2	4	2	0
118.p. (<i>slepkavība sevišķi pastiprīn. apst.</i>)	-	-	0	-	-	-	-	0
125.p. (<i>tīšs smags miesas bojājums</i>)	2	2	0	2	3	2	4	6
126.p. (<i>tīšs vidēja smaguma miesas bojājums</i>)	7	9	3	6	15	4	5	15
130.p. (<i>tīšs viegls miesas bojājums</i>)	66 (no tiem 56 izbeigtas pēc KPL 379.p.1.d. 2.pkt. – izlīgums ar cietušo)	42 (no tiem 37 ir izbeigtas pēc KPL 379.p.1.d. 2.pkt un 377.p.9.pk t. – izlīgums)	3 (no tiem 1 izbeigts pēc KPL 379.p.1.d. 2.pkt.)	75	108	103	143	37
132.p. (<i>draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu</i>)	1	6	0	3	3	6	7	3
159.p. (<i>izvarošana</i>)	-	-	0	-	-	-	-	4
160.p. (<i>vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana</i>)	-	-	0	-	-	-	-	3
162.p. (<i>pavešana netiklībā</i>)	-	-	0	-	-	-	-	1
174.p. (<i>cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo</i>)	5	8	1	1	2	4	1	1

Avots: TA un IeM IC

Salīdzinot datus par personu skaitu 2012.gadā, pret kurām lietas ir izbeigtas, ar iepriekšējiem gadiem, ir konstatējams būtisks samazinājums, jo noziegumu kopskaits ir samazinājies salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu.

³⁵ Informācija no Tiesu informācijas sistēmas ir par gadījumiem, kad tiesa pieņēmusi lēmumu izbeigt lietu, informācija no IeM IC ir par gadījumiem, kad procesa virzītājs pieņem lēmumu izbeigt krimināllietu pirms tiesas.

³⁶ Komentējot datus 8., 11. un 16.tabulā par to, kādēļ 11.tabulā kā cietušās pēc 159.p. (izvarošana) tiek norādītas 11 sievietes, 8.tabulā kā sauktais pie atbildības pēc 159.p. tiek norādīts tikai 1 vīrietis (tātad, vairāki kriminālprocesi faktiski tika izbeigti), bet 16.tabulā nav nevienas lietas pēc 159.p., kura būtu izbeigta, IeM IC skaidroja, ka tajos kriminālprocesos, kuri ir izbeigti vai ir nosūtīti kriminālvajāšanas uzsākšanai, nav nevienas personas, sauktas pie kriminālatbildības; savukārt 16.tabulā, kur ir "0", dati attiecas tikai uz kriminālprocešiem, kuros bija lēmums par personas saukšanu pie kriminālatbildības un pēc tām tie varētu būt izbeigti.
LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

Prokurora priekšraksts par sodu

Saskaņā ar KPL 39.panta otro daļu prokuroram kriminālvajāšanā ir tiesības pabeigt kriminālprocesu, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu. Personai, kas izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, prokurors, sastādot priekšrakstu par sodu, var noteikt naudas sodu vai piespiedu darbu, kā arī papildsodus — tiesību ierobežošanu vai probācijas uzraudzību. Saskaņā ar Ģenerālprokuratūras sniegto informāciju (prokuratūrā netiek atsevišķi apkopota informācija saistībā ar noziedzīgiem nodarījumiem ģimenē, tādēļ dati ir par visiem gadījumiem) 2012.gada pēc KL 126.panta pirmās daļas (vidēja smaguma miesas bojājums) prokurora priekšraksti par sodu piemēroti 13 personām; pēc 162.panta (pavešana netiklībā) – 4 personām un pēc KL 174.panta (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo) – 27 personām. Informācija par prokurora priekšrakstu par sodu pēc KL 130. (viegli miesas bojājumi) un 132.panta (draudi nodarīt slepkavību) netiek atsevišķi apkopota.

Valsts probācijas dienesta uzraudzībā esošās personas

Valsts probācijas dienests (VPD) uzrauga personas, pret kurām izbeigts kriminālprocess, tās nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības un personas, kuras nosacīti notiesātas vai nosacīti pirms termiņa atbrīvotas no brīvības atņemšanas iestādēm. 17.tabulā ir apkopota informācija par visiem probācijas klientiem, kas ir notiesāti par attiecīgajā KL pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu un VPD amatpersonas 2012.gadā ir uzsākusi probācijas klienta lietas vadību.

Tab. 17. Dienesta uzraudzībā esošo probācijas klientu skaits, par kuriem uzsāktas probācijas klienta lietas 2012.gadā

KL pants	Uzraugāmo skaits 2012.gadā	
	vīrieši	sievietes
116.p.	14	0
117.p.	15	1
118.p.	3	0
125.p.	66	19
126.p.	23	1
130.p.	12	0
132.p.	5	0
159.p.	7	1
160.p.	6	1
162.p.	9	0
174.p.	8	2
Kopā	168	25

Avots: VPD

Patlaban VPD datu apkopošanas sistēma ļauj uzskaitīt informāciju par uzraudzībā esošajiem probācijas klientiem pēc dienestā izveidotās kriminoloģisko rādītāju atlases sistēmas - „vardarbīgs pret bērnu”, „vardarbīgs pret laulāto”, „seksuāls pret bērnu” un „seksuāls pret pieaugušo”. Tomēr

nepastāv iespēja sasaistīt šos datus ar attiecīgajiem KL pantiem. Tādēļ, izmantojot 18.tabulas datus, tikai pieņēmuma veidā var secināt, ka daļa no tabulā uzskaitītajiem probācijas klientiem ir notiesāti par noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu, kas saistīts ar vardarbību ģimenē.

Tab. 18. Kriminoloģiski rādītāji probācijas klientiem

Parametrs	Uzraugāmo skaits 2012.gadā	
	vīrieši	sievietes
Vardarbība pret bērnu	12	5
Vardarbība pret laulāto	16	7
Seksuāla vardarbība pret bērnu	28	0
Seksuāla vardarbība pret pieaugušo	12	0

Avots: VPD

VPD probācijas klientiem piedāvā probācijas programmas, kas ir pasākumu kopums ar mērķi veicināt probācijas klienta integrāciju sabiedrībā. Iesaistīšana probācijas programmās notiek nosacītas notiesāšanas vai nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas laikā, pamatojoties uz tiesas noteikto pienākumu – piedalīties probācijas programmās saskaņā ar VPD norādījumiem.

Viena no VPD īstenotajām programmām ir „Cienpilnu attiecību veidošana”, kurā tiek iesaistītas personas, kas ir bijušas vardarbīgas pret savu partneri ģimenē. 2012.gadā probācijas programmu „Cienpilnu attiecību veidošana” pabeidza 58 probācijas klienti.

4.3. No vardarbības ģimenē cietušie bērni

Datus par bērniem, kas cietuši no vardarbības ģimenē, var iegūt no bāriņtiesu sniegtajiem datiem³⁷ un no statistikas pārskatiem par sociālās rehabilitācijas pakalpojuma nodrošināšanu no vardarbības cietušajiem bērniem.³⁸

Liels ir to ģimeņu skaits, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana un par kurām bāriņtiesa pārskata gadā informējusi pašvaldības sociālo dienestu vai citu atbildīgo institūciju. 2011.gadā tāda ir bijusi 2061 ģimene, bērnu skaits šādās ģimenēs – 3661; 2012.gadā – 2018 ģimenes, bērnu skaits šādās ģimenēs – 3494. Tieši šie ir tie gadījumi, kad savlaicīgs speciālistu darbs var novērst vardarbības pieaugumu un noziedzīgus nodarījumus pret bērniem.

³⁷ <http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/statistika/?doc=3204&page=>

³⁸ Detalizēti valsts statistikas pārskati ir pieejami Labklājības ministrijas mājas lapā <http://www.lm.gov.lv/text/1382>

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

Gadījumos, kad atbildīgo institūciju iejaukšanās nevar novērst bērna tiesību pārkāpumus ģimenē, tiek lemts par bērna aprūpes tiesību atņemšanu³⁹ vecākam. Bērna aprūpes tiesību atņemšanai katrā konkrētajā gadījumā ir savi iemesli, tomēr parasti šie gadījumi ir saistīti ar vecāku vardarbību pret bērniem – gan fizisku (bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu⁴⁰), gan seksuālu (bērna iesaistīšana seksuālās darbībās, ko bērns nesaprot vai kam nevar dot apzinātu piekrišanu), gan emocionālu (bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana (draudot viņam, lamājot, pazemojot viņu vai citādi kaitējot viņa emocionālajai attīstībai) un/vai vecāku nolaidību – bērna aprūpes un uzraudzības pienākumu nepildīšanu.

Ja, atņemot bērna aprūpes tiesības, ir konstatēta vecāku vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu, bāriņtiesa par to informē izmeklēšanas vai citas kompetentas iestādes. No 19.tabulas datiem secināms, ka vidēji katrā desmitajā gadījumā, atņemot aprūpes tiesības, tiek konstatēta vardarbība pret bērnu.

Tab.19. Bērna aprūpes tiesību atņemšana vecākiem

	Atņemtās aprūpes tiesības, kopā				no tiem atņemtās aprūpes tiesības, ja konstatēta vecāku vardarbība				no tiem bāriņtiesa informējusi izmeklēšanas iestādes			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Māte	798	927	1082	1042	-	-	-	-	45	43	72	46
Tēvs	619	718	879	834	-	-	-	-	56	69	55	71
Kopā	1417	1645	1961	1876	141	179	186	186	101	112	127	117

Avots: VBTAI, Bāriņtiesu pārskatu par darbu kopsavilkumi⁴¹

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 51.panta trešajā daļā paredzēts, ka katrai personai ir pienākums ziņot policijai vai citai kompetentai iestādei par vardarbību vai citu pret bērnu vērstu noziedzīgu nodarījumu. Līdz ar to informāciju tiesībsargājošajām iestādēm par vardarbību pret bērnu jau var būt snieguši bērna radnieki, izglītības iestāde, ārstniecības iestāde u.tml. Tas arī skaidro, kādēļ 19.tabulā gadījumu, kad bāriņtiesa informē tiesībsargājošas iestādes par vardarbību pret bērnu, ir mazāk nekā to gadījumu, kad tiek konstatēta vecāku vardarbība pret bērnu.

Analizējot pieejamos datus ilgtermiņā, konstatējams, ka kopš 2006.gada gan vecāku skaitā, kam atņemtas bērna aprūpes tiesības, gan bērnu skaitā, kuri cietuši no vecāku vardarbības, nav novērojama stabila tendence, tas ir svārstīgs. Tādēļ vēl nav pamata secināt, ka vardarbības pret bērniem gadījumu skaits pieaug.

³⁹ Kopš 01.01.2013. Civillikumā tiek lietoti termini „aizgādības tiesību pārtraukšana” un „aizgādības tiesību atņemšana”, nevis „bērna aprūpes tiesību atņemšana”.

⁴⁰ 04.07.2013. grozījumi BTAL paplašina „fiziska vardarbības” definīciju, nosakot, ka tā ir bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu vai apzināta bērna pakļaušana kaitīgu faktoru, tai skaitā tabakas dūmu, iedarbībai.

⁴¹ <http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/statistika/?doc=2430&page=>

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

Gadījumos, kad bērns nevar atrasties savā ģimenē un viņam tiek nodrošināta ārpusģimenes aprūpe, bet kontakti ar tuviniekiem vēl joprojām nav vēlami, bāriņtiesa pieņem lēmumu par aizliegumu tuviniekiem tikties ar šo bērnu. 2011.gadā bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par aizliegumu satikties ar ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu 33 personām (ar mātēm – 16, ar tēviem – 12, ar citiem tuviem radniekiem – 3, ar citām personām, ar kuru bērns ilgu laiku dzīvojis nedalītā saimniecībā – 2). 2012.gadā šāds tikšanās aizliegums tika piemērots 25 personām (ar mātēm – 15, ar tēviem – 9, ar citām personām, ar kuru bērns ilgu laiku dzīvojis nedalītā saimniecībā – 1).

Sociālā rehabilitācija no prettiesiskām darbībām cietušajiem bērniem: cietušie un vardarbības veicēji

No prettiesiskām darbībām cietušajiem bērniem sociālā rehabilitācija tiek finansēta no valsts budžeta, tomēr atsevišķas pašvaldības sedz bērnu rehabilitācijas izmaksas vai ar rehabilitācijas nodrošināšanu saistītās izmaksas (piem., ceļa izdevumi) arī no saviem līdzekļiem. Kopš 2008.gada, ja tiek konstatēts, ka bērnam ir nepieciešams, lai kopā ar viņu sociālās rehabilitācijas institūcijā uzturētos arī kāds viņa ģimenes loceklis vai persona, kas bērnu aprūpē, šīs personas (pavadoņa) uzturēšanos attiecīgajā institūcijā finansē no valsts budžeta līdzekļiem.

Sākot ar 2010.gadu, sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu no prettiesiskām darbībām cietušajiem bērniem par valsts līdzekļiem organizē nodibinājums „Latvijas Bērnu fonds”⁴² un šo pakalpojumu sniedz: nodibinājums „Centrs Valderdze”, biedrība „Krīzes centrs ģimenēm ar bērniem „Paspārne””, Dobeles novada Sociālā dienesta Sociālo pakalpojumu centra Atbalsta centrs ģimenēm, nodibinājums „Zantes ģimenes krīzes centrs”, nodibinājums „Latgales Reģionālais atbalsta centrs „Rasas pērles””, nodibinājums „Allažu bērnu un ģimenes krīžu centrs”, nodibinājums „Talsu novada krīžu centrs”.

Turklāt rehabilitāciju no prettiesiskām darbībām cietušajiem bērniem nodrošina arī trīs pašvaldību veidotie krīzes centri par pašvaldību piešķirtajiem līdzekļiem: Jelgavas pilsētas pašvaldības iestādes „Jelgavas bērnu sociālās aprūpes centrs” struktūrvienība Krīzes centrs, Ogres novada Sociālā dienesta Krīzes centrs vardarbībā cietušajiem bērniem „Laipas”, biedrības "Latviešu Samariešu apvienība” Krīzes centrs bērniem un sievietēm „Māras centrs”. Tā, 2012.gadā katram desmitajam no prettiesiskām darbībām cietušajam bērnam sociālā rehabilitācija tika nodrošināta par pašvaldības budžeta līdzekļiem.

Līdz 2010.gadam ir pieejami dati tikai par kopējo rehabilitēto bērnu skaitu dzīves vietā un institūcijās, un pavadoņu skaitu. Savukārt, sākot ar 2010.gadu, ir pieejama arī detalizētāka informācija.

⁴² Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām”

Tab.20. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmumu bērnu skaits

	Iestādēs			Dzīvesvietā			Kopā		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Bērni kopā	1125	1317	1322	1017	1419	1416	2142	2646	2738
t.sk. meitenes	585	682	679	475	628	626	1060	1310	1305
t.sk. no valsts budžeta līdzekļiem bērni kopā	1030	1077	1090	1008	1313	1403	2038	2390	2493
t.sk. no valsts budžeta līdzekļiem meitenes	536	557	572	472	622	619	1008	1179	1191
t.sk. no pašvaldību budžeta līdzekļiem bērni kopā	95	240	232	9	10	13	104	250	245
t.sk. no pašvaldību budžeta līdzekļiem meitenes	49	125	107	3	4	7	52	129	114

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

No prettiesiskām darbībām cietušo bērnu skaits, kuri saņem rehabilitāciju, katru gadu pieaug. Pavadoņu skaits arī pieaug katru gadu.

Tab.21. Sociālā rehabilitācija no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem (nodrošināta par valsts budžeta līdzekļiem)⁴³

Gads	Kopā	no tiem institūcijā		no tiem dzīvesvietā	Piešķirtais finansējums, Ls	
		bērni	pavadoņi		Pakalpojuma nodrošināšanai	Administrēšanas nodrošināšanai
2003	1312	473		839	159 873	
2004	1501	560		941	180 019	
2005	1434	562		872	191 737	
2006	1615	749		866	357 698	
2007	1840	952		888	413 522	
2008	1807	870	80	937	483 676	
2009	2025	816	79	1209	586 054	
2010	1997	989	157	1008	768 243	74 324
2011	2492	1038	144	1454	743 243	74 324
2012	2316	1015	154	1301	802 659	74 324

Avots: LM, sākot ar 2010.gadu – datu avots ir Latvijas bērnu fonda sniegtā informācija

No 22.tabulā sniegtās informācijas ir redzams, ka ievērojama daļa (apm. 80%) bērnu no vardarbības cieš tieši savās ģimenēs. Gandrīz puse (apm. 45%) no visiem ģimenē cietušajiem bērniem cieš no kombinētas vardarbības, kas nozīmē, ka viņi tiek pakļauti vairākiem vardarbības veidiem.

⁴³ Jāņem vērā, ka 20.tabulas skaitļi ir aprēķinā rādītāji, bet ne reālais bērnu skaits, faktiski tas var būt lielāks, kā redzams 20.tabulā.

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

Tab. 22. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušo bērnu sadalījums pēc vardarbības veidiem (valsts un pašvaldību budžeta finansējums)

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušie bērni		Bērnu rehabilitācijas iestādēs			Dzīvesvietā			Valstī kopā			
		2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012	
Cietušie bērni kopā		1125	1317	1322	1017	1329	1416	2142	2646	2738	
t.sk. ģimenē cietušie bērni		1022	1156	1117	776	969	997	1840	2125	2114	
t.sk. pēc vardarbības veidiem	emocionāla vardarbība	Cietušie bērni kopā	275	315	318	488	777	856	763	1092	1174
		t.sk. ģimenē cietušie bērni	264	297	276	361	545	587	625	842	863
		t.sk. cietušās meitenes kopā	149	171	170	230	375	396	379	546	566
		t.sk. ģimenē cietušās meitenes	143	162	145	180	271	278	323	433	423
	fiziska vardarbība	Cietušie bērni kopā	99	71	93	87	81	74	186	152	167
		t.sk. ģimenē cietušie bērni	85	51	55	55	60	50	140	111	105
		t.sk. cietušās meitenes kopā	51	37	54	40	35	22	91	72	76
		t.sk. ģimenē cietušās meitenes	42	28	32	27	24	18	69	52	50
	seksuāla vardarbība	Cietušie bērni kopā	82	51	66	27	41	48	109	92	114
		t.sk. ģimenē cietušie bērni	55	26	19	12	16	22	67	42	41
		t.sk. cietušās meitenes kopā	57	28	42	22	27	27	79	55	69
		t.sk. ģimenē cietušās meitenes	39	17	12	9	11	14	48	28	26
	pamēšana novārtā	Cietušie bērni kopā	106	215	258	52	81	74	158	296	332
		t.sk. ģimenē cietušie bērni	103	212	235	52	81	74	155	293	309
		t.sk. cietušās meitenes kopā	55	114	145	23	39	25	78	153	170
		t.sk. ģimenē cietušās meitenes	55	111	133	23	39	25	78	150	158
	kombinēta vardarbība	Cietušie bērni kopā	563	665	587	361	349	364	924	1014	951
		t.sk. ģimenē cietušie bērni	515	570	532	296	267	264	811	837	796
		t.sk. cietušās meitenes kopā	273	332	268	160	152	156	433	484	424
		t.sk. ģimenē cietušās meitenes	241	285	232	137	121	122	378	406	354

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Datus par sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem no prettiesiskām darbībām cietušajiem bērniem būtiski skatīties kontekstā ar noteiktajā laika

periodā reģistrētajiem likumpārkāpumiem pret bērniem. IeM IC dati par noziedzīgajiem nodarījumiem pret bērniem tiek apkopoti Valsts policijas gatavotajā ikgadējā *Pārskatā par nepilngadīgo noziedzību, cietušiem bērniem, stāvokli ceļu satiksmē un prevencijas jomā*⁴⁴ (turpmāk – pārskats) un IeM IC apkopotajos datos par administratīvo protokolu skaitu.

Saskaņā ar pārskatu par 2012.gadu, pārskata gadā noziedzīgos nodarījumos kopā cietušas 12564 personas, no tām 556 bērni (4,4%), tai skaitā 256 (2,0%) ir bijuši vecumā no 1 līdz 14 gadiem. No noziedzīgos nodarījumos cietušajiem bērniem, zēni ir bijuši 322 (58% no visiem cietušajiem bērniem), no tiem 140 (25% no visiem cietušajiem bērniem) vecumā no 1 līdz 14 gadiem, savukārt meitenes – 232 (42%), no kurām 116 (21%) bijušas vecumā no 1 līdz 14 gadiem.

No cietsirdības un vardarbības (KL 174.p.) pārskata gadā cietuši 6 bērni (1,1% no visiem cietušajiem bērniem), kā arī netika konstatēts neviens gadījums, kad bērnam tika nodarīts tīšs miesas bojājums (KL 125.p. – 130.p.). Šie dati ļoti būtiski atšķiras no 2011.gada datiem, kad no cietsirdības un vardarbības (KL 174.p.) cietuši 117 bērni (18% no visiem 2011.gadā cietušajiem bērniem), bet no tīšiem miesas bojājumiem (KL 125.-130.p.) 64 bērni (10% no visiem 2011.gadā cietušajiem bērniem). 2012.gadā, salīdzinot ar 2011.gadu, samazinājies arī seksuālo noziedzīgo nodarījumu skaits, kuros cietuši nepilngadīgie – pavešana netiklībā (KL 162.p.) – 9 (-46), izvarošana (KL 159.p.) – 9 (-6), vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana (KL 160.p.) – 4 (-19), dzimumsakari ar personu, kura nav sasniegusi 16 gadu vecumu (KL 161.p.) – 19 (-2).

2012.gadā līdz 1783 (-370) samazinājies pēc LAPK 173.panta „Bērna aprūpes pienākumu nepildīšana” sastādīto protokolu skaits. Vienlaikus 2012.gadā pieauga par LAPK 172.⁴ panta „Bērna atstāšana bez uzraudzības” paredzēto atbildību administratīvā pārkāpuma protokolu skaits vecākiem vai personām, kas viņus aizstāj - tika sastādīti 152 (+47) protokoli.

23.tabulā ir sniegti detalizētie dati par sastādītajiem protokoliem par LAPK 172.² pantu („Fiziska un emocionāla vardarbība pret bērnu”; tabulā ir visi gadījumi, nevis tikai ģimenē veiktie pārkāpumi). Tabulas dati norāda, ka 2011.gadā bija liels sastādīto protokolu skaita pieaugums. 2012.gadā vērojams neliels samazinājums, bet tomēr kopējais sastādīto protokolu skaits ir būtiski lielāks nekā iepriekšējos trijos gados.

Tab. 23. Administratīvo pārkāpumu protokolu un pieņemto lēmumu skaits

LAPK	172. ² 1.daļa					172. ² 2.daļa				
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012

⁴⁴ <http://www.vp.gov.lv/?id=305&said=305>

Jāņem vērā, ka Valsts policijas pārskatam statistikas datus sniedz IeM IC gada sākumā un uz to brīdi protokoli vēl nav pilnībā ievadīti informācijas sistēmā. Tādēļ dati, kurus IeM IC sniedz dažus mēnešus vēlāk, var atšķirties.

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

Sastādīto protokolu skaits	149	233	308	452	419	19	21	28	34	37
Personu skaits, kam sastādīti protokoli	148	232	306	445	410	19	19	26	30	31
Izteikts brīdinājums	42	60	69	110	105	-	2	1	1	1
Piemērots naudas sods	64	107	125	218	226	9	13	19	21	25
Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi	1	0	2	1	0	0	0	0	0	0
Izbeigta lietvedība (LAPK 239.p)	5	9	13	18	20	4	2	4	3	5
Izteikts mutvārdu aizrādījums (LAPK 21.p.)	1	3	10	5	8	6	1	-	2	3

Avots: IeM IC

Vērtējot iepriekšminētos datus, redzams, ka pārskata periodā katru gadu pieaug bērnu skaits, kuriem valsts vai pašvaldība nodrošina rehabilitāciju (20.tabula). Redzams, ka 2012.gadā pieauga arī ārpus ģimenes veikto vardarbības gadījumu skaits (22.tabula). Tomēr 2012.gadā sastādīto administratīvo protokolu skaits nav pieaudzis (23.tabula), samazinājies reģistrēto vardarbīgo noziedzīgo nodarījumu pret bērniem skaits (pārskata dati), nav pieaudzis arī to gadījumu skaits, kad bāriņtiesas, atņemot aprūpes tiesības bērniem, konstatē vardarbību (19.tabula). Ja šāda tendence turpināsies, tā varētu liecināt par to, ka vardarbības gadījumus ģimenē speciālisti spēj labāk atpazīt un savlaicīgi iejaukties, tomēr pastāv problēmas ar pietiekamu pierādījumu savākšanu kriminālprocesu un administratīvo pārkāpumu procesu ierosināšanai un tālākai virzībai. No otras puses, šo situāciju var skaidrot arī ar pētījumā „Mazu bērnu tiesību aizsardzības sistēmas izvērtējums” konstatēto, ka „sekas tam, ka speciālistiem trūkst skaidru kritēriju vardarbības atpazīšanai un citu speciālistu atbalsta konsultācijas, ir vardarbības fakta konstatācijas deleģēšana krīzes centram, bērnu izņemot no ģimenes un nepārlicinoties par šāda soļa nepieciešamību”.⁴⁵ Šādā gadījumā dati norāda uz to, ka ir būtiski paaugstināt pašvaldību speciālistu un policijas darbinieku kompetenci.

Turklāt krīzes centru sniegtā informācija liecina, ka valsts apmaksāta rehabilitācija institūcijā bērnam un pavadonim noteiktos gadījumos tiek izmantota kā iespēja cietušai sievietei ar bērnu pasargāties no vardarbības no partnera puses vismaz uz neilgu laika periodu, jo citas iespējas valsts nepiedāvā (sk. krīzes centru sniegto informāciju, sadaļa 4.4.). Vardarbības ģimenē cietušo uzturēšanās un rehabilitācija institūcijā, kuras primārais mērķis ir nodrošināt palīdzību no prettiesiskām darbībām cietušajiem bērniem, kļūst par vienīgo iespējamo risinājumu cietušo ģimenes locekļu izraušanai no vardarbības ģimenē

⁴⁵ Pētījumā arī secināts: „Atbildības deleģēšana krīzes centriem un valsts finansējumam ļauj taupīt vietējo institūciju līdzekļus, taču sadārdzina atpazīšanas procesu un var izrādīties neefektīvs un bērnam nepiemērots risinājums konkrētai situācijai. Tas neveicina efektīvu līdzekļu izmantošanu un neļauj izvērtēt, kāda veida palīdzība bērnam ir visvairāk nepieciešama.”

Putniņa A., Linde Z. „Mazu bērnu tiesību aizsardzības sistēmas izvērtējums”, 2011.

<http://www.centrsdardedze.lv/lat/petijumi/>

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

cikla. Šādā situācijā, kad ir jāpalīdz gan mātei, gan bērnam, krīzes centru speciālisti atzīst, ka valsts apmaksātais 30 vai 60 dienu rehabilitācijas kurss ir nepietiekams.

Kā iepriekš tika norādīts, lielākā daļa bērnu (apm. 80%), kuriem tika nodrošināts rehabilitācijas pakalpojums, bija cietuši no vardarbības savā ģimenē. Turpmākajos datos (24.tabula) var redzēt, ka lielākā daļa vardarbīgo ģimenes locekļu ir tieši vecāki – gan tēvi, gan mātes.

Salīdzinot 24.tabulas datus ar 2.tabulā minētajiem datiem, redzams, ka bieži vien patiesais vardarbības veicējs mēģina savu nodarījumu slēpt, jo, piemēram, 2012.gadā stacionārās medicīnas iestādes norādīja tikai 9 gadījumus, kad bērnam, kas cietis no vardarbīgiem vecākiem, tika sniegta stacionārā palīdzība. Vienlaikus saskaņā ar Labklājības ministrijas rīcībā esošiem datiem par bērnu rehabilitāciju, no vecāku vardarbības bija cietuši vismaz 1784 bērni (tiesa, te būtu jāņem vērā, ka ne vienmēr vecāku vardarbīga rīcība izraisīja tādus veselības traucējumus, ka bērnam būtu bijusi nepieciešama stacionārā ārstēšanās).

Tab.24. Vardarbības veicēji ģimenē

		Bērnu rehabilit. iestādēs			Dzīvesvietā			Valstī kopā		
		2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Vardarbības (ģimenē un ārpus ģimenes) veicēju skaits kopā		1250	1317	1322	926	1329	1416	2176	2646	2738
no tiem bija vardarbīgi pret meitenēm		671	682	679	435	628	626	1106	1310	1305
Vardarbības gadījumi ģimenē, kopā		1152	1184	1148	713	978	999	1865	2162	2147
no tiem pret meitenēm		605	620	574	351	472	454	956	1092	1028
no tiem vardarbības veicējs	māte	488	498	485	214	401	389	702	899	874
	t.sk. pret meitenēm	262	250	266	101	201	191	363	451	457
	tēvs	403	451	401	416	434	453	819	885	854
	t.sk. pret meitenēm	235	236	176	205	201	148	440	437	354
	aizbildnis vai audžuvecāks	165	86	120	22	46	47	187	132	167
	t.sk. pret meitenēm	72	46	61	14	19	26	86	65	87
	cits mājsaimniecībā dzīvojošs radnieks	38	51	51	25	36	62	63	87	113
	t.sk. pret meitenēm	21	28	20	13	21	34	34	49	54
	cits mājsaimniecībā dzīvojošs cilvēks	58	98	91	36	61	48	94	159	139
	t.sk. pret meitenēm	15	60	51	18	30	25	33	90	76

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Vienlaikus ir jāpievērš uzmanība vēl vienam 24.tabulas rādītājam – ir pietiekami liels to gadījumu skaits, kad bērns cieš no cita mājsaimniecībā dzīvojoša cilvēka un rehabilitācija tiek nodrošināta institūcijā. Šī situācija norāda uz vēl joprojām neatrisināto problēmu, ka vardarbības ģimenē gadījumos sava dzīvesvieta bieži vien ir jāpamet cietušajam, savukārt varmāka turpina netraucēti dzīvot šajā mājsaimniecībā. Kā tika minēts iepriekš, šādas situācijas rodas tādēļ, ka aizliegums tuvoties, kas ir pašreizējā situācijā efektīvākais cietušo aizsardzības veids, netiek pietiekami plaši piemērots. Savukārt ārpus kriminālprocesa efektīva cietušo aizsardzības instrumenta tiesiskais regulējums patlaban vēl tikai tiek apspriests Saeimā.

2012.gada dati dod pamatu uztraukumam, ka vardarbība pret bērniem aizbildņu ģimenēs un audžuģimenēs nav reta parādība, turklāt vardarbīgi var būt ne tikai pieaugušie pret bērnu, bet arī bērni pret citiem bērniem. 2012.gadā audžuģimenēs atradās 1155 bērni, aizbildņu ģimenēs – 5051 bērni. Saskaņā ar IeM IC datiem (11.tabula) no noziedzīgiem nodarījumiem cietuši 3 aizbilstamie un 33 audžubērni. Savukārt saskaņā ar LM datiem (24.tabula) 167 bērniem bija nepieciešama rehabilitācija, jo viņi cietuši no aizbildņu vai audžuvecāku vardarbības. Saskaņā ar VBTAI gatavoto „Pārskatu par bāriņtiesu darbu 2012.gadā kopsavilkumu”⁴⁶ no aizbildņa pienākumu pildīšanas nolaidīgas rīcības vai citu iemeslu dēļ atceltas 83 personas, tai skaitā, par 15 personu pārkāpumiem, pildot aizbildņa pienākumus, bāriņtiesa informējusi tiesībsargājošas iestādes (policiju, prokuratūru). 2012.gadā par dažādiem pārkāpumiem audžuģimenes statuss atņemts 24 audžuģimenēm. Tāpat pēdējos divus gadus ievērojami palielinājies to gadījumu skaits, kad bāriņtiesu priekšsēdētāji vai locekļi saskatījuši nepieciešamību nekavējoties lemt par bērnu izņemšanu no audžuģimenes, jo bērna dzīves apstākļu pārbaudē vai citādi atklājies, ka bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos, vai arī bērna turpmākā atrašanās audžuģimenē var apdraudēt viņa pilnvērtīgu attīstību (2010.gadā – 4 gadījumi, 2011.gadā – 16 gadījumi, 2012.gadā – 12 gadījumi). Visai liels ir arī to gadījumu skaits, kad bērns no audžuģimenes vai aizbildņa ģimenes atgriežas institūcijā. Tā, 77 bērni pēc aprūpes aizbildņa ģimenē un 56 bērni pēc aprūpes audžuģimenē izbeigšanās (21% no visiem gadījumiem, kad bērnu uzturēšanās audžuģimenē ir izbeigta) tika ievietoti institūcijā.

Arī tajos gadījumos, kad vardarbības veicējs nedzīvo ar bērnu vienā mājsaimniecībā, visvairāk ir tādu, kad bērns cieš no labi pazīstamām personām. Vismazāk bērni cieš no svešiem cilvēkiem.

Tab. 25. Vardarbības veicēji ārpus ģimenes

	Bērnu rehabilit. iestādēs			Dzīvesvietā			Valstī kopā		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012

⁴⁶ <http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/statistika/?doc=3204&page=>

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

Vardarbības (ģimenē un ārpus ģimenes) veicēju skaits kopā	1250	1317	1322	926	1329	1416	2176	2646	2738	
no tiem bija vardarbīgi pret meitenēm	671	682	679	435	628	626	1106	1310	1305	
Vardarbības gadījumi ārpus ģimenes, kopā	98	133	174	213	351	417	311	484	591	
no tiem pret meitenēm	66	62	105	84	156	172	150	218	277	
no tiem vardarbības veicējs	ārpus mājsaimniecības dzīvojošs radnieks	13	21	21	11	26	34	24	47	55
	t.sk. pret meitenēm	9	9	13	7	14	19	16	23	32
	ģimenes locekļu paziņa	13	24	41	10	14	25	23	38	66
	t.sk. pret meitenēm	8	14	28	4	7	12	12	21	40
	ar bērna izglītošanu vai aprūpi saistīta persona	19	31	53	122	74	60	141	105	113
	t.sk. pret meitenēm	11	12	33	38	32	21	49	44	54
	svešs cilvēks	53	29	27	70	66	85	123	95	112
	t.sk. pret meitenēm	38	15	13	35	43	39	73	58	52
	cits bērns⁴⁷	-	28	32	-	171	213	-	199	245
t.sk. pret meitenēm	-	12	18	-	60	81	-	72	99	

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Gandrīz visos gadījumos no prettiesiskām darbībām abu dzimumu cietušo bērnu skaits ir aptuveni vienāds, tomēr būtisks viena dzimuma pārsvars ir vērojams gadījumos, kad bērni cieš no personas, kas saistīta ar bērna izglītošanu vai aprūpi un no citiem bērniem – cietušie pārsvarā ir zēni. Kaut gan dati par cietušajiem no personām, kas saistītas ar bērna izglītošanu vai aprūpi, ir pieejami tikai par diviem gadiem, šis skaits ir satraucošs. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72.panta trešajā daļā ir noteikti kritēriji, kādas personas nedrīkst strādāt par bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citu tādu iestāžu vadītājiem un darbiniekiem, kurās uzturas bērni, kā arī šā likuma 20.panta pirmajā daļā⁴⁸ ir ietvertas prasības par obligāto apmācību speciālistiem, kas izskata lietas, saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību. Tomēr no 25.tabulā sniegtās informācijas redzams, ka pret bērniem personas, kas saistītas ar bērna izglītošanu vai aprūpi, bieži vien lieto tik smagu vardarbību, ka vairāk nekā trešajai daļai cietušo bērnu ir nepieciešama rehabilitācija institūcijā.

25.tabulas dati liecina arī par vardarbības skolā un vardarbības vienaudžu starpā izplatību, no kuras acīmredzot vairāk cieš zēni. Arī šis skaitlis ir satraucoši liels.

⁴⁷ Dari pieejami sākot ar 2011.gadu, par 2010.gadu bērna skolas biedri un vienaudži tika uzskaitīti ailē „ar bērna izglītošanu vai aprūpi saistīta persona”.

⁴⁸ Kopš 04.06.2013. – BTAL 5.¹ pants

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

Sociālā rehabilitācija no prettiesiskām darbībām cietušajiem bērniem: rehabilitācijas process

Dati par no prettiesiskām darbībām cietušo bērnu rehabilitācijas procesu norāda uz nepieciešamību šo pakalpojumu padarīt elastīgāku.

Dati 26.tabulā par sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušo bērnu sadalījumu pa vecuma grupām parāda, ka bērniem vecumā līdz 3 gadiem dominē tendence sniegt pakalpojumu institūcijās. Turklāt liela daļa šo bērnu rehabilitācijas institūcijā atrodas bez pavadoņa (pavadoņu skaits visu vecumu bērniem 2012.gadā – 154). Pētījumā „Mazu bērnu tiesību aizsardzības sistēmas izvērtējums” norādīts, ka „bērniem līdz 3 gadu vecumam varētu būt piemērotāka rehabilitācija dzīvesvietā un, iespējams, jāmaina līdzšinējā rehabilitācijas kārtība, kad valsts apmaksātas konsultācijas tiek nodrošinātas cietušajam bērnam. Mazo bērnu gadījumā psihologa konsultācijas būtu nepieciešamas vecākiem”.⁴⁹

Tab. 26. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušo bērnu sadalījums pa vecuma grupām 2012.gadā

	Bērni kopā	t.sk. meitenes	0-1 g.	2-3 g.	4-5 g.	6-12 g.	13-15 g.	16-18+
Iestādes	1322	679	133	242	177	469	205	96
Pilsētās	576	255	0	36	73	300	117	50
Novados	840	371	5	52	102	416	199	66
Kopā	2738	1305	138	330	352	1185	521	212

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Lai uzlabotu bērnu līdz 3 gadu vecumam rehabilitācijas pakalpojumu, nodibinājums „Latvijas Bērnu fonds” 2013.gadā īsteno Eiropas Sociālā fonda projektu „Līdzdalības un pakalpojuma uzlabošana vardarbība cietušo 0 – 36 mēnešu veco bērnu sociālajā rehabilitācijā”, kura mērķis ir uzlabot 8 Latvijas nevalstisko organizāciju kapacitāti sociālā rehabilitācijas pakalpojuma nodrošināšanā vardarbībā cietušajiem bērniem vecuma līdz 3 gadiem un veicināt šo organizāciju līdzdalību lēmumu pieņemšanas procesā.⁵⁰

Komplekso sociālās rehabilitācijas kursu līdz 60 dienām sociālās rehabilitācijas institūcijā visbiežāk nodrošina bērniem, kas cietuši no noziedzīga nodarījuma, par kuru ir ierosināts kriminālprocess. 2011.gadā kompleksais sociālās rehabilitācijas kurss tika nodrošināts 220 bērniem, kas bija visai tuvs rādītājs Valsts policijas datiem par bērniem, kas cietuši no noziedzīgiem nodarījumiem (274 cietušie bērni pēc 174., 125.-130., 162., 159., 160. panta). 2012.gadā kompleksais rehabilitācijas kurss tika nodrošināts 219 bērniem - situācijā, kad saskaņā ar Valsts policijas datiem no vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem (pēc 174., 125.-130., 162., 159., 160. panta) cietuši 28 bērni. Arī

⁴⁹ Putniņa A., Linde Z. „Mazu bērnu tiesību aizsardzības sistēmas izvērtējums”, 2011, 9.lpp.

<http://www.centrsdardedze.lv/lat/petijumi/>

⁵⁰ http://www.sif.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=8490&Itemid=123&lang=lv&skats=1

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

leM IC dati par 2012.gadā ierosinātajiem kriminālprocesiņiem neuzrāda lielu cietušo bērnu skaitu. Jāvērš uzmanība, ka 2011. un 2012.gadā lielai daļai bērnu bija nepieciešams ilgāks par 60 dienām kompleksās rehabilitācijas kurss, kas varētu norādīt gan uz iegūto traumu nopietnību, gan uz to, ka bērniem pēc rehabilitācijas kursa nav droši atgriezties iepriekšējā dzīvesvietā.

Tab. 27. Noteiktais sociālās rehabilitācijas pakalpojuma kursa ilgums iestādēs (valsts un pašvaldību budžeta finansējums)

Gads	Kopā bērni	t.sk. meitenes kopā	Rehab. kurss īsāks par 30 dienām		Rehab. kurss 30 dienas		Rehab. kurss 60 dienas		Rehab. kurss ilgāks par 60 dienām	
			kopā	t.sk. meitenes	kopā	t.sk. meitenes	kopā	t.sk. meitenes	kopā	t.sk. meitenes
2010	1125	585	28	19	962	480	118	75	17	11
2011	1317	682	43	19	1054	542	125	68	95	53
2012	1322	679	85	34	1018	522	131	75	88	48

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Konsultācijas dzīvesvietā lielākoties tiek izmantotas visas 10, kas ir maksimālais valsts apmaksāto konsultāciju skaits. Tomēr, ja stacionārās rehabilitācijas gadījumā bija daudz tādu bērnu, kuriem nepietika pat ar maksimālo pakalpojuma ilgumu, tad ambulatorās rehabilitācijas gadījumā ir pretēji - liels ir to bērnu skaits, kuri neizmanto maksimālo konsultāciju skaitu vai jau sākotnēji rehabilitācijas pakalpojuma sniedzējs ar cietušo bērnu vai likumisko pārstāvi vienojas, ka konsultāciju skaits būs mazāks (2011.gadā – 16%, 2012.gadā – 18%). Lai par šiem datiem sniegtu pamatotu skaidrojumu, nepieciešams pievērst uzmanību rehabilitācijas pakalpojuma pieejamībai maksimāli tuvu bērna dzīvesvietai; iespējams, ka bieži vien bērniem nav iespēju vai nav ērti aizbraukt līdz pakalpojuma sniegšanas vietai.

Tab.28. Sociālās rehabilitācijas pakalpojuma dzīvesvietā konsultāciju skaits

Gads	Kopā bērni	t.sk. meitenes kopā	Maksimālais valsts apmaksāto rehab. konsult. skaits (10)		Konsultāciju skaits mazāks par 10		Konsultāciju skaits lielāks par 10	
			kopā	t.sk. meitenes	kopā	t.sk. meitenes	kopā	t.sk. meitenes
2010	1017	475	925	433	90	42	2	0
2011	1329	628	1110	529	217	97	2	2
2012	1416	626	1152	501	260	123	4	2

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Piešķirto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu dzīvesvietā vai institūcijā var pārtraukt vairāku iemeslu dēļ, tai skaitā pēc paša rehabilitējamā bērna vai viņa likumiskā pārstāvja iniciatīvas. 2012.gadā rehabilitāciju pirms tās beigām

pārtrauca 509 bērni, no tiem 122 gadījumos (24%) pārtraukšanas iemesls bija paša bērna vai likumiskā pārstāvja iniciatīva. Lielākoties – 277 gadījumos – rehabilitācijas kursu pārtrauca gadījumos, kad bērns bija piedzīvojis emocionālo vardarbību un pamešanu novārtā.

Tab. 29. Pakalpojuma pārtraukšana, pilnībā neizmantojot piešķirto sociālās rehabilitācijas kursa ilgumu

		Bērnu rehabilitāc. iestādēs			Dzīvesvietā			Valstī kopā		
		2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Pārtraukti bērni kopā		111	131	268	60	218	241	171	349	509
t.sk. meitenes		68	29	133	25	98	119	100	163	252
t.sk. šādu pakalpojuma pārtraukšanas iemeslu dēļ	rehabilitācija sekmīgi pabeigta pirms plānotā kursa beigām, bērni kopā	44	43	79	9	20	35	53	63	114
	t.sk. meitenes	28	25	41	6	12	16	34	37	57
	rehabilitācijas veida maiņa, bērni kopā	1	15	63	3	8	7	4	23	70
	t.sk. meitenes	1	3	33	0	2	5	1	5	38
	veselības stāvokļa pasliktināšanās, bērni kopā	12	5	6	2	0	1	14	5	7
	t.sk. meitenes	7	1	3	1	0	1	8	1	4
	pēc paša (vecāku) iniciatīvas, bērni kopā	32	32	71	17	36	51	49	78	122
	t.sk. meitenes	20	28	34	9	16	21	29	44	55
	nepakļaušanās rehabilitācijas pakalpojumam (aizbēdzis, neievēro prasības), bērni kopā	20	10	15	5	11	9	25	21	24
	t.sk. meitenes	11	1	5	3	3	4	14	4	9
	cits iemesls, bērni kopā ⁵¹	2	16	34	24	143	138	26	159	172
	t.sk. meitenes	1	7	17	13	65	72	14	72	89

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Dati par atkārtotu rehabilitāciju 30.tabulā vēlreiz norāda uz to, ka daļā gadījumu cietušajiem bērniem netiek nodrošināta pietiekama aizsardzība no vardarbības dzīvesvietā, izejot vienu rehabilitācijas kursu, tādēļ vardarbības gadījumi atkārtojas.

⁵¹ Kā „citu iemeslu” pakalpojuma sniedzēji visbiežāk norāda to, ka rehabilitācijas kurss tiks turpināts nākamajā gadā

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

Tab. 30. Atkārtotās rehabilitācijas gadījumu skaits

	Bērnu rehabilit. iestādēs			Dzīvesvietā			Valstī kopā		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Bērni kopā laika posmā līdz 6 mēnešiem	9	13	22	1	6	7	10	19	29
t.sk. meitenes	3	6	12	0	3	3	3	9	15
Bērni kopā laika posmā līdz 12 mēnešiem	9	17	7	3	5	3	12	22	10
t.sk. meitenes	4	6	6	0	2	1	4	8	7
Bērni kopā laika posmā līdz 24 mēnešiem	0	29	4	0	0	4	0	29	8
t.sk. meitenes	0	15	3	0	0	2	0	15	5
Bērni kopā laika posmā līdz 36 mēnešiem	0	10	6	0	0	0	0	10	6
t.sk. meitenes	0	3	2	0	0	0	0	3	2
Bērni kopā, vairāk kā pēc 3 gadiem	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Atkārtota rehabilitācija bērniem kopā	18	69	40	4	11	14	22	80	54

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Dati par no vardarbības cietušajiem bērniem norāda uz to, ka lielākā daļa cietušo bērnu cieta ģimenēs no vecāku vardarbības. Vismazāk bērnus apdraud sveši cilvēki.

4.4. Nevalstisko organizāciju un pašvaldību iestāžu sniegtā palīdzība no vardarbības ģimenē cietušajiem

Latvijā katrā plānošanas reģionā darbojas nevalstisko organizāciju vai pašvaldību veidotie krīzes centri. Krīzes centros palīdzība tiek sniegta no vardarbības cietušajām personām un/ vai krīzes situācijā nonākušām personām. Atkarībā no krīzes centra darbības veida no vardarbības cietušās personas var saņemt ambulatoru un/vai stacionāru palīdzību. No vardarbības cietušajām nepilngadīgajām personām šāda palīdzība tiek nodrošināta lielākoties par valsts līdzekļiem (sk. sadaļu 4.3.), savukārt pilngadīgām personām – par pašvaldību līdzekļiem, ziedojumiem un projektiem piešķirtā finansējuma.

Ziņojumam sniedza informāciju 15 nevalstiskās un pašvaldību organizācijas, kas nodrošina atbalstu no vardarbības cietušām personām. Nevalstisko organizāciju un pašvaldību iestāžu sniegtā informācija par pārskata periodā nodrošināto palīdzību no vardarbības ģimenē cietušajiem var būt nepilnīga, tomēr tā ir ļoti būtisks avots vardarbības ģimenē pret sievietēm izzināšanā.

Tab. 31. Krīzes centri Rīgas plānošanas reģionā, kas sniedz ambulatorus pakalpojumus

	Biedrība Resursu centrs sievietēm	Krīžu un konsultāciju centrs „Skalbes”	Ogres novada Soc. dienesta Krīzes centrs	Nodibinājums „Zantes ģimenes krīzes centrs”
--	-----------------------------------	--	--	---

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

	„Marta”		vardarbībā cietušiem bērniem „Laipas”	
Klientu loks	Sievietes: - no vardarbības cietušas, - krīzes situācijā	Abu dzimumu pieaugušie un bērni: - no vardarbības cietušie, - krīzes situācijā, - vardarbības veicēji	Bērni: - no vardarbības cietušie, - krīzes situācijā	Bērni un abu dzimumu pieaugušie: - no vardarbības cietušie, - krīzes situācijā
Pakalpojumu veidi	- Psihologa, jurista, sociālā darbinieka, psihoterapeita konsultācijas, - krīzes tālruņa atbalsts	- psihologa, jurista konsultācijas, - krīzes tālruņa atbalsts, - atbalsta grupas, t.sk., no vardarbības cietušām sievietēm un palīdzība atgriezties darba tirgū	- psihologa, sociālā darbinieka konsultācijas	- psihologa, jurista, sociāla darbinieka konsultācijas, - krīzes tālruņa atbalsts, - atbalsta grupas krīzes situācijā nonākušajiem
Finansējuma avots	- Projekti - ziedojumi	- savas pašvaldības - projekti - ziedojumi - pašas personas finansējums	- Savas pašvaldības finansējums	- valsts - savas un citas pašvaldības - projekti - pašas personas finansējums

Tab. 32. Krīzes centri Rīgas plānošanas reģionā, kas sniedz stacionārus pakalpojumus

	Ģimenes krīzes centrs „Milgrāvis”	Ogres novada Soc. dienesta Krīzes centrs vardarbībā cietušiem bērniem „Laipas”	Nodibinājums „Zantes ģimenes krīzes centrs”
Klientu loks	Sievietes (kopā ar bērniem): - krīzes situācijā, - no prettiesiskām darbībām cietušas, - no seksuālas vardarbības cietušas	Bērni (kopā ar pavadoņiem): - no prettiesiskām darbībām cietušie - krīzes situācijā	Bērni (kopā ar pavadoņiem): - no prettiesiskām darbībām cietušie, - krīzes situācijā, - nepilngadīgās grūtnieces
Vietu skaits	12	10	32
Uzturēšanās ilgums	3-6 mēneši	30 dienas	30 dienas
Klientu skaits 2012.gadā	- No vardarbības cietušas sievietes: 3 - No vardarbības cietušas sievietes kopā ar bērniem: 10	- no vardarbības cietušie bērni: 39	- No vardarbības cietušie bērni: 143 - no vardarbības cietušas sievietes: 24
Pavadoņu skaits	-	Kopā: 3 siev. t.sk. pašas cietušas no vardarbības: 0	Kopā: 24 siev. t.sk. pašas cietušas no vardarbības: 24

Papildus pakalpojumi pavadotiem	-	-	-jurists, psihiatrs, zobārsts, ginekologs, soc. darbinieks, psihologs, soc. audzinātājs
Finansējuma avots	Savas pašvaldības finansējums	- Savas pašvaldības - citas pašvaldības - pašas personas finansējums - ziedojumi	- valsts - savas pašvaldības - citas pašvaldības finansējums - projekti

Tab. 33. Krīzes centri Zemgales un Vidzemes plānošanas reģionā, kas sniedz ambulatorus pakalpojumus

	„Jelgavas bērnu sociālās aprūpes centrs”, struktūrvienība „Krīzes centrs”	Dobeles sociālā dienesta Sociālo pakalpojumu centrs	Skangaļu muižas krīzes centrs
Klientu loks	Bērni un abu dzimumu pieaugušie: - no vardarbības cietušie, - krīzes situācijā	Abu dzimumu pieaugušie: - no vardarbības cietušie, - krīzes situācijā - vardarbības veicēji	Sievietes ar bērniem krīzes situācijā
Pakalpojumu veidi	Psihologa, sociālā darbinieka konsultācijas	Psihologa, jurista, soc. darbinieka konsultācijas -atbalsts, lai palīdzētu atgriezties darba tirgū	Psihologa konsultācijas
Finansējuma avots	Savas pašvaldības finansējums	Savas pašvaldības finansējums, projekti	Citas pašvaldības finansējums, ziedojumi

Tab. 34. Krīzes centri Zemgales un Vidzemes plānošanas reģionā, kas sniedz stacionārus pakalpojumus

	„Jelgavas bērnu sociālās aprūpes centrs”, struktūrvienība „Krīzes centrs”	Dobeles sociālā dienesta Sociālo pakalpojumu centrs	Jēkabpils soc. dienesta Ģimenes atbalsta centrs	Jēkabpils novada pašvaldības Sociālā dienesta struktūrvienība „Ģimenes atbalsta un krīzes centrs”	Skangaļu muižas krīzes centrs
Klientu loks	Bērni un abu dzimumu pieaugušie: - no vardarbības cietušie, - krīzes situācijā	Bērni un abu dzimumu pieaugušie: - no vardarbības cietušie, - krīzes situācijā	Bērni un sievietes ar bērniem: - no vardarbības cietušie, - krīzes situācijā	Bērni un abu dzimumu pieaugušie: - no vardarbības cietušie, - krīzes situācijā	Sievietes ar bērniem krīzes situācijā
Vietu skaits	10	20	24	8 + 1 zīdaiņim	8
Uzturēšanas ilgums	3 mēneši	30-60 dienas	6 mēneši	līdz 3 mēnešiem	2 mēneši – 2 gadi

Klientu skaits 2012.gadā	- No vardarbības cietušas sievietes kopā ar bērniem: 3 (1+2)	- No vardarbības cietušie bērni: 88 - no vardarbības cietušas sievietes kopā ar bērniem: 12	- No vardarbības cietušie bērni: 17 - no vardarbības cietušas sievietes kopā ar bērniem: 3	- No vardarbības cietušas sievietes kopā ar bērniem: 3 (1+2)	- sievietes: 9 - bērni: 11
Pavadoņu skaits	Kopā: 1 siev. t.sk. pašas cietušas no vardarbības: 1	Kopā: 12 siev. t.sk. pašas cietušas no vardarbības: 12	-	Kopā: 1 siev. t.sk. pašas cietušas no vardarbības: 1	-
Papildus pakalpojumi pavadoniem	Psihologa un soc.darbin. konsultācijas	-	-	Psihologa konsultācijas	-
Finansējuma avots	Savas pašvaldības, citas pašvaldības, pašas personas finansējums	Valsts, pašvaldības	Savas pašvaldības, citas pašvaldības	Savas pašvaldības, citas pašvaldības	Citas pašvaldības finansējums, Ziedojumi, Pašas personas finansējums

Tab. 35. Krīzes centri Latgales un Kurzemes plānošanas reģionā, kas sniedz ambulatorus pakalpojumus

	Krāslavas bērnu sociālās rehabilitācijas centrs „Mūsmājas”, Krīzes centrs	Nodibinājums Latgales reģionālais atbalsta centrs „Rasas pērles”	Krīzes centrs ģimenēm ar bērniem „Paspārne”	Saldus novada sociālā dzīvojamā māja „Rūķīši” ar krīzes istabām
Klientu loks	Bērni un abu dzimumu pieaugušie: - no vardarbības cietušie, - krīzes situācijā	Bērni un abu dzimumu pieaugušie: - no vardarbības cietušie, - krīzes situācijā - vardarbības veicēji	Bērni un abu dzimumu pieaugušie: - no vardarbības cietušie, - krīzes situācijā	Bērni un abu dzimumu pieaugušie: - no vardarbības cietušie, - krīzes situācijā
Pakalpojumu veidi	Psihologa konsultācijas	Psihologa, soc. darbinieka konsultācijas	Psihologa, jurista, soc. darbinieka konsultācijas Atbalsta grupas pieaugušajiem un bērniem	Psihologa, soc. darbinieka konsultācijas, finansiālais atbalsts sadarbībā ar soc. dienestu
Finansējuma avots	Savas pašvaldības finansējums	Savas pašvaldības, pašas personas finansējums	Valsts, savas pašvaldības finansējums, finansējums projektu ietvaros, ziedojumi, pašas personas finansējums	Savas pašvaldības finansējums, pašas personas finansējums

Tab. 36. Krīzes centri Latgales un Kurzemes plānošanas reģionā, kas sniedz stacionārus pakalpojumus

	Krāslavas bērnu sociālās rehabilitācijas centrs „Mūsmājas”, Krīzes centrs	Preiļu novada Sociālā dienesta Krīzes centrs	Nodibinājums Latgales reģionālais atbalsta centrs „Rasas pārles”	Krīzes centrs ģimenēm ar bērniem „Paspārne”	Saldus novada sociālā dzīvojamā māja „Rūķīši” ar krīzes istabām
Klientu loks	Bērni un abu dzimumu pieaugušie: - no vardarbības cietušie, - no seksuālas vardarbības cietušie pieaugušie, - krīzes situācijā	Bērni un abu dzimumu pieaugušie: - no vardarbības cietušie, - no seksuālas vardarbības cietušie pieaugušie, - krīzes situācijā	Bērni (kopā ar pavadoņiem): - no prettiesiskām darbībām cietušie	Sievietes un bērni: - No vardarbības cietušie, - krīzes situācijā	Bērni un abu dzimumu pieaugušie: - no vardarbības cietušie, - no seksuālas vardarbības cietušie pieaugušie, - krīzes situācijā
Vietu skaits	6	18 pieaugušajiem, 3 zīdaiņiem	25	24	10
Uzturēšanās ilgums	1-6 mēneši	3 mēneši	30 vai 60 dienas	30 vai 60 dienas	1 mēnesis
Klientu skaits 2012.gadā	- No vardarbības cietušas sievietes: 2 - no vardarbības cietušie bērni: 11	- No vardarbības cietušas sievietes: 22 - no vardarbības cietušie bērni: 65	- no vardarbības cietušie bērni: 239 - pavadoņi-sievietes: 31	- no vardarbības cietušie bērni: 171 - pavadoņi-sievietes: 25	- 1 vīrietis - 17 bērni bez pavadoņiem
Pavadoņu skaits	Kopā:2, t.sk. paši cietuši no vardarbības: 2	Kopā: 19, t.sk. paši cietuši no vardarbības: 19	Kopā: 31, t.sk. paši cietuši no vardarbības: 31	Kopā: 25, t.sk. paši cietuši no vardarbības: 25	0
Papildus pakalpojumi pavadoņiem	Psihologa konsultācijas, mediķa un citu speciālistu palīdzība	Ēdināšana, psihologa, soc. darbinieka konsultācijas	Psihologa konsultācijas (atsevišķais finansējums nav paredzēts)	Visi krīzes centrā pieejamie pakalpojumi	-
Finansējuma avots	Savas pašvaldības, citas pašvaldības finansējums	Savas pašvaldības, citas pašvaldības finansējums, finansējums projektu ietvaros	Valsts finansējums, projektu ietvaros, ziedojumi	Valsts, savas pašvaldības finansējums, finansējums projektu ietvaros, ziedojumi, pašas personas finansējums	Savas pašvaldības finansējums, pašas personas finansējums

Analizējot 15 krīzes centru sniegto informāciju, par no vardarbības cietušo personu iespējām saņemt palīdzību secināms sekojošais:

- *klientu loks*

Latvijā nav neviena specializēta krīzes centra no vardarbības cietušām sievietēm (un viņu bērniem), kas piedāvātu stacionārus pakalpojumus. Lielākoties krīzes centri orientēti sniegt palīdzību vai nu no prettiesiskām darbībām cietušajiem bērniem un pavadoniem, vai nu visplašākajam klientu lokām – krīzes situācijā nonākušām abu dzimumu personām. Vienlaikus no vardarbības cietušām sievietēm, kurām nav bērnu, ir problemātiski saņemt stacionārus pakalpojumus. Tāpat arī pilngadīgām personām, kas ir cietušas no seksuālas vardarbības, piedāvāto pakalpojumu loks ir ļoti ierobežots. Krīzes centru darbības orientēšana uz vairākām mērķa grupām visdrīzāk saistīta ar to, ka ir jāpiesaista finansējums no vairākiem avotiem. Tā, vienas pieaugušas personas uzturēšanās krīzes centrā var tikt segta, piemēram, no valsts finansējuma kā no prettiesiskām darbībām cietušā bērna pavadonim un pašvaldības vai kāda projekta finansējama, lai pavadonim nodrošinātu nepieciešamas speciālistu konsultācijas⁵².

- *uzturēšanās ilgums un vietu skaits*

Pārsvārā krīzes centri ir nelieli, ar vietu skaitu līdz 25. Lielāki ir tie krīzes centri, kas nodrošina valsts finansētos pakalpojumus no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem, mazāki ir tie, kurus izveidoja pašvaldības. Kopējais vietu skaits 15 krīzes centros ir 208, tomēr nav iespējams izdalīt atsevišķi vietu skaitu bērniem un vietu skaitu pieaugušajiem. Uzturēšanās ilgums svārstās no 1 mēneša līdz pat 2 gadiem. Gadījumos, kad persona saņem pakalpojumu par valsts budžeta līdzekļiem, uzturēšanas ilgums nepārsniedz 60 dienas.

- *klientu skaits*

2012.gadā 15 krīzes centru pakalpojumus izmantoja 815 bērni, 133 sievietes un 1 vīrietis. Neviens no aptaujātajiem krīzes centriem nenorādīja, ka uzturēšanos stacionārā vajadzēja atteikt vietu trūkuma dēļ, tomēr prioritāte, ja ir jālemj par klientu izmitināšanu, tiek dota nepilngadīgajiem.

- *pavadoņi*

Visi centri, kas piedāvāja pakalpojumus cietušajiem bērniem un pavadoniem, norādīja, ka arī paši pavadoņi (visos gadījumos – sievietes) bija cietuši no vardarbības. Šī informācija apstiprina līdz šim izteiktos pieņēmumus, ka no vardarbības cietušo bērnu pavadoņi parasti paši ir cietuši no vardarbības. Ņemot vērā to, ka no valsts budžeta līdzekļiem pavadoniem tiek apmaksāta tikai

⁵² Nodibinājums „Centrs Valderdze” nav sniedzis informāciju šim ziņojumam, tomēr viņu īstenotais ESF projekts „Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu pilnveidošana „Centrā Valdardze”” (līguma Nr. IDP/1.4.1.2.4./11/APIA/NVA/151) varētu būt viens no tipiskajiem gadījumiem, kā tiek nodrošināta palīdzība no vardarbības cietušām sievietēm. Organizācija, kura piedāvā valsts apmaksātu rehabilitācijas pakalpojumu no prettiesiskām darbībām cietušajiem bērniem, minētā projekta ietvaros piedāvā arī iespēju saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus vardarbībā cietušām sievietēm no Vidzemes. Tiek piedāvāti divu veidu pakalpojumi: ar izmitināšanu institūcijā un ambulatoras konsultācijas. Sievietēm, kuras uzturas institūcijā, ir iespējas saņemt sociālā darbinieka, psihologa, mākslas, kustību un deju terapeitu, jurista, veselības un karjeras konsultantu konsultācijas. Ja sievietes vēlas palikt savā dzīvesvietā, bet nepieciešama speciālistu palīdzība, tiek piedāvātas psihologa, sociālā darbinieka, jurista konsultācijas, atmaksājot ceļa izdevumus no dzīvesvietas līdz nodibinājumam „Centrs Valdardze” (līdz 5,00 latiem dienā). Saskaņā ar nodibinājuma mājaslapā publicētu informāciju, no 2012.gada 2.februāra sociālās rehabilitācijas pakalpojumu institūcijā ir saņēmušas 51 vardarbībā cietušā sieviete, bet konsultācijas vardarbības gadījumā saņēmušas 78 sievietes.

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

uzturēšanās krīzes centrā, nevis speciālistu konsultācijas, krīzes centri paši meklē papildu finansējumu un iespējas, kā palīdzību nodrošināt arī cietušajām sievietēm. Valsts sniegtais finansējums, kas neparedz kompleksu rehabilitāciju no vardarbības cietušajiem ģimenes locekļiem, nevar efektīvi palīdzēt sasniegt mērķi. Savukārt, lai rastu skaidrojumu, kādēļ pavadonju vidū nav vīriešu, ir nepieciešams iegūt plašāku informāciju. Iespējams, krīzes centri dod priekšroku tām pavadonēm sievietēm, kas pašas cietušas no vardarbības un kurām arī ir nepieciešams drošs patvērums. Iespējams arī, ka krīzes centriem praksē ir ērtāk izmitināt tikai bērnus un sievietes.

Trīs krīzes centri – Dobeles novada Sociālā dienesta Sociālo pakalpojumu centra Atbalsta centrs ģimenēm (turpmāk – Dobeles), Jelgavas pilsētas pašvaldības iestādes „Jelgavas bērnu sociālās aprūpes centrs” struktūrvienība Krīzes centrs (turpmāk – Jelgava) un Krīžu un konsultāciju centrs „Skalbes” sniedza plašāku informāciju par tām sievietēm, kas saņēmušas pakalpojumus.

Dobeles norādīja, ka sievietēm, kas cietušas no partnera vardarbības, attiecības ar vardarbības veicējiem vairumā gadījumu nav oficiāli reģistrētas, tā ir faktiskā kopdzīve. Vidējais sieviešu vecums ir 28 gadi. Lielākajai daļai ir pamatizglītība, nodarbinātības statuss – bezdarbnieces.

Jelgava sniedza informāciju par tām no partnera puses (vīra vai bērnu tēva) cietušajām sievietēm, kurām sniegta palīdzība laika posmā no 2010. līdz 2013. gadam. Kopumā no 9 sievietēm 5 ir ar pamatizglītību, 1 – ar vidējo, 1 – ar nepabeigtu augstāko, 2 – ar augstāko. Vidējais sieviešu vecums – 31 gads, jaunākajai – 23 gadi, vecākajai – 44 gadi. 4 – neprecējušās, 5 – precējušās. 2 no šīm deviņām sievietēm ir darba attiecībās, 3 – bezdarbnieces, 4 atradās bērna kopšanas atvaļinājumā. Visām sievietēm ir bērni: 1 sievietei – 1 bērns, 6 sievietēm – 2 bērni, 2 sievietēm – 3 bērni.

Krīžu un konsultāciju centrs „Skalbes” apkopoja informāciju par 51 sievieti, kas cietusi no jebkāda veida vardarbības un vērsusies pēc palīdzības šajā centrā 2012. gadā. 27 sievietes bija cietušas no vīra vai partnera, 11 sievietes – no bijušā vīra vai partnera, 10 – no vecākiem, 8 – no svešiem cilvēkiem, 4 – no priekšnieka vai priekšnieces. No tām sievietēm, kas cieš no vīra vai partnera puses, mazāk ir tādu (8), kas cieš tikai no emocionālas vardarbības; lielākoties sievietes tiek pakļautas emocionālai un fiziskai vardarbībai, 4 sievietes norādīja, ka viņas tiek pakļautas arī seksuālai vardarbībai. Sievietes, kas ir šķīrušās, cieš no bijušo vīru fiziskas vardarbības. Cietušo sieviešu vecums ir dažāds – no 20 gadiem līdz pat 92 gadiem. 19 no sievietēm bija neprecējušās, 19 – šķirtas, 24 – precējušās, 2 – atraitnes. Lielākajai daļai sieviešu (31) bija vidējā, t.sk. vidējā profesionālā, izglītība, 29 sievietēm – augstākā, t.sk., nepabeigta augstākā, tikai 1 bija pamatizglītība. Lielākā daļa sieviešu (33) bija nodarbinātas, 11 – bezdarbnieces, 5 – pensionāres, 4 – studēja, 3 atradās bērna kopšanas atvaļinājumā.

Šo krīzes centru dati norāda uz to, ka no vardarbības cieš ļoti dažādas sievietes – gan ar augstāko izglītību un nodarbinātas, gan ar pamatizglītību un bezdarbnieces, gan tās, kuras dzīvo reģistrētajā laulībā, gan tās, kuras dzīvo nereģistrētajās laulāto attiecībās. Vienlaikus šie dati norāda, ka nodarbinātām sievietēm, kurām ir vidējā vai augstākā izglītība, lielākoties ir svarīgs konsultatīvs atbalsts (arī tādēļ, ka pārtraukt ierasto ikdienas ritmu un uz mēnesi doties uz krīzes centru, praksē ir sarežģīti). Savukārt sievietēm, kurām nav regulāru ienākumu, svarīgi ir arī pakalpojumi ar izmitināšanas iespējām.

5. Informācija par vardarbību pret sievietēm ģimenē saskaņā ar Pekinas kritērijiem

Lai sekmētu Pekinas deklarācijas ieviešanu praksē un nodrošinātu iespēju izmērīt tās mērķu sasniegšanu, 2002.gadā tika izstrādāti kritēriji vardarbības pret sievietēm ģimenē dokumentēšanai atbilstoši Pekinas Deklarācijai un rīcības platformai par vienlīdzību, attīstību un mieru⁵³. Vardarbība pret sievietēm ģimenē tiek mērīta un novērtēta atbilstoši 7 kritērijiem: no vardarbības cietušo sieviešu raksturojums; vardarbības veicēju vīriešu raksturojums; atbalsts cietušajiem; pasākumi, ar kuriem tiek panākts, lai vardarbības veicējs (vīrietis) izbeigtu periodisku vardarbību; speciālistu apmācība; valsts centieni pret sievietēm vērsta vardarbības novēršanai; novērtēšana.

ES Padome 2012.gada 6.decembra secinājumos „Pret sievietēm vērsta vardarbības apkarošana un atbalsta pakalpojumu sniegšana no vardarbības ģimenē cietušajiem” aicina dalībvalstis, izmantojot Pekinas kritērijus, pastāvīgi novērot vardarbības pret sievietēm situāciju⁵⁴.

Vardarbības pret sievietēm ģimenē rādītāji un apakšrādītāji

1. No vardarbības cietušo sieviešu raksturojums		
Rādītājs	Apakšrādītājs	Latvijas situācija
A. No vardarbības ģimenē cietušo sieviešu skaits	Cietušo skaits saskaņā ar statistikas datiem par noziedzību	<u>2012.gadā</u> - 372 sievietes (pilngadīgas un nepilngadīgas), tai skaitā 179 atbilstoši KL XII, XIII, XVI, XVII nodaļā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem <i>Avots: IeM IC</i> - no partnera puses cietušās pilngadīgas sievietes: noslepkavotas – 3 nodarīti miesas bojājumi - 75 <i>Avots: IeM IC</i> - ģimenē cietušās sievietes pēc KL 116.,117., 118., 125., 126., 130., 132., 159., 160., 162., 174.panta: kopā – 87 t.sk. pilngadīgas – 26 <i>Avots: TA</i>
	Cietušo skaits saskaņā ar aptauju rezultātiem	Aptaujas nav veiktas
	No vardarbības ģimenē bojāgājušo skaits	<u>2012.gadā</u> - 6, t.sk. 3 – noslepkavoja partneris, 3 – cits ģimenes loceklis <i>Avots: IeM IC</i> - 8, t.sk. 7 pilngadīgas <i>Avots: TA</i>

⁵³ <http://www.lm.gov.lv/text/332>

⁵⁴ <http://register.consilium.europa.eu/pdf/lv/12/st17/st17444.lv12.pdf>

	Procentuālā daļa, ko no visiem ar vardarbību saistītiem noziegumiem veido gadījumi, kuri saistīti ar vardarbību ģimenē	- 21% <i>Avots: TA</i>
	Citi svarīgi statistikas dati par cietušajām sievietēm un viņu apgādībā esošajiem bērniem, piemēram, to sieviešu skaits, kuras meklē palīdzību veselības aprūpes iestādēs, jo, iespējams, cietušas no vardarbības ģimenē, to cietušo skaits, kas meklē patvērumu krīzes centros	<u>2012.gadā</u> - 188 sievietes, t.sk. 183 pilngadīgas, vērsušas stacionāros, jo guva traumas dēļ vardarbības ģimenē <i>Avots: SPKC</i> - 46% pilngadīgo sieviešu, kuras vērsušas stacionāros ar traumām, tās guva dēļ vardarbības ģimenē <i>Avots: SPKC</i> - 130 pilngadīgas no vardarbības ģimenē cietušās sievietes uzturējās krīzes centros <i>Avots: LM aptauja</i>
B. Papildu informācija par cietušajām sievietēm	Attiecības ar vardarbības veicēju	Nav izteiktas tendences, ir gan laulībā esošās, gan neregistrētajās laulāto attiecībās dzīvojošās personas
	Vecums	Nav izteiktas tendences
	Ģimenes stāvoklis	Nav izteiktas tendences, ir gan laulībā esošās, gan neregistrētajās laulāto attiecībās dzīvojošās personas
	Pilsonība	Dati netiek apkopoti
	Cita papildu informācija, piemēram, izglītība, nodarbinātības statuss	Nav izteiktas tendences, ir gan ar pamatzglītību, gan ar augstāko izglītību, gan nodarbinātas, gan bezdarbnieces
2. Vardarbības veicēju vīriešu raksturojums		
A. To vardarbības veicēju skaits, kuri iesaistīti ģimenē lietotās vardarbības aktos	Vardarbības veicēju skaits saskaņā ar statistikas datiem par noziedzību	<u>2012.gadā</u> - 166 - t. sk. pēc KL XII, XIII, XVI, XVII nod. - 86 <i>Avots: IeM IC</i> - 93 notiesātie pēc KL 116.,117., 118., 125., 126., 130., 132., 159., 160., 162., 174.panta <i>Avots: TA</i>
	To vardarbības veicēju skaits, kuri meklē palīdzību, izmantojot oficiālas vai brīvprātīgas programmas, tostarp, piemēram, krīzes centros	58 probācijas klienti, kas piedalījās programmā „Cieņpilnu attiecību veidošana” atbilstoši tiesas noteiktajam pienākumam
	Vardarbības veicēju skaits saskaņā ar aptauju rezultātiem	Aptaujas nav veiktas
	Citi svarīgi statistikas dati par vardarbības veicējiem vīriešiem, piemēram, to vīriešu skaits, kuri meklē palīdzību veselības aprūpes iestādēs	Dati netiek apkopoti

B. Papildu informācija par vardarbības veicēju	Attiecības ar cietušo	Lielākoties – partneris, tad – vecāks/ audžuvecāks, tad – dēls/ meita
	Vecums	Nav izteiktas tendences
	Ģimenes stāvoklis	Nav izteiktas tendences
	Pilsonība	Dati netiek apkopoti
	Cita papildu informācija, piemēram, izglītība, nodarbinātības statuss	Dati netiek apkopoti
3. Atbalsts cietušajiem		
A. Cietušajiem paredzētā atbalsta veidi	Konsultāciju centri	NVO veidotie (apm. 11), specializēts – 1 (Resursu centrs sievietēm „Marta”)
	Neatliekamās palīdzības pakalpojumi <i>Emergency services</i>	Netiek nodrošināti
	Diennakts palīdzības tālruņa numurs	NVO veidots, paredzēts plašākām klientu lokam (Krīžu un konsultāciju centrs „Skalbes”)
	Krīzes centri sievietēm, tostarp patvērumu skaits atbilstoši iedzīvotāju skaitam, patvēruma pieprasījumu skaits, atteikumu skaits, centru finansējums	Nav. Atbalsts tiek piedāvāts krīzes centros, kas paredzēti plašākam personu lokam
	Rokasgrāmata par pieejamo atbalstu <i>Guide on the available support</i>	Nav izdota
	Īpašas policijas vienības/ darba grupas, kas atbalsta cietušos	Nav organizētas
	Juridiskas konsultācijas cietušajiem	Sniedz NVO (Resursu centrs sievietēm „Marta”, Krīžu un konsultāciju centrs „Skalbes”)
	Internetā pieejama oficiāla informācija par vardarbību pret sievietēm	www.cietusajiem.lv , www.marta.lv , www.skalbes.lv
	Atbalsts/apmācības cietušajiem, lai palīdzētu viņiem atgriezties darba tirgū	Nodarbinātības valsts aģentūra piedāvā vispārīgas apmācības, Krīžu un konsultāciju centrs „Skalbes” piedāvā īpaši veidotu programmu no vardarbības cietušām sievietēm
	Cietušo veselības stāvokļa uzraudzības protokoli (anonīmi), piemēram, medicīniskā aprūpe un ārstēšana	Nav izstrādāti
	Valsts atbalsta sistēmas koordinēšana	

	Īpaši atbalsta pakalpojumi neaizsargātām sabiedrības grupām	Nav pieejami
	Citi atbalsta pasākumi	Nav pieejami
4. Pasākumi, ar ko panāk, lai vardarbības veicējs vīrietis izbeigtu periodisku vardarbību		
A. Pasākumi periodiskas vardarbības izbeigšanai	Konsultācijas	Kopš 2011.gada LM īsteno pilotprojektu, lai pašvaldībās ieviestu sociālo rehabilitāciju vardarbības veicējiem. VPD piedāvā programmu „Cieņpilnu attiecību veidošana”
	Psiholoģiskā / psihiatriskā ārstēšana	Netiek nodrošināta
	Programmas, ko izmanto attiecībā uz ieslodzījumā esošajām personām, lai nodrošinātu viņu iekļaušanos sabiedrībā	Ir probācijas programmas seksuālās vardarbības veicējiem
	Krīzes centri vīriešiem	Nav izveidoti
	Citi pasākumi	Netiek īstenoti
5. Speciālistu apmācība		
A. Apmācības veids	Jaunu darbinieku izglītošanas veids	2012.gadā Apmācības netika organizētas
	Esošo darbinieku apmācības veids	2012.gadā Apmācības netika organizētas
B. Mērķgrupas	Policijas darbinieki	Apmācības netika organizētas
	Tiesu iestāžu darbinieki	Apmācības netika organizētas
	Veselības aprūpes iestāžu darbinieki	Apmācības netika organizētas
	Izglītības iestāžu darbinieki, jo īpaši skolotāji	Apmācības netika organizētas
	Citas struktūras, piemēram, sociālie darbinieki un tulki	Apmācības netika organizētas
	NVO, tostarp brīvprātīgie, kas strādā krīzes centros.	Apmācības netika organizētas
	Citas grupas	Apmācības netika organizētas
6. Valsts centieni pret sievietēm vērstas vardarbības novēršanai		
A. Tiesību aktu un tiesu prakse	Pašreizējais stāvoklis likumdošanas jomā	Izstrādes stadijā ir likumprojekti par pagaidu personisko tiesību aizsardzības līdzekļiem. Izstrādes stadijā ir jauna KL XVI nodaļa „noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību”

Pēdējos piecos gados izdarītie grozījumi tiesību aktos	<p><u>Spēkā no 2011.gada:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - KL 48.pants papildināts ar atbildību pastiprinošo apstākli, ja noziedzīgs nodarījums veikts pret ģimenes locekli, partneri vai bijušo partneri - jauns LAPK pants – 167².pants par maznozīmīgo miesas bojājumu nodarīšanu - grozījumi KPL 7. un 44.pantā, kas atceļ privātās apsūdzības institūtu <p><u>Spēkā no 2013.gada:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - grozījumi CL 74.pantā, precīzi definējot visus vardarbības pret laulāto veidus: fiziska, seksuāla, psiholoģiska, ekonomiska
Spriedumu skaits <i>Number of judgements</i>	Nav attiecināms
To gadījumu skaits, kuros cietušo prasības apmierinātas, izmantojot civiltiesiskās aizsardzības līdzekļus, piemēram, pavēles un izraidīšanas rīkojumus	Šādi aizsardzības līdzekļi nav pieejami
Notiesājošu spriedumu skaits – precizēt <i>Number of convictions</i>	<p>Notiesājošie spriedumi, kur ģimenē cietusi sieviete, <u>2012.gadā</u></p> <ul style="list-style-type: none"> KL 116.p. - 6 KL 117.p. - 1 KL 118.p. - 1 KL 125.p. - 8 KL 126.p. - 3 KL 130.p. - 7 KL 132.p. - 1 KL 159.p. - 4 KL 160.p. - 5 KL 162.p. - 9 KL 174.p. - 25
Noraidīto lietu skaits <i>Number of cases dismissed</i>	<p>Personu skaits, pret kurām lietas izbeigtas pēc KL 116., 117., 118., 125., 126., 130., 132., 159., 160., 162., 174. panta <u>2012.gadā:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - 4 tuvinieki <p><i>Avots: IeM IC</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - 71 (ne tikai ar vardarbību ģimenē saistītajos gadījumos un ne tikai pret sievietēm) <p><i>Avots: TA</i></p>
Citi pasākumi, piemēram, vardarbības veicēja izolēšana no ģimenes, ierobežojoši rīkojumi	Dati nav pieejami

B. Aptaugas un projekti	Kādus projektus valsts ir sākusī īstenot pēdējo piecu gadu laikā?	<p>No 2011.gada LM īsteno pilotprojektu, lai pašvaldībās ieviestu sociālo rehabilitāciju vardarbības veicējiem: izstrādāta grupu terapijas programma, apmācīti grupu vadītāji, programma tiek pilotēta vairākās pašvaldībās.</p> <p>Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunis 116111 rīkoja informatīvo akciju „Vardarbība nav mazs noslēpums. Runā par TO!” Kampanjas ietvaros ir sagatavoti arī informatīvie materiāli, kur var iegūt detalizētāku informāciju par seksuālas vardarbības atpazīšanu, pazīmēm, sekām un atbildību: http://www.bti.gov.lv/lat/uzticibas_talrunis/pretvardarbibas_kampana/</p>
	Kādi projekti, kurus neīsteno valsts, uzsākti pēdējo piecu gadu laikā? ⁵⁵	<p>Dobeles novada sociālā dienesta sociālo pakalpojumu centrs: ESF atbalstīts projekts „Dobeles novada ģimeņu atbalsta centra attīstība” (Nr.1DP/1.4.1.2.4/10/APIA/NVA/065) (09.03.2011.-08.03.2013.). Rezultāts: 50 mērķauditorijas ģimenēm tika sniegts sociālais, psiholoģiskais atbalsts gan krīzes situācijā, sekmējot ģimenes atveseļošanu; 50 mērķauditorijas vecāki ieguva zināšanas un prasmes bērnu emocionālā audzināšanā; 40 gados jaunas māmiņas, kas savā ģimenē nav guvušas pozitīvu izpratni par ģimenei, guva zināšanas un nepieciešamās iemaņas bērnu aprūpē un audzināšanā.</p> <p>Nodibinājums „Centrs Dardedze” ar sadarbības partneriem: projekts „Centra Dardedze un citu nevalstisko krīzes centru kapacitātes uzlabošana” (Nr. 1DP/1.5.2.2.2/12/APIA/SIF/115), kā ietvaros izstrādātas disciplinēšanas vadlīnijas īslaicīgās sociālās rehabilitācijas institūcijām.</p> <p>Nodibinājums „Centrs Valderdze”: ESF projekts „Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu pilnveidošana „Centrā Valdardze”” (Nr. 1DP/1.4.1.2.4./11/APIA/NVA/151), kura ietvaros stacionārus un ambulatorus sociālās rehabilitācijas pakalpojumus var saņemt vardarbībā cietušās sievietes no Vidzemes.</p> <p>Biedrība „Kuldīgas novada psihologu prakse” sadarbībā ar Kuldīgas novada pašvaldības aģentūru „Sociālais dienests”: ESF projekts „Sociālā rehabilitācija ar multidisciplināru pieeju Kuldīgas novadā no vardarbības cietušām personām” (Nr.1DP/1.4.1.2.4./11/APIA/NVA/112). Projekta mērķis ir izveidot Kuldīgas novadā kompleksu un daudzveidīgu sociālās rehabilitācijas dienas centra pakalpojumu no vardarbības ģimenē cietušajām personām, piedāvājot klientiem psihosociālu un juridisku palīdzību, sociālo un darba prasmju pilnveidošanu, kas sekmēs mērķa grupas iekļaušanos sabiedrībā un darba tirgū.</p>

⁵⁵ ESF projektu kopsavilkumi ir pieejami NVA mājaslapā: <http://www.nva.gov.lv/esf/index.php?cid=3&mid=29> LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

		<p>Biedrība „Ģimenes atbalsta centrs „Atvērtība””: ESF projekts „Sociālās rehabilitācijas un motivācijas programmas izstrāde un īstenošana personām, cietušām no prettiesiskām darbībām un smagām dzīves situācijām ģimenē un ārpus tās” (Nr.1DP/1.4.1.2.4./11/APIA/NVA/080). Projekta ietvaros paredzēts izstrādāt sociālās rehabilitācijas un motivācijas programmu, kura iekļaus sociālās rehabilitācijas pasākumu kopumu, kas nodrošinās: stacionāro palīdzību biedrības „Ģimenes atbalsta centrs „Atvērtība”” izveidotajā Krīzes centrā - 42 personām, pakalpojumus personas dzīves vietā (individuālās psihologa konsultācijas novada pagastos - 52 personām), preventīvo darbu vardarbības problēmas mazināšanai - 18 semināri par vardarbības tēmu 9 novada skolās un pirmsskolas izglītības iestādēs ar kopējo dalībnieku skaitu ne mazāk kā 100 cilvēki.</p> <p>Neretas novada pašvaldība: ESF projekts „Krīzes centra izveide ar izmitināšanu Neretas novada pašvaldībā” (Nr.1DP/1.4.1.2.4./11/APIA/NVA/015). Projekta mērķis ir izveidot pašvaldības iestādes struktūrvienību – bērnu un ģimeņu krīzes centru ar izmitināšanu – šādām mērķa grupām: daudzbērnu un nepilnās ģimenes, bērni no trūcīgām un maznodrošinātām ģimenēm, bērni bāreņi, bērni ar dažādu veidu atkarībām, no vardarbības cietušas personas. Galvenās aktivitātes un sagaidāmie rezultāti: 1) alternatīva sociālās aprūpes pakalpojuma ar izmitināšanu – krīzes centra izveide Neretas novadā; 2) mērķa grupas pamatvajadzību nodrošināšana to atrašanās krīzes centrā laikā (ēdināšana, higiēnas apstākļi un piederumi); 3) krīzes uzticības telefona – autoatbildētāja izveide; 4) krīzes situācijā nonākušo personu apmācība dzīves pamatprasmju apgūvē – ēst gatavošanā; 5) individuālu rehabilitācijas plānu izstrāde.</p> <p>Latvijas Ginekologu un dzemdību speciālistu asociācija: iesaistīta Daphne III finansētajā projekta „Comparing sexual assault interventions (COSAI)”, kura mērķis bija uzlabot pakalpojumu efektivitāti no seksuālas vardarbības cietušajiem. Projekta ietvaros sagatavoti ziņojumi par situāciju katrā no dalībvalstīm, tai skaitā, Latvijā. http://www.cosai.eu/</p>
C. Politika	Vai valdība ir pieņēmusi stratēģiju, lai novērstu vardarbību pret sievietēm? Ja jā, kad?	Sadaļa „Vardarbība ģimenē” Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes 2011.-2017.gadam (apstiprinātas 18.02.2011.); Rīcības plāns pamatnostādņu „Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes 2011. – 2017.gadam” īstenošanai 2012. – 2014.gadam (apstiprināts 07.12.2012.)

	Kādi ir minētās stratēģijas temati, piemēram, mērķi un termiņi?	<u>Daži no plānotajiem pasākumiem līdz 31.12.2014.:</u> - Izstrādāt metodiku izmantošanai policijas darbā, ietverot kritērijus riska novērtēšanai vardarbības ģimenē gadījumos; - Turpināt ārstniecības personu apmācību darbam ar pacientiem, kuri cietuši no vardarbības; - Izstrādāt priekšlikumus psihisko traucējumu gradācijai likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 3.pielikumā ; - Ieviest sociālās rehabilitācijas pakalpojumus no vardarbības cietušām pilngadīgām personām (t.sk. no vardarbības cietušo bērnu, kuriem tiek sniegta rehabilitācija institūcijā, pilngadīgajiem pavadoņiem un no seksuālas vardarbības cietušajiem) un vardarbību veikušām personām, kuras nav Valsts probācijas dienesta klienti.
	Resursi, kas piešķirti, lai īstenotu minēto stratēģiju	0 LVL (te nav iekļauti cietušo un vardarbības veicēju rehabilitācijai atvēlētie līdzekļi. Papildus līdzekļus plānots pieprasīt Rīcības plāna pamatnostādņu „Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes 2011. – 2017.gadam” īstenošanai 2015. – 2017.gadam ietvaros)
	Vai stratēģijā paredzēts veidot partnerību starp valsts iestādēm un NVO?	Jā
	Vai stratēģija (-as) ir izvērtēta (-as) – kā un kad?	Iepriekšējā politikas plānošanas dokumenta - Programmas vardarbības ģimenē mazināšanai 2008.-2011.gadam - rezultāti izvērtēti Gala informatīvajā ziņojumā par Programmas vardarbības ģimenē mazināšanai 2008.-2011.gadam izpildi (21.06.2012.)
D. Informēšanas /preventīvie pasākumi	Informācijas kampaņas, kuru mērķgrupa ir vardarbības veicēji	Netika organizētas
	Informācijas kampaņas, kuru mērķgrupa ir cietušie	Netika organizētas
	Informācijas kampaņas, kuru mērķgrupa ir speciālisti, kas strādā ar cietušajiem vai vardarbības veicējiem	Netika organizētas
	Vispārējas informācijas kampaņas, kas paredzētas visiem iedzīvotājiem	Netika organizētas
	Citi informēšanas pasākumi	Netiek organizēti

E. Budžets	Cik daudz finanšu līdzekļu budžetā valsts atvēlējusi tam, lai apkarotu pret sievietēm vērstu vardarbību ģimenē?	<u>2012.gadā</u> 0 LVL (nav iekļauti ar rehabilitāciju saistītie izdevumi) (2008.-2011.gadu laikā no valsts budžeta līdzekļiem vardarbības ģimenē novēršanai iztērēti vairāk nekā trīs miljoni latu. Šajā periodā apmācīti 4500 dažādu nozaru speciālisti par vardarbības jautājumiem, organizētas 16 atbalsta grupas sievietēm, kuras cietušas no vardarbības ģimenē. No valsts budžeta 8321 no prettiesiskām darbībām cietušam bērnam apmaksāts 30 līdz 60 dienu garš rehabilitācijas kurss institūcijā vai 10 konsultācijas dzīvesvietā un 460 bērnu pavadoņiem segti uzturēšanās izdevumi institūcijā.)
7. Novērtēšana		
A. Sasniegumi	Statistikas izmaiņas saistībā ar rādītājiem	Nav viennozīmīgi vērtējamas: - samazinās gadījumu skaits, kas tiek reģistrēti un kuros tiek iesaistītas tiesībsargājošas iestādes; - pieaug cietušo skaits, t.sk. tādu, kuriem nepieciešama rehabilitācija
	Ziņojumi par panākumiem saistībā ar dalībvalstīs īstenotajiem pasākumiem, iekļaujot atbilstošo informāciju – piemēram, proporcionāli cik daudz ir tādu personu, kuras, neraugoties uz īstenotajām programmām, ir atkārtoti veikušas vardarbības aktus	Informācija netiek apkopota
	Citi pasākumi, lai pārtraudzītu pasākumu īstenošanas gaitu vai publiskotu gūtos panākumus	Netiek īstenoti
B. Gūtā pieredze	Centieni/iniciatīvas, kas bijušas efektīvas, piemēram, kampaņas, apmācību programmas, vardarbības veicējiem vīriešiem paredzētie pasākumi, izmaiņas tiesību aktos, pateicoties kurām ir uzlabojies atbalsts cietušajiem vai mazinājies to gadījumu skaits, kuri saistīti ar vardarbību pret sievietēm ģimenē	Netiek īstenoti
	Uzsāktie projekti, kuru īstenošana nav devusi vēlamo rezultātu, piemēram, kampaņas vai apmācību programmas	Netiek īstenoti

6. Secinājumi par vardarbības ģimenē izplatību Latvijā un cietušo iespējām saņemt palīdzību

1. Lielāko daļu vardarbības gadījumu un ar vardarbību saistīto likumpārkāpumu publiskās vietās veic vīrieši un tajos cieš vīrieši. Pretējā situācija ir ģimenēs – tur no vardarbības lielākoties cieš sievietes un bērni. Vardarbību ģimenē visbiežāk raksturo vairākas vardarbības epizodes. Šīs vardarbības epizodes, kur katra atsevišķi var nešķīst speciālistu uzmanības un iejaukšanās vērtā, veido ceļu uz nopietniem noziedzīgiem nodarījumiem – slepkavībām vai miesas bojājumu nodarīšanu. Sievietes un, jo īpaši bērni, no svešiem cilvēkiem cieš mazāk nekā no pazīstamiem, tuviem cilvēkiem. Aptuveni 80% no visiem fiksētajiem vardarbības gadījumiem pret bērniem un 40% no vardarbības gadījumiem pret sievietēm notiek ģimenēs. Ceturtā daļa no visiem vardarbīgiem noziegumiem (slepkavības un miesas bojājumi), par kuriem personas tiek notiesātas, notiek ģimenēs. Turklāt, sievietes un bērni lielākoties cieš no saviem vistuvākajiem cilvēkiem – pret sievietēm vardarbīgi izturas dzīvesbiedri, pret bērniem – vecāki. Pēdējo trīs gadu laikā ģimenē tika noslepkavotas vismaz 16 sievietes un vismaz 60 tika sakropļotas (nodarīti smagi vai vidēji miesas bojājumi).

2. Daudzu cilvēku apziņā izveidojies realitātei visai neatbilstošs varmākas vai slepkavas portrets - tas ir nepazīstams ļaundaris, kurš pēkšņi uzbrūk tumsā un tikpat pēkšņi pazūd. Realitātē cilvēki, kuri izturas fiziski vai seksuāli vardarbīgi pret citiem, dzīvo sabiedrībā, viņiem var būt ģimenes, bērni un labi draugi. Bieži vien patiesībai var neatbilst apkārtējo pārliecība, ka cilvēks, kuram pašam ir ģimene, nevar seksuāli uzmākties bērniem vai jauniešiem, vai arī cilvēks, kurš ir labs draugs un izpalīdzīgs pret apkārtējiem, nekādā gadījumā nevar vardarbīgi izturēties pret savu sievu un bērniem. Tikpat realitātei neatbilstošs ir priekšstats, ka ārēji labvēlīgās ģimenēs vardarbība nenotiek.

3. Praksē kriminālprocesa ietvaros cietušās personas nesaņem pietiekamu aizsardzību – drošības līdzekļi tiek piemēroti ļoti reti, liela daļa krimināllietu tiek izbeigtas, jo, piemēram, apsūdzība netiek celta vai tiek noslēgts izlīgums, kas pats par sevi nenozīmē, ka problēma ar vardarbīgām attiecībām ģimenē tiek atrisināta. Tādejādi samazinās iedzīvotāju ticība pozitīvajam iznākamam, ja tiek iesaistīta policija. Tas var būt skaidrojums tam, kāpēc pārskata periodā ar katru gadu mazināties gan aizturēto personu skaits, gan ierosināto krimināllietu skaits. Vienlaikus ārpus kriminālprocesa iespējas pasargāt cietušo no atkārtotas vardarbības ir ļoti minimālas.

4. Palīdzības, aizsardzības un rehabilitācijas iespējas no vardarbības cietušām pilngadīgām personām lielākoties ir atkarīgas no nevalstisko organizāciju un pašvaldību iespējām. Nepilngadīgajiem pieejamā, no valsts budžeta līdzekļiem apmaksātā rehabilitācija nepiedāvā kompleksus risinājumus bērna un cietušā pieauguša aizsardzībai no vardarbības ģimenē ilgtermiņā. Rehabilitācijas pakalpojumu sniedzēji ir spiesti pielāgot vienīgo valsts

apmaksāto instrumentu dažādu gadījumu risināšanai, kas ne vienmēr ir saturiski un izmaksu ziņā efektīvs risinājums.

5. Neskatoties uz dažām pozitīvām tendencēm pārskata periodā, ir vairākas pazīmes, kas norāda uz to, ka vardarbība ģimenē ir latentā parādība un tās reālie apmēri varētu būt daudz plašāki nekā uzrāda oficiālie dati:

- stacionārās veselības aprūpes iestāžu apkopotie dati liecina, ka no vecāku vardarbības cieš ļoti neliels bērnu skaits (9 bērni 2012.gadā), savukārt dati par no prettiesiskām darbībām cietušo bērnu rehabilitāciju norāda, ka vairāk nekā 80% bērnu no vardarbības cietuši savā ģimenē, lielākoties no vecākiem (2012.gadā rehabilitācija nodrošināta 1728 no vecāku vardarbības cietušajiem bērniem). Tātad, personas, kas vēršas pēc medicīniskās palīdzības, bieži vien nenorāda patieso vardarbības veicēju. Iespējams, ka daļa traumu guvušo personu ārstniecības iestādēs nevēršas vispār;

- rehabilitācijas pārtraukšana pēc paša rehabilitējamā bērna vai viņa vecāka iniciatīvas ir biežākais rehabilitācijas pārtraukšanas iemesls. Diemžēl praksē mēdz būt gadījumi, kad vecāki nav ieinteresēti, lai bērns rehabilitāciju turpinātu, vai arī kādu iemeslu (piemēram, pieejamības) dēļ iziet rehabilitācijas kursu nav iespējams;

- katru dienu policija saņem vidēji 13 izsaukumus par konfliktiem ģimenē, kriminālprocess tiek ierosināts tikai apm. 3% gadījumos, otrs biežākais risinājums – vainīgo personu aiztur uz laiku līdz 12 stundām, jo nav konstatēts noziedzīgā nodarījuma sastāvs vai cietušais atteicies rakstīt iesniegumu;

- seksuālās vardarbības gadījumi varētu būt vislatentākie, tikai nelielam gadījumu skaitam nonākot tiesībsargājošo iestāžu redzeslokā. Par seksuālās vardarbības gadījumiem 2012.gadā policija kopumā ir saņēmusi 253 izsaukumus; par cietušo kriminālprocesa ietvaros atzītas 34 personas, kas bija cietušas no tuvinieku/ partneru seksuālās vardarbības; 8 personas tika sauktas pie kriminālatbildības par noziegumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību (KL 159.-166.panti) pret tuvinieku/partneri; 19 personas tika notiesātas par šiem noziegumiem pret tuviniekiem/partneriem. Vienlaikus sociālā rehabilitācija tika sniegta vismaz 114 no seksuālās vardarbības cietušajiem bērniem (te būtu jāņem vērā, ka vēl vismaz daļa bērnu, kas cietuši no kombinētas vardarbības, arī ir cietuši no seksuālās vardarbības). Pēc krīžu centru sniegtās informācijas aptuveni 20% no vardarbības cietušo sieviešu, kuras vēršas pēc palīdzības, varētu būt cietušas arī no seksuālās vardarbības, tomēr palīdzības iespējas no seksuālas vardarbības cietušām pilngadīgām personām Latvijā ir ļoti ierobežotas.

6. Ne visiem speciālistiem, kas strādā ar vardarbības ģimenē gadījumiem, ir pietiekamas zināšanas, lai tos efektīvi risinātu. Krīzes centros strādā neliels augsti profesionālu speciālistu loks, uz kuru pieredzi un viedokli paļaujas pašvaldību institūciju darbinieki. Tomēr zināšanu atšķirības par efektīvu rīcību vardarbības ģimenē gadījumos sociālo darbinieku, policistu, bāriņtiesu

darbinieku vidū praksē nozīmē to, ka katra gadījuma risināšana būs atkarīga no „civīciskā faktora” un no tā, kādi konkrēti speciālisti strādās ar cietušo.

7. Konstatētas problēmas turpmākām diskusijām un risinājumu meklēšanai

1. Praksē nav skaidrības par iespēju piemērot kriminālatbildību par fizisku vardarbību, kuras rezultātā cietušajiem netiek nodarīti miesas bojājumi.

Grozījumi Krimināllikumā, izslēdzot kriminālatbildību par tāda tīša miesas bojājuma nodarīšanu, kas nav izraisījis veselības traucējumu vai vispārējo darbības zudumu (viegls miesas bojājums), kā arī par tīšu sišanu, ja tā nav izraisījusi minētās sekas, (KL 130.p. pirmā daļa) nav vērtējami viennozīmīgi. No vienas puses tika sasniegts mērķis dekriminalizēt tādus nodarījumus, kuros ir radīti miesas bojājumi, kas ir izraisījuši īslaicīgas, maznozīmīgas sekas, bet nav izraisījuši veselības traucējumu vai vispārējo darbības zudumu, jo par tiem nav samērīgi piemērot kriminālatbildību. Turklāt izstrādājot KL grozījumus, anotācijā tika minēts, ka gadījumos, kad sišanai nav seku (t.i., nav nodarīti miesas bojājumi), nav samērīgi paredzēt ne kriminālatbildību, ne administratīvo atbildību, jo tie rada vairāk emocionālu aizvainojumu un risināmi civiltiesiskā kārtībā.

Vienlaikus praksē konstatējamas problēmas, jo ne vienmēr tīšas, pat ļoti ilgstošas un sāpīgas, sišanas rezultātā vai žņaugšanas rezultātā cietušajam tiek nodarīti miesas bojājumi. Daudzi vardarbības ģimenē gadījumi var būt to gadījumu piemērs, kad varmāka cietušo apzināti sit vai žņaudz tā, lai nodarītu stipras sāpes bez paliekošajiem miesas bojājumiem.

KL 130.panta trešā daļa, kas paredz atbildību par sistemātisku sišanu, kurai ir spīdzināšanas raksturs, ir grūti piemērojama. Kā norāda Valsts policija, pēc KL 130.panta trešās daļas uzsākto kriminālprocesu skaits ir neliels: 2011.gadā tādi bija 7, 2012.gadā – 5. Piemērojot šo pantu praksē, policijas darbiniekiem problēmas rada divi aspekti. Pirmkārt, sistemātiskai sišanai, kas ir cietušā piekaušana vairāk kā divas reizes (tātad, vismaz trīs), jānotiek neilgā laika posmā, taču nav skaidrs, ar kuru brīdi skaitīt šo laika posmu. Otrkārt, personas darbībām – sistemātiskai sišanai – jāpiemīt spīdzināšanas raksturam, kas nozīmē vairākkārtīgu un ilgstošu fizisku (arī psihisku) iedarbību uz cietušo, nodarot tam ilgstošas vai daudzreizējas stipras sāpes. Tomēr nacionālajos tiesību aktos "spīdzināšanas" raksturojums ir atšķirīgs no ANO Konvencijā pret spīdzināšanu un citādu cietsirdīgu necivīcisku vai cilvēka cieņu pazemojošu apiešanos un sodīšanu ietvertās definīcijas. Likumā „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 24.¹ pantā norādīts, ka ar spīdzināšanu saprot apzinātu vairākkārtēju vai ilgstošu personas darbību vai bezdarbību, nodarot citai personai stipras fiziskas sāpes vai psihiskas ciešanas, vai apzinātu vienreizēju personas darbību vai bezdarbību, sagādājot citai personai stipras

fiziskas vai psihiskas ciešanas, lai ietekmētu tās apziņu vai gribu. Savukārt ANO Konvencijas 1.panta pirmā daļa nosaka, ka šajā konvencijā ar terminu "spīdzināšana" apzīmē jebkādu darbību, ar kuru kādai personai tīši tiek sagādātas stipras fiziskas vai morālas sāpes vai ciešanas nolūkā iegūt no tās vai no trešās personas ziņas vai atzīšanos, sodīt to par rīcību, kuru izdarījusi šī persona vai trešā persona vai par kuras izdarīšanu tā tiek turēta aizdomās, kā arī nolūkā iebiedēt vai piespiest šo personu vai trešo personu vai jebkura cita iemesla dēļ, kas balstās uz jebkāda rakstura diskrimināciju, ja šādas sāpes vai ciešanas sagādā valsts amatpersona vai cita oficiāla persona vai tās tiek sagādātas šādas amatpersonas vai oficiālas personas izdarītās kūdīšanas dēļ vai ar to ziņu vai klusu piekrišanu.

Ņemot vērā minēto, Valsts policija norāda, ka KL 130.panta trešajā daļā paredzētās darbības „sistemātiska sišana, kam ir spīdzināšanas raksturs” pēc būtības ir divi dažādi nodarījumi, kuru kopība apgrūtina pierādīšanas procesu, bet gadījumos, kad notiek sistemātiska sišana bez spīdzināšanas pazīmēm, nodarījumu nevar kvalificēt pēc KL 130.panta trešās daļas.

Tādejādi ir nepieciešams pievērst uzmanību KL 130.panta trešās daļas praktiskās piemērošanas problēmām, un diskutēt par precīzākas definīcijas izstrādes nepieciešamību vai plašāka skaidrojuma nepieciešamību vardarbības ģimenē gadījumos.

2.Vāja starpinstitucionāla sadarbība palīdz uzturēt augstu vardarbības ģimenē latentumu

Vardarbības ģimenē gadījumu risināšanai ir ļoti būtiska vairāku institūciju iesaistīšanās un savstarpējā sadarbība, jo vienas institūcijas pārstāvis parasti nevar piedāvāt cietušajam kompleksu palīdzību. Aptuveni 99% gadījumos, kad Valsts policija saņem izsaukumus par konfliktu ģimenē, kriminālprocess netiek ierosināts, tomēr parasti informācija par šiem gadījumiem netiek nodota tālāk citām institūcijām, piemēram, sociālajiem dienestiem. Arī tajos gadījumos, kad informācija tiek saņemta no ārstniecības iestādes, kurai ir pienākums informēt policiju par visām no vardarbības cietušajām personām, kurām sniedz palīdzību, bet pamata ierosināt krimināllietu nav, policija informāciju bieži vien nenodod tālāk citām institūcijām. Turklāt nav izstrādāts materiāls par iespējām saņemt atbalstu, ko speciālisti var iedot ģimenes konfliktā vai no vardarbības cietušajām personām gadījumos, ja savas kompetences ietvaros konkrētai personai palīdzēt nevar.

3. No vardarbības ģimenē cietušie var tikt pakļauti atkārtotai viktimizācijai

Pastāv bažas, ka no vardarbības ģimenē cietušās sievietes var tikt atkārtoti viktimizētas, ja par šo faktu ziņo tiesībsargājošām iestādēm:

- tā kā valstī nepastāv vienots regulējums par atskurbšanas pakalpojumiem, dažas no pašvaldībām par šo pakalpojumu prasa samaksu (piemēram, Jelgavas medicīniskajā atskurbtuvē maksa par šo pakalpojumu ir 10 latu un papildus jāmaksā par alkohola koncentrācijas noteikšanu ar alkometru). Ja uz ģimenes konfliktu policiju izsauc ģimenes loceklis, agresīvu apreibušu personu ved uz atskurbtuvi, pamatojoties uz ģimenes locekļa iesniegumu. Ģimenēs ar nelieliem ienākumiem samaksa par šo pakalpojumu var būt pārāk augsta, tādēļ tas var būt par iemeslu, lai policiju neizsauktu.

- tām personām, kuras ilgstoši cietušas no vardarbības ģimenē un kādā brīdī uz vardarbību reaģē ar vardarbību, var tikt piemērots atbildību pastiprinošais apstāklis, kad noziedzīgs nodarījums tiek veikts pret ģimenes locekļi vai partneri (KL 48.panta pirmās daļas 15.punkts) vai smagāks administratīvais sods (LAPK 167.² panta 2.daļa). Tādējādi, lai novērstu šādu personu otrreizējo viktimizāciju, ir būtiski ņemt vērā visus lietas apstākļus un ģimenē sākotnēji cietušās personas rīcības motīvus.

- 2013.gada 4.jūnijā spēkā stājušies grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā, kas paplašina emocionālas vardarbības definīciju, nosakot, ka emocionāla vardarbība ir bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana (draudot viņam, lamājot, pazemojot viņu, bērna klātbūtnē vardarbīgi izturoties pret viņa tuvinieku vai citādi kaitējot viņa emocionālajai attīstībai). Grozījumu mērķis bija likumā nostiprināt zinātniski pierādītu faktu, ka vardarbība pret pieaugušo ģimenes locekli ļoti negatīvi ietekmē bērna veselību un attīstību, pat tajos gadījumos, ja tieša emocionāla vai fiziska vardarbība pret pašu bērnu netiek vērstā. Tomēr citu valstu negatīvā pieredze liecina, ka speciālisti, kuriem nav pietiekamas izpratnes par vardarbības ģimenē problēmu, var sodīt (gan kā par likumpārkāpumu, gan pārtraucot bērna aizgādības tiesības) arī no vardarbības cietušo vecāku par to, ka tas nevar nodrošināt iespēju bērnam augt nevardarbīgā vidē. Lai izvairītos no šādām situācijām, ir būtiska gan speciālistu izglītošana par vardarbības ģimenē problēmām, gan atbalsta iespēju nodrošināšana no vardarbības cietušām pilngadīgām personām.

4. Dati par vardarbības ģimenē gadījumiem netiek precīzi uzskaitīti

Apkopojot 2011. un 2012.gada datus, tika konstatētas problēmas to datu uzskaitē, kurus Traumu reģistram sniedz stacionārās veselības aprūpes iestādes Traumu reģistram, kā arī to datu uzskaitē, kurus sniedz procesa virzītāji KRASS sistēmā. Dažas no stacionārajām veselības aprūpes iestādēm datus Traumu reģistram nesniedz vispār, savukārt procesa virzītāji kļūdaini aizpilda datus par cietušā saistību ar vardarbības veicēju (piemēram, kā cietušais pēc KL 162.panta (pavešana netiklībā) tiek norādīts patēvs, bet kā vardarbības veicējs – nepilngadīgais). Turklāt dati Traumu reģistrā, kurā notikumus klasificē pēc nolūka un iemesla, nav salīdzināmi ar IeM IC datu bāzēm, kurās klasifikācija ir savādāka.

Vienlaikus patlaban ir grūtības iegūt datus par administratīvo pārkāpumu rezultātā cietušām personām. Sodu reģistra likums paredz Integrētās iekšlietu informācijas sistēmas (turpmāk - IIS) apakšsistēmā "Administratīvos pārkāpumus izdarījušās personas" (turpmāk - APIP) uzkrāt ziņas tikai par administratīvi sodītām personām. Tomēr jau patlaban, aizpildot APIP aili „administratīvā pārkāpuma būtība” (notikuma apraksts), dažreiz tiek ievadīta informācija par cietušo personu, piemēram: persona A nodarīja maznozīmīgus miesas bojājumus personai B, līdz ar to, pārbaudot cietušās personas datus, varētu būt iespējams noskaidrot saikni ar vardarbības veicēju (tātad, iespējams identificēt administratīvo pārkāpumu kā vardarbība ģimenē). Faktiski informācija par cietušo personu tiek iekļauta APIP, bet ir nepieciešams veikt informācijas sistēmas APIP pilnveidi, lai nodrošinātu iespēju iegūt personalizēto informāciju par cietušajiem.

Tāpat nepieciešams pievērst uzmanību tam, vai speciālistu izpratne par lietotajiem terminiem ir vienota. Iespējams, ka atšķiras izpratne par to, kādus gadījumus uzskatīt par vardarbības ģimenē gadījumiem un ģimenes konfliktiem (piemēram, pašvaldību policiju sniegtie dati liecina, ka ar vārdu „ģimenes konflikts” tiek apzīmēts ļoti plašs notikumu loks). Iespējams arī, ka procesa virzītāji un sociālo pakalpojumu sniedzēji, ievietojot informāciju datubāzē, ne vienmēr lieto vārdus „audžubērns” un „audžuvecāks” atbilstoši Civillikumā lietotai izpratnei (t.i. kā audžuvecāku atzīmē ne tikai to personu, kurai ir piešķirts audžuģimenes statuss, bet arī patēvu – bērna mātes vīru vai partneri).

Lai apkopotie dati pēc iespējas precīzāk raksturotu vardarbības ģimenē apmērus, nepieciešams precīzāk definēt to noziedzīgu nodarījumu kopumu, kas var raksturot šo parādību. Piemēram, zādzība visdrīzāk nevar tikt uzskatīta par tipisku vardarbības ģimenē gadījumu, savukārt, piemēram, durvju izlaušana (KL 143.p. par nelikumīgu iekļūšanu dzīvoklī pret tajā dzīvojošās personas gribu) ļoti labi var raksturot vardarbības ģimenē epizodi.

Tāpat ir nepieciešama plašāka diskusija par terminu „vardarbība ģimenē”. Daudzām pasaules valstīm ir problemātiski precīzi nedefinēt un apkopot datus par vardarbības ģimenē gadījumiem, tomēr arvien vairāk valstu pārņem ASV pieredzi, kur vardarbība ģimenē pret partneri tiek definēta kā vardarbības cikls, nevis atsevišķas miesas bojājumu nodarīšanas epizodes: „Vardarbība ģimenē pret partneri ir aizskarošas uzvedības veids, kuru viens no partneriem pielieto pret otru partneri ar mērķi iegūt vai uzturēt varu un kontroli”.⁵⁶ Lielbritānijā tiek izmantots līdzīgs skaidrojums: „Uzvedības veids, kuru raksturo viena esošā vai bijušā partnera varas un kontroles ļaunprātīga izmantošana attiecībā pret otru.”⁵⁷

⁵⁶ The US Office on Violence Against Women (OVW) defines domestic violence as a "pattern of abusive behavior in any relationship that is used by one partner to gain or maintain power and control over another intimate partner". The definition adds that domestic violence "can happen to anyone regardless of race, age, sexual orientation, religion, or gender", and can take many forms, including physical abuse, sexual abuse, emotional, economic, and psychological abuse.

⁵⁷ Patterns of behaviour characterised by the misuse of power and control by one person over another who are or have been in an intimate relationship. It can occur in mixed gender relationships and same gender relationships LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā

5. Trūkst piemērotu pakalpojumu un aizsardzības iespēju no vardarbības ģimenē cietušām pilngadīgām personām

Ziņojuma sākumā tika norādīts, ka vardarbība ģimenē pret partneri parasti ir saistīta arī ar vardarbību pret bērniem. Ir pazīmes, kas norāda uz to, ka partnera vardarbība pret sievieti ģimenē bieži vien ir primāra, un, iespējams, sievietes, šādi uzpurējoties, mēģina pasargāt no vardarbības arī bērnus. Uz to, piemēram, norāda tas, ka ģimenē noslepkavoto sieviešu skaits ir lielāks nekā nepilngadīgo skaits, kā arī tas, ka cietušo bērnu, kuriem tiek nodrošināta rehabilitācija institūcijās, pavadoņi vienmēr ir no vardarbības cietušās sievietes, kurām arī ir nepieciešama palīdzība.

Valsts resursus nav efektīvi novirzīt tikai viena pakalpojuma apmaksai, nostādot speciālistus situācijā, kad šis vienīgais instruments ir jācenšas piemērot daudzveidīgu problēmu risināšanai. Pakalpojumu dažādošana palīdzēs speciālistiem izvēlēties konkrētajai situācijai piemērotāko risinājumu, ilgtermiņā ietaupot valsts budžeta līdzekļus. Pirmkārt, būtiski pieņemt un pielietot praksē tiesisko regulējumu par varmāku izraidīšanu no dzīvesvietas. Otrkārt, svarīgi nodrošināt valsts finansējumu no vardarbības cietušo pieaugušo ambulatorai un stacionārai rehabilitācijai. Turklāt turpmākajos ziņojumos būs nepieciešams pievērst uzmanību šādu sociālās rehabilitācijas pakalpojumu pieejamībai, piemēram, vai sociālā dienesta norīkojums vienmēr ir nepieciešams, lai saņemtu krīzes centra pakalpojumus, un vai šāda norīkojuma neesamība var to aizkavēt. Treškārt, nozīmīga ir dažādu materiālu izstrāde un speciālistu praktiskas apmācības, kas palīdzēs speciālistiem pašvaldībās labāk atpazīt vardarbības gadījumus, kas, iespējams, samazinās nepieciešamību iesaistīt krīzes centru speciālistus katra vardarbības gadījuma atpazīšanā.

Labklājības ministra vietā,
satiksmes ministrs

A.Matišs

06.11.2013. 11:27
21317
Viktorija Boļšakova
67021610, Viktorija.Bolsakova@lm.gov.lv

and has profound consequences for the lives of children, individuals, families and communities. It may be physical, sexual, emotional and/or psychological. The latter may include intimidation, harassment, damage to property, threats and financial abuse.

LMzino_061113_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā